

Ekonomihögskolan
Företagsekonomiska institutionen
FEKH69
Examensarbete i redovisning på kandidatnivå
VT 2016

LUNDS UNIVERSITET
Ekonomihögskolan

Hållbarhetsredovisning

En studie av svenska läkemedelsföretags hållbarhetsredovisningar

Författare:
Emma Jonasson
Maria Mercedes Ardila
Sofia Pilesjö

Handledare:
Niklas Sandell

Förord

Ett stort tack till respondenterna på Meda, Recipharm och Sobi som deltagit i vår studie. Vi vill även tacka vår handledare Niklas Sandell för den vägledning vi fått under denna resa, både under handledningsmötena men även när vi kontaktat dig utan förvarning. Din kunskap och dina tips har varit väldigt värdefulla för oss.

Lund, 30 maj 2016

Emma Jonasson

Maria Mercedes Ardila

Sofia Pilesjö

Sammanfattning:

Uppsatsens titel: Hållbarhetsredovisning – En studie av läkemedelsföretags hållbarhetsredovisningar

Seminariedatum: 2 juni, 2016

Kurs: FEKH69, Kandidatuppsats i redovisning, 15 poäng

Författare: Emma Jonasson, Maria Mercedes Ardila och Sofia Pilesjö

Handledare: Niklas Sandell

Nyckelord: Hållbarhetsredovisning, läkemedelsföretag noterade på svensk börs, institutionell teori

Syfte: Syftet med uppsatsen är att beskriva hållbarhetsredovisning upprättad av läkemedelsföretag noterade på svenska börsen och förklara varför denna ser ut som den gör.

Metod: Vår studie grundar sig i ett kvalitativt angreppssätt i form av en dokumentstudie av fyra läkemedelsföretags hållbarhetsredovisning samt kompletterande intervjuer med relevanta respondenter.

Teoretisk referensram: Studiens referensram utgörs av ett institutionalia-avsnitt där olika riktlinjer och standarder inom hållbarhetsredovisning redogörs för samt information om Global Reporting Initiative (GRI). Den andra delen är det teoretiska avsnittet som beskriver den institutionella teorin.

Empiri: Empirin utgörs av en granskning av tolv hållbarhetsredovisningar från åren 2010, 2012 och 2015 samt tre semi-strukturerade intervjuer.

Slutsats: Innehållet i hållbarhetsredovisningarna för de studerade läkemedelsföretagen förklaras med utgångspunkt i företagets verksamhet i relation till det hållbarhetsarbete som bedrivs. Företagens beslut att upprätta hållbarhetsredovisningar är starkt influerade av sina intressenter, dessa påverkar även hur utformning av innehåll och omfattning ser ut.

Abstract:

Title: Sustainability Reporting – A Study of Sustainability Reporting in Pharmaceutical Firms Publicly Traded on the Swedish Stock Market.

Seminar date: June 2, 2016

Course: FEKH69, Bachelor Thesis in Business Administration - Accounting

Authors: Emma Jonasson, Maria Mercedes Ardila and Sofia Pilesjö

Advisor: Niklas Sandell

Key words: Sustainability reporting, institutional theory, pharmaceutical firms

Purpose: The purpose of this paper is to describe sustainability reports prepared by pharmaceutical firms publicly traded on the Swedish stock market and explain its format and content.

Empirical foundation: The study has a qualitative inquiry approach and was made through a document study of four pharmaceutical firms sustainability reports and complementing interviews with relevant respondents.

Theoretical framework: The theoretical framework of the study consists of two sections, one section describing guidelines and standards of sustainability reporting and information on Global Reporting Initiative (GRI); one section that describes the institutional theory.

Conclusions: The content in the pharmaceutical firms' sustainability reports is explained with the company's operations in relation to its sustainability procedures. The firms' decision to create a sustainability report is highly influenced by its shareholders and stakeholders that affects the formation and content of its appearance.

Innehållsförteckning

1. Introduktion	8
1.1 Historisk utveckling av hållbarhetsredovisning	8
1.2 Problemdiskussion	10
1.3 Syfte	11
2. Metod	12
2.1 Inledande litteraturgenomgång	12
2.2 Val av teoretisk referensram	13
2.3 Forskningsstrategi	13
2.4 Den empiriska studien	14
2.4.1 Val av företag	14
2.4.2 Metod för datainsamling	14
2.5 Förberedelser inför och genomförande av analys	18
2.6 Kvalitetskriterier	19
2.6.1 Tillförlitlighet	19
2.6.2 Överförbarhet	19
2.6.3 Pålitlighet	19
2.6.4 Styrka och bekräfta	20
2.7 Källkritik	20
3. Institutionalialia	21
3.1 Standarder och riktlinjer	21
3.1.1 Global Reporting Initiative	22
3.2 Lagar och regler som påverkar läkemedelsbranschen	24
3.2.1 Lagen om hållbarhet och mångfald	25
4. Teoretisk referensram	27
4.1 Institutionell teori	27
4.1.1 Isomorfism	28
5. Empiri	30
5.1 Meda	30
5.1.1 Varför upprättar Meda frivillig hållbarhetsredovisning?	30
5.1.2 Hur använder sig Meda av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?	31
5.2 AstraZeneca	35
5.2.1 Varför upprättar AstraZeneca frivillig hållbarhetsredovisning?	36
5.2.2 Hur använder sig AstraZeneca av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?	37
5.2.3 Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisningar?	38
5.3 Sobi	40
5.3.1 Varför upprättar Sobi frivillig hållbarhetsredovisning?	41
5.3.2 Hur använder sig Sobi av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?	42
5.3.3 Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisningar?	43
5.4 Recipharm	45
5.4.1 Varför upprättar Recipharm frivillig hållbarhetsredovisning?	45
5.4.2 Hur använder sig Recipharm av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?	46
5.4.3 Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisningar?	48

6. Analys	50
6.1 Varför upprättar läkemedelsföretag noterade på svenska börsen frivillig hållbarhetsredovisning?	50
6.2 Hur använder sig företagen av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?	52
6.3 Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisningar?	55
7. Slutsats	60
7.1 Diskussion och förslag till fortsatt forskning	61
8. Referenslista	63
Bilaga 1. Intervjufrågor till företagsrepresentanter	72
Meda intervju	72
Recipharm intervju	73
Sobi intervju	74
Bilaga 2. Dokumentstudie	74

1. Introduktion

I det första kapitlet introduceras begreppet hållbarhet och hur det har utvecklats till att ingå i företags redovisning. Bakgrunden mynnar sedan ut i en problemdiskussion som syftar till att klargöra varför studien är intressant att genomföra. Kapitlet avslutas med en syftesformulering som tydliggör ändamålet med denna studie.

“Redovisning handlar om att systematiskt redogöra för en verksamhet”

(Frostenson, Helin & Sandström, 2012, s. 23)

Citatet ovan belyser ett av redovisningens syfte, nämligen att på ett strukturerat sätt samla in information för att sedan sammanställa det i en redovisning. Enligt Grönlund, Tagesson och Öhman (2010) handlar traditionell redovisning om att mäta ekonomiska aktiviteter och presentera det ekonomiska utfallet för ett företag. En organisations redovisning utgör ett intresse för många olika parter. Ett företag förser olika intressenter med information som kan utgöra underlag för framtida beslut och därmed påverka företaget värde (ibid). Vid förändrade redovisningskrav kan redovisning som teknologi ha en viss inverkan på organisations beteende och verka som en drivkraft för att förändra detta (Westermarck, 2013).

1.1 Historisk utveckling av hållbarhetsredovisning

Den första internationella miljökonferensen hölls år 1972 i Stockholm (Larsson, 1997). Konferensen var på initiativ av Sveriges regering och 113 länder samlades för att diskutera den växande miljöfrågan. Denna konferens banade väg för ökat fokus på global miljöpolitik och lade en grund till nästkommande konferens (UNESCO, u.å.). I samband med detta tog intresset för miljöfrågor vid och till följd av miljökatastrofer och tragiska olyckor, såsom Tjernobyli, började företag i Sverige och diverse andra länder omkring år 1970-1980 att miljöredovisa. Olika faktorer ledde senare till att den negativa effekten av ekonomisk tillväxt uppmärksammades mer och mer och därmed vikten av att verka för en hållbar sådan (Herzig & Schaltegger, 2006).

Hållbarhet som begrepp introducerades i Brundtlandkommissionens rapport *Vår gemensamma framtid* som lanserades år 1987. Då definierades hållbar utveckling som: *“Sustainable development is development that meets the needs of the present without compromising the ability of future generations to meet their own needs”* (UN, u.å., s. 1). Brundtlandkommissionen tillsattes för att arbeta fram ett program för miljö och utveckling och rapporten presenterar hållbar utveckling som en lösning på de resurs- och miljöproblem som världen stod inför (Frostenson, Helin & Sandström, 2012). När en andra konferens hölls år 1992 betonade man i dokumentet *Agenda 21* vikten av att gå från hållbar utveckling som endast en fråga om miljö, vilken genomsyrat hållbarhetstänket fram tills nu, och introducerade även de sociala- och ekonomiska aspekterna. Samma år utvecklade EU en

miljöledningsstandard och kort därefter introducerades standarden ISO 14000 som gav företag möjlighet att jobba med miljöledningssystem. Detta grundade en vana hos företag att miljöredovisa och utgjorde grunden för etableringen av hållbarhetsredovisning som fenomen (Frostenson, Helin & Sandström, 2012).

Marton (2005) beskriver att då miljöfrågorna funnits på agendan en längre tid är de idag allmänt accepterade. Nu drivs istället frågor som handlar om krav på ett bredare ansvarstagande och detta bemämnas *triple bottom line* (Marton, 2005). Detta begrepp infördes år 1994 av John Elkington och innefattar de tre aspekterna miljö, socialt och ekonomi. Elkington menade att ett företag som redovisar i enlighet med *triple bottom line* tar fullt ansvar för vad det egentligen kostar att driva en verksamhet. Grundtanken anses vara att "*what gets measured gets managed*" (Westermarck, 2013, s. 34). Det är alltså först när företag börjar mäta vilken påverkan de har rent socialt, miljömässigt och ekonomiskt som vi kan lita på att vi faktiskt har att göra med ansvarstagande företag (ibid). Denna typ av ansvarstagande är till stor del frivillig för företag och är därför väldiskuterad etisk fråga som ständigt kommer upp på agendan (Marton, 2005).

Den historiska utvecklingen av hållbarhet som fenomen har skett inom mer än ett område. Sherer och Palazzo (2008) menar att det skett en signifikant omfördelning av makt mellan stat, bolag och medborgare strax efter millenniumskiftet. Detta på grund av att det skett en kraftig global utveckling på varu-, arbets-, informations- och valutamarknader samtidigt som statliga institutioner och demokratiska processer ej globaliserats i samma utsträckning. Denna omfördelning leder till en viss obalans i maktstrukturen i det globala samhället där staten och demokratin sätts i underläge mot företagen. Staten och demokratin försvagade inverkan på samhället kan därför endast kompenseras genom lagstiftning anpassad för internationella affärsverksamheter. På detta sätt introduceras CSR som ett objekt för politisering, det vill säga att man lägger fram CSR som ett politiskt föremål i form av lagstiftning (Sherer & Palazzo, 2008; NE, u.å).

År 2008 beslutade Sveriges regering att lägga till en rad kompletteringar i statens ägarpolicy som huvudsakligen berör svenska statliga företag. Beslutet kom att ändra riktlinjerna för extern rapportering i den bemärkelsen att statliga företag årligen ska upprätta en hållbarhetsredovisning (Borglund, Frostenson & Windell, 2010). Syftet med detta var att aktivt se över statens och det svenska folkets ägande för att främja ett långsiktigt och hållbart företagande. Vidare ska hållbarhetsrapporten upprättas enligt Global Reporting Initiatives (GRI) riktlinjer för hållbarhetsrapportering (Regeringskansliet, 2013). I dagsläget är hållbarhetsredovisning frivilligt för resterande bolag men den 1 juli år 2016 träder lagförslaget Företagets rapportering om hållbarhet och mångfald i kraft för att tillämpas under verksamhetsåret 2017. Lagen grundar sig i EU-direktivet *Europaparlamentets och Rådets Direktiv (2013/34/EU)* och antogs år 2014 gällande rapporteringen av icke-finansiell information och mångfaldspolicy (Europaparlamentet och rådets direktiv 2014/95/EU).

Trots att hållbarhetsrapportering är frivillig för de privata svenska företagen upprättar en stor del börsnoterade bolag denna typ av rapporter. Enligt Justitiedepartementet (2014) har antalet hållbarhetsredovisningar ökat under den senaste tiden, både i EU och Sverige. Denna utveckling tydliggör en positiv trend inom hållbarhetsrapporteringen. Politiska beslut och krav för hållbarhetsredovisning syftar delvis till att öka jämförbarheten mellan olika företag, samt bidra till att bolagen drivs under mer lika villkor. Det övergripande syftet med en reglering för hållbarhetsrapportering är att få företag att öka arbetet med hållbarhet i sina verksamheter. Detta syfte är ingenting som går att utläsa direkt från Justitiedepartementet (2014) men i skäl tre i *Europaparlamentets och rådets direktiv (2014/95/EU)* uppger man exempelvis att rapportering av dessa frågor är en grundläggande faktor i att skapa en mer hållbar ekonomi. Baserat på ovanstående resonemang kan förändringarna på hållbarhetsfronten inom redovisningsområdet betraktas som ett intressant fenomen.

1.2 Problemdiskussion

Enligt Håbek och Wolniak (2013) är Sverige ett av de länder som ligger i framkant med hållbarhetsredovisning. Tidigare studier visar att en drivande faktor för upprättandet av dessa hållbarhetsrapporter är den press som kommer från företagens intressenter (López, Moreno-Romero & Barkemeyer, 2013; García-Benau, Sierra-Garcia & Zorio, 2013; English & Schooley, 2014). Vidare menar Herremans, Nazari och Mahmoudian (2015) att grunderna inom hållbarhetsredovisning, CSR och hållbarhet¹, har utvecklats som en respons på intressenters efterfrågan på transparens. I en studie av elva internationella läkemedelsföretag har det upptäckts att många företag har någon form av hållbarhetsrapport där hållbarhet sällan nämns i mer specifika termer (Schneider, Wilson & Rosenbeck, 2010). Hughen, Lulseged och Upton (2014) belyser vidare att den finansiella rapporteringen inte ger en helhetsbild av företaget och det räcker alltså inte längre att enbart upprätta en finansiell rapport. Detta på grund av att investerare och andra intressenter i allt större grad förlitar sig på icke-finansiell information för att göra investeringar och för fatta beslut. Andra faktorer som har bidragit till den utbredda implementeringen av hållbarhetsredovisning är lanseringen av Global Reporting Initiatives (GRI) (López, Moreno-Romero & Barkemeyer, 2013). Enligt English och Schooley (2014) upprättar allt fler företag sin hållbarhetsredovisning efter dessa riktlinjer.

Vi anser att hållbarhetsredovisning och ramverket GRI är intressanta och vill med grund i ovanstående diskussion undersöka svenska företag som verkar i samma bransch. Droppert och Bennett (2015) menar att en intressant bransch att undersöka är läkemedelsbranschen. Detta på grund av att läkemedelsföretag har ett stort samhällsansvar då de affärsbeslut som tas har en direkt påverkan på människors hälsa. Detta gör CSR-arbete extra viktigt för företag inom denna bransch.

De svenska läkemedelsföretagen är strikt reglerade inom miljö och ett flertal andra områden (LIF, 2015). Denna bransch präglas dessutom av långa och riskfyllda investeringar och dessa

¹ CSR och hållbarhet kommer att användas synonymt i denna studie.

karaktärsdrag bidrar till att det inom läkemedelsindustrin råder specifika förutsättningar. Dessutom är svenska läkemedelsföretag en viktig komponent i svenskt näringsliv då branschen svarar för 6 % av Sveriges export (LIF, 2015). Då det redan finns regleringar inom bland annat miljö och kontroll av läkemedel är det intressant att se ifall dessa regleringar påverkar läkemedelsföretagens hållbarhetsredovisning.

Utifrån ovanstående problemdiskussion har vi tagit fram följande frågeställningar:

- *Varför upprättar läkemedelsföretag noterade på svenska börsen frivillig hållbarhetsredovisning?*
- *Hur använder sig företagen av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?*
- *Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisningar?*

1.3 Syfte

Syftet med uppsatsen är att beskriva hållbarhetsredovisning upprättad av läkemedelsföretag noterade på svensk börs och förklara varför denna ser ut som den gör.

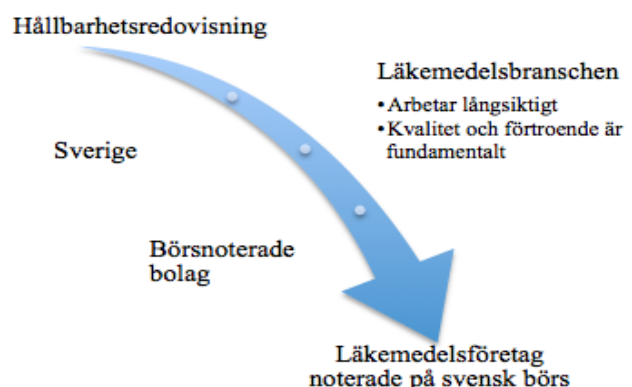
2. Metod

I det andra kapitlet beskrivs hur studien genomförts och vilka vägval som gjorts. Inledningsvis beskriver vi hur vi genom en litteraturöversikt kommit fram till problemformulering och syfte och därigenom uppsatsämne: hållbarhetsredovisning i läkemedelsföretag på den svenska börsen. Vidare beskrivs val av teori och studiens kvalitativa utgångspunkt. Forskningsprocessen delas upp i två delar: dels en innehållsanalys i form av en dokumentstudie, dels intervjuer med lämpliga personer inom de studerade företagen.

2.1 Inledande litteraturgenomgång

Inledningsvis genomfördes en litteraturstudie inom ämnet hållbarhetsredovisning för att få bredare kunskap om ämnet. Denna utfördes genom en insamling av vetenskapliga artiklar och litteratur inom ämnet hållbarhetsredovisning och i viss mån, läkemedelsbranschen. Vid informationsinsamlingen gjordes sökningar i databaser såsom LUBSearch, JStor och Web of Science. De sökord som användes var: hållbarhetsredovisning, sustainability reporting, företagets rapportering om hållbarhet och mångfald, EU direktiv, mandatory sustainability reporting, non-financial disclosure, ESG, EU CSR Policy, triple bottom line, politisering, politization och GRI.

För att få inblick i vad som skrivits inom det valda ämnet studerade vi, förutom tidigare forskning (se kapitel 1), även uppsatser med liknande ämnesinriktning. Det finns en uppsjö uppsatser som riktar sig mot hållbarhetsredovisning men där fenomenet analyserats med utgångspunkt i olika perspektiv. Andersson, Bitar och Österberg (2015) och Augustsson, Quiding och Winbladh (2007) kommer i sina studier fram till att intressenterna är den största orsaken till att rapporterna upprättas. En annan återkommande inriktning är den att undersöka vanligt använda ramverk. Rensfeldt och Vågbrink (2006) och Moberg och Nyberg (2008) kommer fram till att GRI är den vanligaste standarden i Sverige och även den som bidrar till den mest utförliga redovisningen. Stenudd (2015) och Söderkvist och Tenö (2012) kommer fram till att dessa riktlinjer, och nivån på dem, bidrar till att göra det svårare att jämföra företag. Tidigare studier har även belyst att det förekommer skillnader i innehåll och utformning i hållbarhetsredovisningar (Droppert & Bennett, 2015). Därigenom finner vi det intressant att undersöka dessa aspekter för företag noterade på svensk börs, inom samma bransch, där verksamheten är specifik till sin natur.

Figur 2.1 Avgränsning för studien

Läkemedelsbranschen är en sådan och har inte blivit behandlad på samma sätt tidigare (avgränsningen illustreras i Figur 2.1). Dessutom är det aktuella lagförslaget inom hållbarhetsredovisning av intresse.

En annan inspirerande faktor till val av ämne och infallsvinkel var artikeln *Corporate Social Responsibility in Global Health: An Exploratory Study of Multinational Pharmaceutical Firms* som belyser hållbarhetsredovisning och läkemedelsföretag ur en internationell dimension (Bennett & Droppert, 2015).

Ytterligare ett perspektiv är det som undersöker hur hållbarhetsredovisning utvecklats över tid genom att studera olika typer av företag. Tidigare studier visar att rapporteringen har blivit mer utförlig med fler variabler och ett utökad antal prestandaindikatorer (Lindvall & Näslund, 2010; Eriksson & Forsberg, 2009). Dessa studier har genomgående använt sig av ett angreppssätt som skiljer sig från det i den studie vi har valt att genomföra. I vår undersökning tog vi utgångspunkt i frivillig hållbarhetsredovisning och för att finna ett nytt angreppssätt valde vi att belysa områden som ej kombinerats tidigare, nämligen frivillig hållbarhetsredovisning i svenska privata läkemedelsföretag.

2.2 Val av teoretisk referensram

De systemorienterade teorierna legitimitetsteorin, intressentteorin och den institutionella teorin lämpar sig för ämnet hållbarhetsredovisning då de förklarar motiv som ligger bakom frivilliga upplysningar inom hållbarhetsredovisning (Deegan & Unerman, 2011). Då denna studie inte utgår från intressenternas perspektiv tog vi beslutet att inte analysera resultatet utifrån legitimitetsteorin eller intressentteorin. Dessa kräver nämligen att de externa uppfattningarna undersöks och då vi inte skulle göra det bedömde vi det bli för subjektivt att endast använda företagets intervjusvar till detta ändamål. Vi valde därför att i denna uppsats avgränsa oss till den institutionella teorin. Motivet till val av denna teori var att den är relevant då den fungerar som ett verktyg för att förstå organisationens påverkan på och av samhället samt förklarar trender. Teorin kan tillämpas för att förklara företags motiv till frivillig rapportering och blev alltså användbar för att förklara hur institutioner förstår och svarar på sociala- och institutionella förändringar (Deegan & Unerman, 2011). Vi avgränsade studien till att fördjupa oss i den del i den institutionella teorin som benämns isomorfism och gick inte in på den andra delen, frikoppling (decoupling), då denna syftar till att undersöka gapet mellan vad som rapporteras och vad som faktiskt görs (ibid). Fokus i vår uppsats ligger nämligen på själva hållbarhetsrapporteringen och inte hållbarhetsarbetet i sig. Detta är det främsta motivet till fördjupning av isomorfismerna i den institutionella teorin.

2.3 Forskningsstrategi

Vårt syfte är av beskrivande karaktär och därigenom lämpade det sig att göra en kvalitativ undersökning. Den kvalitativa undersökningen innebär att verkligheten studeras utifrån de studerade aktörernas ögon för att sedan kunna beskriva och uttrycka händelser och handlingar (Lundahl & Skärvad, 2009). En del i vår studie bestod av att genom en innehållsanalys i form

av en dokumentstudie undersöka hur hållbarhetsredovisning har utvecklats över tid (se Bilaga 2). Lundahl och Skärvad (2009) menar att man i denna typ av studie ska tillämpa en kvalitativ metod på grund av att den lämpar sig för att studera förlopp och processer. Det kvalitativa angreppssättet användes även för att fånga åsikter och uppfattningar genom semi-strukturerade intervjuer (se Bilaga 1), vilka bidrog till att få en djupare förståelse för det som studerades.

2.4 Den empiriska studien

2.4.1 Val av företag

Förutom att läkemedelsindustrin är präglad av långa investeringar och utvecklingsarbete är den även hårt reglerad genom ett flertal lagar och förordningar vilka innefattar regler om bland annat miljöhänsyn och kvalitetskontroll av läkemedel (LIF, 2015). Dessa ovannämnda karaktäristiska bidrar till att det råder specifika ekonomiska förutsättningar inom läkemedelsbranschen och dessa förutsättningar gör denna bransch speciellt intressant att undersöka.

I denna studie är de utvalda företagen verksamma inom läkemedelsbranschen och noterade på den svenska börsen. Vår inledande tanke var att studera svenska läkemedelsföretag då detta inte gjorts på liknande sätt innan. Vi upptäckte dock ganska fort att helt svenska läkemedelsföretag som skulle passa vår studie inte var lätt att hitta. Detta på grund av att vi ville studera företag som skulle komma att påverkas av den nya lagstiftningen och som bedriver någon typ av redovisning angående sitt hållbarhetsarbete. Med anledning av detta bestämde vi oss därför att begränsa oss till läkemedelsföretag noterade på den svenska börsen. De företag vi valde att undersöka är: Sobi AB, AstraZeneca, Meda AB och Recipharm AB. I dagsläget upprättar Sobi, AstraZeneca och Meda AB någon form av hållbarhetsrapportering och vi valde även att ta med Recipharm AB som för tillfället ej upprättar en officiell hållbarhetsrapport men kommer att tvingas börja på grund av lagen.

2.4.2 Metod för datainsamling

Det finns ett flertal instrument för insamling av data och baserat på våra frågor och vårt syfte valde vi att dela upp processen i två delmoment, dels göra en kvalitativ innehållsanalys i form av en dokumentstudie av fyra läkemedelsföretags hållbarhetsredovisningar, dels komplettera denna med semi-strukturerade intervjuer med relevanta personer inom företagen. Detta tillät oss att på bästa sätt kunna beskriva hur hållbarhetsredovisning för läkemedelsföretag noterade på den svenska börsen ser ut. Dokumentstudien genomfördes främst för att kunna få svar på våra frågeställningar om hur företag använder sig av standarder och riktlinjer för att utforma sina hållbarhetsrapporter samt vad deras hållbarhetsredovisning innehåller. Intervjuerna kompletterade delstudien genom att ge svar på varför företagen upprättar frivillig hållbarhetsredovisning samt vad som påverkar utformningen av innehåll och omfattning. Denna kombination innebar att vi utnyttjade primärdata på två olika sätt, dels när vi genomförde en dokumentstudie av hållbarhetsrapporterna, dels när vi höll intervjuer. Rapporterna räknas i detta fall som primärdata då det var rapporterna vi var ute efter att studera och även dessa vi läste. Datainsamlingen beskrivs mer ingående nedan.

2.4.2.1 Dokumentstudie av hållbarhetsrapporter

Dokumentstudien utfördes i enlighet med vårt syfte för att kunna beskriva och skapa en förståelse för hur och vad läkemedelsföretag noterade på svenska börsen väljer att hållbarhetsredovisa. Vi har analyserat innehållet i företagens hållbarhetsredovisningar och Bryman och Bell (2005) kallar denna metod för innehållsanalys. De menar att innehållsanalysen är ett lämpligt verktyg för att analysera dokument och texter, detta då den fungerar som ett hjälpmedel för att generera data på ett systematiskt sätt genom att strukturera innehållet i det man studerar (Bryman & Bell, 2005).

Utformning

Då hållbarhetsbegreppet grundar sig i ekonomiska-, sociala- och miljömässiga aspekter ville vi utgå från dessa tre kategorier för att studera rapporternas innehåll och omfattning. Då ramverket GRI (se kapitel 3) delvis är uppdelat i dessa tre kategorier valde vi att ta hjälp av detta. Vidare är GRIs riktlinjer de mest frekvent använda inom området hållbarhetsredovisning (Frostenson, Helin & Sandström, 2012; KPMG, 2015) och de bidrog till en specificerad utgångspunkt där innehåll delades upp på kategori samt underkategori istället för att tas upp i ett övergripande sammanhang. Då både Meda och Sobi använt sig av versionen innan G4, nämligen G3, i två av de tre hållbarhetsrapporter vi observerade var vi tvungna att på bästa sätt översätta G3s indikatorer till G4. Då indikatorer inte kunde jämföras noterades detta i innehållsanalysen. AstraZeneca och Recipharm använder sig inte av GRI, vilket bidrog till att företagen inte uppfyllde lika många krav som Sobi och Meda.

För att avgränsa dokumentstudien tog vi beslutet endast studera de avsnitt som uttalat behandlar de ekonomiska-, sociala- och miljömässiga aspekterna. För AstraZeneca studerade vi deras miljöredovisningar för år 2010 och 2012 och hållbarhetsredovisningen för år 2015. För Meda studerades hållbarhetsredovisningarna för de tre åren och även för Sobi år 2012 och 2015. När det kommer till Recipharm och år 2010 för Sobi studerade vi de avsnitt i årsredovisningarna som enligt rapporterna behandlar hållbarhet. De GRI-indikatorer som hör till *Generella Standardupplysningar* överlappar ibland med den övergripande verksamheten och vi studerade således årsredovisningarna i de fall det varit relevant. Förutom indikatorerna i GRIs ramverk lade vi till kategorin *Övriga indikatorer* för att kunna studera innehållet i ett vidare perspektiv och för att kunna fånga upp material som eventuellt inte faller in under ovanstående kategorier. Antal sidor och rapportform är exempel på indikatorer som lagts till (för mer detaljerad genomgång se Bilaga 2).

När mallen för dokumentstudien var färdigställd studerade vi samtliga hållbarhetsavsnitt. Dessa dokument hämtades från företagens hemsidor. Utifrån indikatorerna i GRI studerade vi systematiskt vilka aspekter företagen rapporterat om. Genom att utgå från den kodning GRI baseras på (vilken kommer att beskrivas mer utförligt i kapitel 3) strukturerade vi upp innehållet i rapporterna i ett exceldokument (se Bilaga 2). Om företaget i fråga inte upprättar sin hållbarhetsredovisning utifrån GRI noterades detta och rapporternas utformning och innehåll undersöktes ändå. Detta eftersom vi använde GRI som ett arbetsverktyg utan att låta

det begränsa oss till enbart information som håller sig inom GRIs ramar. Utöver GRI-kodningen gjordes en kompletterande beskrivning av innehållet. Sedan bearbetades den insamlade datan i bild och beskrivande text för att bidra till ökad jämförelsebarhet och förståelse hos läsaren.

Urval

I vår studie valde vi att undersöka utvecklingen av hållbarhetsrapporteringen för de fyra företag som ingår i studien. Enligt Lundahl och Skärvad (2008) är fasindelning en viktig aspekt när man ämnar beskriva förlopp och processer, det vill säga att besluta från vilka år och hur många hållbarhetsrapporter vi vill studera. Vi valde att på förhand bestämma denna fasindelning och beslutade oss för att vi ville studera hållbarhetsrapporterna över fem års tid vid tre olika tillfällen, nämligen för år 2010, 2012 och 2015. Då företagen började hållbarhetsredovisa vid olika tidpunkter valde vi av praktiska skäl tre tidpunkter som ansågs passande för samtliga. Innan år 2010 hade varken Sobi eller Meda någon betydande hållbarhetsaspekt i sin redovisning och därför valdes år 2010 som det första året att undersöka. Det mest logiska beslutet var att välja det senaste året, 2015, som sista år och sedan en mittpunkt däremellan. Av ren slump bestämde vi oss för år 2012. Genom att studera hållbarhetsredovisningarna under dessa år kan vi utläsa hur de utvecklats och slutligen landat i 2015 års rapporter.

2.4.2.2 Intervjuer

Detta andra moment i vår studie består av intervjuer med relevanta personer inom svenska läkemedelsbolag (se Bilaga 1). Då vi genom våra intervjuer ville ha svar på frågor av mer beskrivande karaktär passade den kvalitativa intervjuformen bättre än den strukturerade som används inom kvantitativ forskning. Detta på grund av att intresset ligger i den intervjuades ståndpunkter och då vi var ute efter kunskap angående vad den intervjuade ansåg viktigt var det inte negativt om intervjun rörde sig i olika riktningar. Här uppmuntrades alltså ny fakta som var av intresse till skillnad från vid en kvantitativ undersökning där detta skulle anses som ett störande moment (Bryman & Bell, 2005).

Utformning

Vi höll telefonintervjuer med representanter från Recipharm, Meda och Sobi. Genom intervjuerna ville vi undersöka vilka motiv det finns till valet av innehåll och vad som påverkar utformning samt omfattning av hållbarhetsrapporterna. Till detta ändamål valde vi att upprätta semi-strukturerade intervjuguider (Bryman & Bell, 2005). Detta innebär att vi upprättade en lista med frågor vilka ansågs relevanta för vårt syfte. Med tillåtelse från de intervjuade personerna från Meda och Recipharm spelades samtalen in för att vi i efterhand skulle kunna gå tillbaka och nå information som inte blivit dokumenterad under intervjuens gång. Telefonintervjun med Sobi genomfördes oplanerad då vi först blivit ombedda att endast skicka frågorna via mail. På grund av detta blev intervjun kortare än de förra och spelades inte in (se Tabell 2.1).

I enlighet med en semi-strukturerad intervjuform behövde, när intervjuerna genomfördes, frågorna inte komma i den uppställda ordningen i intervjuguiden och under intervjuernas gång kunde andra frågor ställas. Följdfrågor förbereddes men även nya dök upp då vi gav de intervjuade frihet att utforma svaren på frågorna på sitt eget sätt och därför leddes intervjun några gånger in på nya spår. Anledningen till att vi valde en semi-strukturerad intervjuform och inte en helt ostrukturerad var att vi var medvetna om vårt fokus och inte endast ville undersöka området hållbarhetsredovisning i allmänhet, någonting som ligger till grund för när en ostrukturerad intervjuform ska tillämpas. Vi ville även kunna jämföra de två intervjuerna med varandra och kunna analysera dessa med hjälp av samma metod.

För att utforma våra frågor hämtade vi inspiration från liknande studier men framför allt utgick vi från *Varför*, *Hur* och *Vad* för att skapa struktur och tydlig koppling till studiens frågeställningar. Information som vi samlade in genom innehållsanalysen användes som en grund för att kunna gå djupare in på var och en av företagets specifika situation. Innan intervjuerna använde vi oss av en checklista som finns presenterad i Bryman och Bell (2005) för att kontrollera frågorna i våra kvalitativa intervjuer. Denna lista inkluderar bland annat att se till att det finns tydlighet i språket, att samtliga frågor är av relevans för studien och att frågorna uppmuntrar till reflektion och diskussion istället för att stänga svaren till "ja" eller "nej". Då våra frågor var riktade specifikt till representanterna från respektive företag ansågs det inte rimligt att genomföra någon pilotstudie på andra respondenter.

Urval

För att komma i kontakt med de intervjuade personerna inledde vi med att skicka ut mail till de fyra företag vi valt att studera. Till Recipharm skickades mailet till en generell mailadress då mail till enskilda personer inte kunde hittas och till övriga företag hittade vi personliga mail på LinkedIn eller företagets hemsida. Här kunde vi därför på ett annat sätt styra vem vi skulle få prata med. I vissa fall blev vi hänvisade till någon som ansågs bättre lämpad att svara på våra frågor, därför handlar det om ett bekvämlighetsurval (Bryman & Bell, 2005). Denna metod innebär att vi till viss del valt intervjupersoner utifrån vilka som råkade vara tillgängliga för tillfället. Då vi presenterade vårt ämne i mailen och berättade vad vi ville fråga om hade de svarande möjlighet att föra oss till den personen med mest kunnande inom ämnet. Här lades alltså det mesta av beslutet av respondent på företagen själva. Då vi hade planerat att göra telefon - eller mailintervjuer utgjorde det geografiska läget inte någon restriktion. Vi genomförde en intervju med respektive företag: Meda, Recipharm och Sobi. Tabell 2.1 illustrerar studiens intervjuer samt respondentens ansvarsområde i företaget.

Tabell 2.1 Intervjuer

Namn	Titel	Företag	Intervjuform	Datum & tid
Lina Andersson	Head of Global Sustainability	Meda	Telefonintervju 45 minuter	Fredag 13 maj, 2016, 15.15
Erik Haeffler	Head of CSR & Vice President of Manufacturing Services	Recipharm	Telefonintervju 38 minuter	Onsdag 11 maj, 2016, 10.30
Charlotte af Klecker	Senior Communications Manager	Sobi	Telefonintervju 17 minuter	Fredag 20 maj, 2016, 10.15

Förutom intervjuerna med ovanstående respondenter från de studerade företagen försökte vi även få tag på branschorganisationen Läkemedelsindustriföreningen (LIF), detta då vi gärna hade velat undersöka om de verkar ha någon inverkan på företags hållbarhetsredovisning genom förslagsvis någon slags branschstandard och i så fall om de har någon statistik på hur mycket de används. Tyvärr visade sig LIF inte vara tillgängliga för en intervju. Detta gäller även för AstraZeneca vilka, trots upprepade försök från vår sida, valt att inte medverka i vår studie. Detta var synd då AstraZeneca hade kunnat ge andra perspektiv och en mer utförlig förklaring till exempelvis varför de valt att inte använda GRI och syften till varför man hållbarhetsredovisar.

2.5 Förberedelser inför och genomförande av analys

För att på bästa sätt kunna analysera vårt insamlade material valde vi att ställa upp analysen utifrån studiens frågeställningar *Varför*, *Hur* och *Vad*. Vi valde även att tillämpa denna uppställning på empiriavsnittet för att underlätta förståelsen hos läsaren. En liknande typ av uppdelning har använts av Deegan och Unerman (2011) vilka upprättat stegen “why-who-for what-how” för hur företags process med att upprätta hållbarhetsredovisning går till och därför har denna använts som inspiration för disposition och struktur i vår studie.

Vi började med att skriva ner empirin på papper och, då innehållsanalysen var omfattande till sin karaktär, sedan rensa bort irrelevant information som inte skulle bidra till att besvara studiens frågeställningar. Då frågan *Varför* behandlar syfte och motiv med att rapportera om hållbarhet, och således kommer att ligga till grund för *Hur* och *Vad*, valde vi att behandla denna först. Därefter analyserades empirin med hjälp av den institutionella teorin.

Figur 2.2 Angreppssätt vid genomförande av analys

Med hjälp av isomorfismerna analyserade vi om det utvecklats trender och likheter i hållbarhetsrapporterna genom att använda år 2010 som utgångspunkt för att se på utvecklingen över tid och landa i år 2015 (se Figur 2.2).

2.6 Kvalitetskriterier

Vi valde att bedöma vår studie utifrån kriteriet *Trovärdighet*, vilken föreslås av Lincoln och Guba (1985 citerade i Bryman & Bell, 2005) vid bedömning av en kvalitativ studie. Detta kriterium består av fyra underkategorier vilka vi ansåg passa bättre för vår studie än kriterierna validitet och reliabilitet som används inom kvalitativ forskning. Detta stöds av Bryman och Bell (2005) vilka redogör för att författare menar att dessa kriterier bör omformuleras för att bättre passa de bedömningar som är nödvändiga inom kvalitativ forskning (Lincoln & Guba, 1985; Guba & Lincoln, 1994 citerade i Bryman & Bell, 2005). För dokumentstudien har vi utöver dessa jobbat med kriterierna äkthet och representativitet (Bryman & Bell, 2005). Då vårt syfte är att studera hållbarhetsredovisningar specifikt, vilka är offentliga dokument, ansåg vi dessa kriterier uppfylla.

2.6.1 Tillförlitlighet

Denna punkt är specifikt viktig när det kommer till intervjuerna i vår uppsats. Att säkerställa att dessa är tillförlitliga innebär att se till att intervjuerna genomförts på rätt sätt och att man delger resultaten av intervjuerna till de personer som deltagit så att dessa kan bekräfta att det som dokumenterats är en rimlig tolkning av vad som sagts (Bryman & Bell, 2005). Detta görs så att eventuella misstolkningar kan rättas till innan slutsatser dras av detta felaktiga material. Här arbetade vi med checklistan (Ibid) och när vi hade sammanställt svaren från intervjuerna i empirin skickades ett utkast på vad som skrivits om respektive företag via mail till respondenterna på Meda, Recipharm och Sobi. Dessa fick i sin tur godkänna det insamlade materialet och uppge om det var okej att vi uppgav deras namn i vår studie.

2.6.2 Överförbarhet

Detta kriterium är till för att se om resultatet kan tillämpas i kontexter främmande för den i studien (Lincoln & Guba, 1995 citerade i Bryman & Bell, 2005). För detta krävs att vi som utför studien redogör för detaljer och ger fylliga beskrivningar av studerat material. Genomgående i vår studie fokuserade vi på att göra grundliga och detaljerade studier av företagens hållbarhetsredovisningar och på grund av att varje enskilt företag rapporterar olika är det svårt att veta om resultatet vi fick går att tillämpa i andra sammanhang. Då vi behövde tolka resultaten finns en risk för subjektivitet som bidrar till att minska studiens överförbarhet.

2.6.3 Pålitlighet

Att säkerställa den genomförda studiens pålitlighet gjordes först och främst genom att se till att forskningsprocessens alla delar redogörs för tydligt. Enligt Bryman och Bell (2005) bör man sedan låta någon utomstående fungera som revisor och bedöma kvaliteten på procedurer som valts, hur dessa har tillämpats och om gjorda slutsatser är logiska. Till detta tog vi,

förutom att ta hjälp av familj och vänner, hjälp av Studieverkstaden i Lund dit vi skickade ett utkast av vår uppsats fram till empiri-avsnittet.

2.6.4 Styrka och bekräfta

Denna sista punkt handlar om att kunna säkerställa objektivitet i utförandet och slutsatserna från en gjord studie. I Lundahl och Skärvad (2008) betonar man vikten av att i sin studie ha med neutral fakta och fastställa relationer mellan olika fakta utan att snedvrída dessa genom värderingar. Vi som genomförde studien ansträngde oss i den mån som varit möjlig för att skilja våra värderingar från fakta när vi tolkade intervju svar och samlade in empiri från innehållsanalysen. Då vi använde oss av GRI-indikatorer som verktyg, vilka inte används av två av fyra företag, finns det risk att bedömningen av vilka indikatorer som uppfylldes blev snedvríden. Vi försökte förhindra att personliga och subjektiva åsikter ska ha påverkat studiens resultat.

2.7 Källkritik

Då mycket av den datainsamling och litteraturgenomgång som ligger till grund för vår studie har samlats in på internet var det extra viktigt att vara källkritisk mot de källor som använts. Informationen är därför till stor del insamlad från vetenskapliga artiklar som har blivit peer-reviewed och andra dokument som antingen anses trovärdiga då de ofta blivit refererade till eller är välkända till sin natur, till exempel Bruntlandsrapporten. För övriga källor försökte vi även att samla information från källor som blivit publicerade eller varit aktuella efter millenniumskiftet för att så lite information som möjligt ska ha blivit ändrad. För att kontrollera sanningshalten och opartiskheten i källorna, vilket är en viktig del enligt Lundahl och Skärvad (2008), har vi genomgående under studiens gång har vi dubbelkollat information i refererade källor genom att undersöka om denna går att hitta på fler än ett ställe. Detta gäller framförallt då vi använde oss av tidningsartiklar eller hämtat fakta från diverse hemsidor.

3. Institutionalialia

Det tredje kapitlet institutionalialia utgörs av relevanta ramverk och standarder för hållbarhetsredovisning. Det ges en närmare presentation av GRI och vidare redogörs det för omfånget av regleringar i läkemedelsbranschen genom att presentera ett urval av relevanta lagar och direktiv.

3.1 Standarder och riktlinjer

Standarder som reglering

Termen reglering har använts i ett flertal scenarion för att beskriva initiativ tagna av både statliga och icke-statliga aktörer. Dessa genomförs sedan med hjälp av olika verktyg vilka kan vara juridiskt bindande eller bindande på andra sätt. I samband med globaliseringens framfart utmanar begreppet reglering den traditionella legala definitionen. Numera krävs det en mer ändamålsenlig teoretisk synvinkel för att förstå och kunna analysera reglering i samband med att försäkra och kontrollera hållbarhet (Black, 2001). Black definierar reglering som ett ständigt försök att, genom standarder eller liknande, skapa en eller flera identifierbara utfall vilka till exempel kan bestå av övervakande eller förändring av beteenden. Denna ses som mest applicerbar då den anses vara mest passande för att analysera initiativ till reglering av hållbarhet. Ett område där initiativ till reglering genom upprättande av standarder, från såväl statliga som icke-statliga aktörer, ständigt växer är inom hållbarhet och hållbarhetsredovisning (Raynard & Zadek, 2004 citerade i Tan-Sonnerfeldt, 2011).

Principbaserad styrning/redovisning

Black (2008) förklarar principbaserad styrning som någonting som syftar till att ge företag frihet och flexibilitet att själva utveckla system och tolka principer för att uppnå mål med reglering. Principbaserad styrning kommunicerar målet med regleringen och lämnar val av implementeringsstrategi och säkerställande av resultat till företagen själva. Denna typ av styrning tillämpas inte bara genom frivilliga standarder utan även genom tvingande lagar, såsom i EU:s nya redovisningsdirektiv där man genom riktlinjer och principer ger företag frihet att själva utveckla ett system som fungerar för deras verksamhet. Orsaken är bland annat att man anser att komplexiteten i olika företags natur bör tas i beaktande (Monicardini, 2013).

Internationella riktlinjer och standarder

Frostenson, Helin och Sandström (2012) menar att vid frivillig redovisning kan rapporter lämnas utan att följa specifika standarder eller riktlinjer men ofta används de som stöd för hur vissa frågor ska hanteras eller redovisas. Hållbarhetsredovisningen syftar till att kunna ge användaren av informationen en uppfattning om organisationens hållbarhetsarbete i relation till lagar och regler men även för jämförelse över tid och mellan företag. Framförallt så syftar hållbarhetsredovisningen till att påvisa hur organisationen påverkar sin omgivning ur ett hållbarhetsperspektiv. Att ett företag arbetar med standarder är en indikation på att de har

dokumenterade processer som efterlevs (Frostenson, Helin & Sandström, 2012). Enligt en undersökning från KPMG (2015) är GRI den mest frekvent använda standarden hos företag som upprättar frivillig hållbarhetsredovisning. Andra vanligt förekommande standarder är bland annat:

- ISO 14001 (International Organization for Standardization) är en internationell standard inom miljö som syftar till miljömässiga problem som föroreningar och klimatförändringar. ISO 14001 kräver en tredje parts erkännande i och med att företag arbetar med standarden för att bli certifierade. Standarden är ett sätt för organisationer att uppnå juridiska krav, förväntningar från sina intressenter, och hjälpa de anställda blir medvetna. Under 2015 uppdaterades ISO 14001 och därigenom behöver företag uppdatera sin ISO-certifiering innan år 2018 för att deras certifikat ska vara giltigt (ISO, u.å).
- OHSAS 18001 är en internationell standard för arbetsmiljöstyrningssystem för säkerhet och hälsa. Den är avsedd att hjälpa en organisation styra yrkesmässiga hälso- och säkerhetsrisker (OHSAS, 2007).
- FN:s Global Compact är ett hållbarhetsinitiativ som grundar sig i 10 principer som omfattas i mänskliga rättigheter, arbetskraft, miljö och anti-korruption. FN:s Global Compact hjälper företag rikta sin verksamhet och strategi mot dessa 10 principer och ta strategiska åtgärder mot samhällsmål, såsom FN:s mål för hållbar utveckling (UN Global Compact, u.å).

3.1.1 Global Reporting Initiative

Global Reporting Initiative (GRI) bildades år 1997 med sitt säte i Amsterdam. Dess målsättning är att utveckla internationella principbaserade riktlinjer (GRI, u.å. b) och göra hållbarhetsredovisning till en etablerad praxis som likställs med finansiell rapportering (Westermarck, 2013). GRI som organisation har ett flertal intressenter representerade, exempelvis branschorganisationer, globala företag, icke-vinstdrivande organisationer, fackföreningar och andra professionella organisationer (Frostenson, Helin & Sandström, 2012; Westermarck, 2013). År 2000 introducerades G3 som representerar det första omfattande ramverket för hållbarhetsrapportering (GRI, 2000). Frostenson, Helin och Sandström (2012) förklarar att i en global värld så underlättar en internationellt erkänd standard. GRIs senaste riktlinjer, G4, lanserades år 2014 (GRI, u.å). *G4 Sustainability Reporting Guidelines* består av två delar som benämns *Reporting Principles and Standard Disclosures* och *Implementation Manual*.

GRI syftar till att hållbarhetsrapporter ska göra information tillgänglig och jämförelsebar samt förse intressenter med underlag som kan påverka deras beslut (GRI, u.å a). G4 är utformat för att kunna tillämpas av alla organisationer och ger vägledning i hur hållbarhetsinformation kan presenteras i olika rapportformat som till exempel fristående hållbarhetsrapporter och integrerade rapporter (GRI, 2013). Redovisningen ska innehålla information om företagets

strategi och profil, styrning beträffande hållbarhet, men även indikatorer som vanligtvis är statistik för beräkning av specifik hållbarhetsrelaterad data (GRI, 2013). Det finns två tillämpningsnivåer enligt G4, *Core* och *Comprehensive*.

Vägledande principer för innehåll & kvalitet

Rapporteringsprinciperna för GRI delas in i två grupper: innehåll och kvalitet. Principerna gällande vilket innehåll som ska presenteras i rapporten identifieras genom att betrakta organisationens aktiviteter, effekter och väsentliga förväntningar från intressenter. Principerna gällande redovisningens kvalitet är vägledande för att säkerställa kvaliteten på informationen i hållbarhetsredovisningen, inklusive dess korrekta presentation. Därutöver anses dessa principer fundamentala för att redovisningen ska bli transparent. Det finns även vägledning för avgränsning av information. GRI rekommenderar att information tas med om påverkan på dess omgivning är väsentlig. Ett företag kan exkludera information ur sin redovisning om det anger varför denna inte anses relevant (GRI, 2013).

Standardupplysningar & Utformning

En organisations hållbarhetsrapport ska presentera icke-finansiell information och ska enligt väsentlighetsprincipen fokusera på att identifiera de aspekter som speglar organisationens mest betydande ekonomiska-, miljömässiga- och sociala konsekvenser eller det som väsentligt påverkar organisationens intressenter. Enligt GRI ska strategi och profil, hållbarhetsstyrning och resultatindikatorer finnas med i redovisningen.

- Strategi och profil ska innehålla information som ger läsaren en bild av företagets strategiska förhållningssätt till hållbarhet. GRI anger även att det ska komma ett obligatoriskt uttalande från den högste beslutsfattaren, styrelseordförande eller VD, angående relevansen av hållbar utveckling för företaget (GRI, 2013).
- Hållbarhetsstyrning innebär att företag ska redovisa hur de arbetar för hållbar utveckling, vilket kan innebära att företaget rapporterar om mål och resultat, policyer eller andra frågor av relevans som exempelvis framgångar eller misslyckanden (Ibid).
- Resultatindikatorer ger information om ett antal aspekter som företag hänvisas redovisa om. Dessa aspekter är uppdelade i kategorierna ekonomi, miljö och socialt (se Figur 3.1) och utgörs i sin tur av ett antal resultatindikatorer såsom till exempel ekonomiskt resultat, kundernas hälsa och säkerhet samt energiförbrukning (se Bilaga 2 för närmare beskrivning). Dessa resultatindikatorer är mätpunkter som ger jämförelsebar information om hållbarhetsarbetet och avser kvalitativ eller kvantitativ information (Ibid).

Category	Economic	Environmental			
Aspects ^{III}	<ul style="list-style-type: none"> • Economic Performance • Market Presence • Indirect Economic Impacts • Procurement Practices 	<ul style="list-style-type: none"> • Materials • Energy • Water • Biodiversity • Emissions • Effluents and Waste • Products and Services • Compliance • Transport • Overall • Supplier Environmental Assessment • Environmental Grievance Mechanisms 			
Category	Social				
Sub-Categories	Labor Practices and Decent Work	Human Rights	Society	Product Responsibility	
Aspects ^{III}	<ul style="list-style-type: none"> • Employment • Labor/Management Relations • Occupational Health and Safety • Training and Education • Diversity and Equal Opportunity • Equal Remuneration for Women and Men • Supplier Assessment for Labor Practices • Labor Practices Grievance Mechanisms 	<ul style="list-style-type: none"> • Investment • Non-discrimination • Freedom of Association and Collective Bargaining • Child Labor • Forced or Compulsory Labor • Security Practices • Indigenous Rights • Assessment • Supplier Human Rights Assessment • Human Rights Grievance Mechanisms 	<ul style="list-style-type: none"> • Local Communities • Anti-corruption • Public Policy • Anti-competitive Behavior • Compliance • Supplier Assessment for Impacts on Society • Grievance Mechanisms for Impacts on Society 	<ul style="list-style-type: none"> • Customer Health and Safety • Product and Service Labeling • Marketing Communications • Customer Privacy • Compliance 	

Figur 3.1 Resultatindikatorer

(Bildkälla: GRI, 2013)

GRI som institutionaliserad institution

Brown, Jong och Levy (2009) lägger fram GRI som en institution som institutionaliserats. Med detta menas att hållbarhetsredovisning snabbt har blivit en beviljad praxis bland stora multinationella företag och GRI, som normgivningsorgan, har spelat en dominerande roll.

3.2 Lagar och regler som påverkar läkemedelsbranschen

Läkemedelsindustrin är reglerad både genom internationella riktlinjer som EU-direktiv och nationellt i form av lagar och förordningar. Både i Sverige och internationellt följer läkemedelsföretag ett antal bestämmelser vilka behandlar krav på miljöhänsyn i samband med tillverkning och hantering av läkemedel (Larsson & Löf, 2014). Detta på grund av att både användning och tillverkning av läkemedel kan utgöra en direkt risk för människor och djurs hälsa (Ibid).

Regler som omfattar miljöhänsyn finns bland annat i Miljöbalken (SFS, 1998:808) och i internationella miljödirektiv såsom Kommissionens direktiv (2003/94/EG) och Europaparlamentet och rådets förordning (EG) nr 726/2004, där syftet är att ”... inrätta gemensksförfaranden för godkännande av, tillsyn över och säkerhetsövervakning av humanläkemedel och veterinärmedicinska läkemedel ...” (Europaparlamentet och rådets förordning (EG) nr 726/2004, s.5). Dessa regleringar är ständigt under omarbetning och

Sverige har till exempel arbetat med att se över möjligheterna att revidera EU-direktivet som behandlar god redovisningssed, Good Manufacturing Practice (GMP), om industriutsläpp för veterinär- och humanläkemedel att innefatta krav på miljöhänsyn vid tillverkning. GMP är en form av branschstandard och omfattas av områden som kvalitet, säkerhet och etik (Miljödepartementet, 2014).

I Svensk Läkemedelslag (SFS, 2015:315) finns bestämmelser gällande hantering av läkemedel och andra relevanta aspekter för området. Lagen syftar till att motverka att skador uppkommer på miljö, egendom eller på människor utan att förhindra utveckling och handel med läkemedel i Sverige och EU (SFS, 2015:315, 1 kap). I Årsredovisningslagen (SFS 1995:1554) ställs krav på att företag ska lämna uppgifter om könsfördelning bland styrelseledamöter, verkställande direktör och andra personer i företagets ledning. Det står även att förvaltningsberättelsen ska innehålla:

”... sådana icke-finansiella upplysningar som behövs för förståelsen av företagets utveckling, ställning eller resultat och som är relevanta för den aktuella verksamheten, däribland upplysningar om miljö- och personalfrågor. Företag som bedriver verksamhet som är tillstånds- eller anmälningspliktigt enligt miljöbalken ska alltid lämna upplysningar om verksamhetens påverkan på den yttre miljön.” (SFS 1995:1554, Årsredovisningslag, 6 kap, 1§, 4 st)

Utöver regelverken upprättas den nationella läkemedelsstrategin i Sverige, som årligen revideras. Den senaste utgåvan gäller för åren 2016-2018 och syftar till att skapa en säker och jämlik läkemedelsanvändning mellan aktörer och få dessa att samverka kring prioriterade frågor av detta slag (Läkemedelsverket, 2015a).

3.2.1 Lagen om hållbarhet och mångfald

EU-direktivet *Europaparlamentet och rådets direktiv (2014/95/EU)* har tagits fram i syfte att:

”Öka öppenheten så att den ekonomiska, sociala och miljörelaterade information som företag inom alla sektorer och i samtliga medlemsstater tillhandahåller når upp till samma höga nivå. På så sätt kan risker för hållbarheten analyseras och investerarnas och konsumenternas förtroende ökas” (Justitiedepartementet, 2014, s.38).

I direktivet kan det även utläsas att:

”Tillhandahållande av icke-finansiell information är verkligen grundläggande för att skapa förändring i riktning mot en hållbar global ekonomi genom en kombination av långsiktig lönsamhet och social rättvisa och miljöskydd.” (Europaparlamentet och rådets direktiv 2014/95/EU, Skäl 3)

Som medlem i EU är Sverige skyldiga att införliva regleringar framtagna av EU och som grund för genomförande ska nationellt bindande regler tillämpas som grund

(Justitiedepartementet, 2014). Lagen *Företagets rapportering om hållbarhet och mångfald* grundar sig i det ovan nämnda EU-direktiv som antogs år 2014 gällande rapporteringen av icke-finansiell information och mångfaldspolicy. Enligt Camilleri (2015) kommer det nya EU-direktivet att tillåta en viss grad av flexibilitet vad gäller tillvägagångssätt för att uppnå upplysningskraven som bygger på en “följ eller förklara”-princip. Denna princip innebär att företag inte nödvändigtvis måste ha policys för exempelvis mänskliga rättigheter så länge de förklarar skälen för att de utesluts (Justitiedepartementet, 2014). Lagen uppfylls genom upplysningar om företagets affärsmodell, tillämpad policy i hållbarhetsfrågor samt resultat av denna policy, om granskning av extern part utförts, information och hantering av väsentliga risker gällande hållbarhetsfrågorna och andra icke-finansiella aspekter som är relevanta för verksamheten (EY, 2015).

De företag som berörs av lagen *Företagets rapportering om hållbarhet och mångfald* är stora företag som har en balansomsättning på 20 miljoner euro, en nettoomsättning på 40 miljoner euro och genomsnittligt antal anställda till 250 stycken. I EU-direktivet berörs företag med ett genomsnittligt antal anställda på 500 stycken. Sverige har därmed valt att utöka direktivets krav på antal företag som omfattas av kraven då man anser att färre kategorier av företag underlättar lagstiftningens tillämpning. Denna lag gäller även för företag av allmänintresse² (Justitiedepartementet, 2014).

² Företag av allmänintresse utgörs av försäkringsbolag, kreditinstitut, företag med överlåtbara värdepapper på reglerad marknad samt företag som anses vara av intresse enligt medlemsstaterna (Justitiedepartementet, 2014).

4. Teoretisk referensram

Det fjärde kapitlet behandlar den valda teorin, institutionell teori, som sedan kommer att vara en utgångspunkt för empiri- och analysdelen. Avsnittet behandlar den institutionella teorins utveckling och de tre varianterna av isomorfism.

4.1 Institutionell teori

Enligt Eriksson-Zetterquist (2009) tar de traditionella institutionella teorierna utgångspunkt i att organisationer är rationella i den benämning att de fungerar som ett verktyg för att nå sitt syfte. Dessa teorier har utvecklats från ämnen såsom statsvetenskap och nationalekonomi som ett alternativ sätt att se på institutioner. Grundtankarna inom det traditionella synsättet är att organisationer ej influeras av trender eller moden i omvärlden och att människan är rationell i ekonomiska termer. Dessa resonemang har lett till en hel del oenigheter, vilket är en av orsakerna till utvecklingen av den nyinstitutionella teorin.

Den nyinstitutionella teorin förklarar varför likhet i karaktär hos olika institutioner inom samma bransch uppstår (Deegan & Unerman, 2011). Enligt Eriksson-Zetterquist (2009) talar man om likhet i termer av organisationsstruktur och processer som sträcker sig över funktions- och landgränser. Homogenitet i institutioners utformning och praktik reflekterar omgivningens sociala och kulturella normer samt matchar samhällets värderingar med institutionens. Detta i sin tur leder till att institutioner skapar och upprätthåller sin legitimitet (Deegan & Unerman, 2011). Deegan menar att legitimitet är:

“The task of gaining legitimacy occurs when a firm moves into a new area of operations where it has no prior reputation, and thus it needs to proactively undertake activities to win acceptance” (Deegan, 2007 citerad i Abeysekera & Lu, 2014, s.45).

Med andra ord tar företag initiativ och utför aktiviteter för att bli accepterade och därmed uppnå och upprätthålla legitimitet (Eriksson-Zetterquist, 2009). Den nyinstitutionella teorin har på senare tid hamnat i rampljuset då den uppmärksammas i forskning. Många forskare anser att denna teori är en relevant teori att utgå ifrån vid undersökning av frivillig rapportering och teorin är alltså ett verktyg för att förstå organisationens påverkan i och av samhället. Vidare undersöker teorin institutioners anpassning av normer och krav som eventuellt kan leda till prestige i form av legitimitet (Deegan & Unerman, 2011; Rimmel & Jonäll, 2016).

Den institutionella teorin består av två grenar; frikoppling (decoupling) och isomorfism. Den förstnämnda behandlar en organisations faktiska agerande jämfört med vad som kommuniceras ut kring vidtagna lösningar och åtgärder. De uppgifter som kommuniceras ut kan skilja sig från det faktiska arbetet (Eriksson-Zetterquist, 2009).

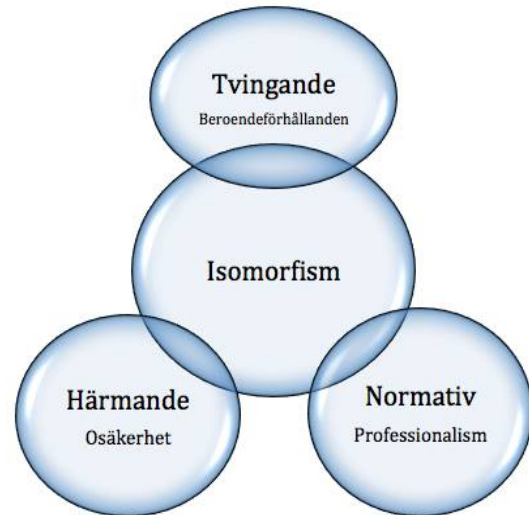
4.1.1 Isomorfism

Den andra grenen av den institutionella teorin är isomorfism. Detta begrepp behandlar institutioners anpassning av processer och organisationsstrukturer. Anpassningen sker efter andra institutioners utformning eller praxis inom samma bransch. Detta fenomen leder till att institutioner formas efter andra institutioner och anpassning sker då efter varandra. Detta leder i sin tur till att institutioner liknar varandra allt mer (Eriksson-Zetterquist, 2009).

Enligt DiMaggio och Powell (1983) finns det tre varianter av isomorfism (se även Figur 3.1):

- (1) den tvingande isomorfismen
- (2) den härmande isomorfismen
- (3) den normativa isomorfismen

De tre varianterna fungerar som olika kategorier att arbeta utifrån vid analys, det kan dock vara svårt att separera dem vid en applicering av isomorfism på empiri (Eriksson-Zetterquist, 2009).

Figur 3.1 De tre varianterna av isomorfism

Tvingande isomorfism

Tvingande isomorfism uppkommer då institutioner förändrar sin praktik på grund av ökade påtryckningar från betydelsefulla intressenter eller från samhället och dess förväntningar i kulturella termer. Denna press uppfattas som en tvingande, auktoritär makt som kan träda i form både på ett formellt och informellt plan (Rimmel & Jonäll, 2016). De intressenter som är av större betydelse är de aktörer som institutionen är beroende av. Beroendeförhållandena som kan råda mellan institutioner påvisar att den tvingande isomorfismen har en tydlig koppling till institutioners inflytande och därmed makt (Deegan & Unerman, 2011). Ett exempel på en intressent av betydelse är staten. Staten har makt då den genom lagstiftning och politiska processer kan tvinga institutioner att förändra sin praktik. I de flesta fall är staten en intressent med kraftigt inflytande. I andra fall måste man sätta institutionen och dess intressenter i relation med varandra för att få en uppfattning om beroende- och maktförhållandena (Eriksson-Zetterquist, 2009).

Härmande isomorfism

Enligt DiMaggio och Powell (1983) uppstår härmande isomorfism då institutioner upplever osäkerhet. En respons för att dämpa osäkerheten är att imitera andra institutioner som anses vara mer framgångsrika och låta sig vägledas av dessa (Rimmel & Jonäll, 2016). Situationer när institutioner upplever osäkerhet är exempelvis då det råder tvetydigheter kring ny teknologi, oklara målsättningar i organisationen eller tvivel från samhället när det kommer till organisationens symbolik. Eriksson-Zetterquist (2009) förklarar att anledningen till att ett

företag väljer att imitera andra är för att lösa befintliga problem och på så vis spara tid och skära ner på kostnader.

Normativ isomorfism

Normativ isomorfism uppkommer till följd av professionalisering, vilket ger upphov till ökad press i form av gruppnormer och kulturell praxis (Deegan & Unerman, 2011; Eriksson-Zetterquist, 2009; Rimmel & Jonäll, 2016). Det finns två infallsvinklar att behandla den normativa isomorfismen utifrån, där den första utgör en grund för den andra. Den ena är *formell utbildning och legitimitet*, vilket syftar till den ökade betydelsen av en universitetsutbildning då det oftast krävs en formell utbildning vid anställning. I och med detta krav på professionalism skapas en kollektiv uppfattning om professionen, som sedan är en bidragande faktor till yrkets legitimitet (Eriksson-Zetterquist, 2009). Den andra infallsvinkeln är *professionella nätverk* som enligt Rimmel och Jonäll (2016) är en bidragande faktor till att ett företags metoder snabbt kan spridas över institutionsgränser. Professionella medarbetare är utbytbara och detta möjliggör ett utbyte av kunskap mellan institutioner som kan ske när medarbetare byter jobb och för med sig kunskap och metoder som är influerade av tidigare institutions normer och värderingar (Eriksson-Zetterquist, 2009). Det professionella nätverkets värderingar och normer har formats av det som lärts ut vid universiteten. Detta i sin tur gör att den formella utbildningen blir en utgångspunkt för det professionella nätverkets kunskap och moral (Rimmel & Jonäll, 2016). Ett exempel på detta är läkemedelsyrket där agerande och handling präglas av normativt bestämda regler (Rimmel & Jonäll, 2016). Dessa bidrar till att det skapas legitimitet och en förenad förståelse inom nätverket (Eriksson-Zetterquist, 2009).

5. Empiri

I det femte kapitlet presenteras resultatet från dokumentstudien och intervjuerna med berörda parter. De företag som studerades är Meda, AstraZeneca, Sobi och Recipharm. Först ges en kort presentation av företaget och därefter struktureras empirin upp utifrån studiens frågeställningar.

5.1 Meda

Meda är ett globalt läkemedelsföretag som fokuserar på läkemedel av högre komplexitet och kostnader, så kallade "specialty pharma" produkter. Företagets syfte är att förbättra patienters hälsa och livskvalitet. Andra verksamhetsmål är att bli en ledande aktör på "speciality pharma" marknaden och att generera lönsam och hållbar tillväxt. Meda har ett brett sortiment av läkemedelsprodukter med behandlingsområden såsom astma och allergi, dermatologi samt smärta och inflammation. Företaget har både egen- och kontraktbaserad tillverkning och lägger stor vikt på marknadsföring och försäljning av sina produkter. Vidare fokuserar Meda på utveckling av redan etablerade läkemedelsprodukter, distribution och tillverkning och bedriver kliniska studier i liten utsträckning. Meda gjorde över 30 förvärv mellan åren 2000 och 2014 (Meda, 2015b). I tabell 5.1 redovisas statistik hämtad från Medas årsredovisning för respektive år gällande intäkter, antal anställda och länder företaget är verksamma i.

Tabell 5.1 Företagsinformation

Meda	Intäkter	Anställda	Länder
2015	19 648 MSEK	4 617 st	60
2012	12 991 MSEK	2 900 st	55
2010	11 571 MSEK	2 593 st	50

5.1.1 Varför upprättar Meda frivillig hållbarhetsredovisning?

Syfte

Meda började hållbarhetsredovisa år 2009 och hållbarhetsarbetet i sig anses vara ett sätt att stödja Medas övergripande affärs mål. Lina Andersson, tidigare student på Lunds Universitet och Head of Global Sustainability på Meda, förklarar i en intervju att det finns ett intresse för Medas hållbarhetsarbete och att redovisa blev en naturlig följd. Hållbarhetsredovisning är idag frivilligt och det vore teoretiskt möjligt för företag att inte hållbarhetsredovisa, däremot anser Lina Andersson att det vore dumt av företag att låta bli. Vidare förklarar Lina Andersson att investerare höjt sina krav på företag att hantera relevanta hållbarhetsfrågor och därmed efterfrågar hållbarhetsinformation i högre grad och av högre kvalitet. Hållbarhetsredovisningen blir därför en bra plattform för att förmedla en balanserad bild. I samtliga hållbarhetsredovisningar (Meda, 2010; Meda, 2012a; Meda, 2015a) beskriver Meda syftet med hållbarhetsredovisningen och att det är ett sätt för Meda att visa att de vill vara ett pålitligt, ansvarstagande och etiskt bolag. I hållbarhetsredovisningen för år 2012 förklaras att expansion och tillväxt gör att hållbarhetsfrågor blir allt viktigare för Meda och det sker en anpassning till externa förväntningar och trender (Meda, 2012a). I

hållbarhetsrapporten för år 2015 skrivs det att både årsredovisningen och hållbarhetsredovisningen avser att fylla informationsbehov hos intressenter samt ge en fullständig bild av verksamheten utifrån ekonomiska-, sociala- och miljömässiga aspekter (Meda, 2015a).

Strategi och mål

Meda vill bedriva sin affärsverksamhet på ett ansvarsfullt sätt och det innebär att hållbarhet ska vara en integrerad del av strategin (Meda, 2015b). Samtliga hållbarhetsredovisningar beskriver hur viktigt ansvar och hållbarhetsarbetet är för Meda samt hur det integreras i företaget. Ambitionen är att integrera styrning av relevanta hållbarhetsaspekter i alla delar av verksamheten. Hållbarhetsarbetet avser att förbättra Medas affärsmöjligheter och förhindra händelser som kan ha en negativ inverkan för Meda och dess intressenter (Meda, 2012a). Hållbarhetsredovisningarna för år 2010 och 2012 innehåller ett uttalande från VD, om hur Meda arbetar med hållbarhet. Även hållbarhetsrapporten för år 2015 innehåller VDns ord som redogör för att Meda ska vara en ansvarsfull aktör och att deras hållbarhetsarbete ligger nära verksamheten.

Intressenter

I samtliga hållbarhetsredovisningar så nämns intressenterna som betydelsefulla för Medas hållbarhetsarbete (Meda, 2010; Meda, 2012a; Meda, 2015a). Intressenterna listas och det förklaras hur Meda för en dialog som beskrivs ske på både ett formellt och informellt plan. Intressenters preferenser tas i beaktning och har en inverkan på hur Meda ser över hållbarhetsfrågor. I hållbarhetsredovisningen för år 2015 presenteras Medas viktigaste intressenter: patienter, sjukvården, leverantörer, medarbetare, myndigheter, ägare/investerare och analytiker. Vidare poängterar Lina Andersson att de intressenter som man främst för dialog med är ägare, investerare, stora kunder och myndigheter. Dessa har ganska lika syn på vad som är viktigt i Medas verksamhet.

5.1.2 Hur använder sig Meda av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?

Standarder och riktlinjer

Medas hållbarhetsredovisning för år 2010 finns i som ett kapitel i årsredovisningen. Hållbarhetsredovisningen för år 2010 och 2012 görs enligt GRI G3 med tillämpningsnivå C medan företaget år 2015 för första gången tillämpar G4 och väljer redovisningsalternativ Core. Lina Andersson förklarar att FN:s Global Compact rekommenderar GRI som standard och är därför ett motiv till valet av denna standard. Vidare valdes GRI eftersom den anses vara den mest tillämpliga redovisningsstandarden då företaget får göra sin egen analys.

Meda har utvecklat ett internt styrdokument, Business Conduct Guidelines, som kompletterar lagstiftning. Dessa riktlinjer omfattar affärsetik och relationen till medarbetare, kunder, leverantörer, myndigheter, konkurrenter och andra aktörer (Meda, 2015b). Under år 2012 anslöt sig Meda till FN:s Global Compact och Meda har implementerat och certifierat miljöledningssystemet ISO 14001 tillsammans med en rad andra standarder. I redovisningen

för år 2015 nämns även att Meda arbetar med andra vägledande principer för rapportering som korrekt information till myndigheter, reglerad marknad, reglerad kommunikation, god marknadsförings sed, korruption och intressekonflikter. I detta sammanhang är svensk kod för bolagsstyrning och aktiebolagslagen viktiga (Meda, 2015a).

Utformning, innehåll & omfattning

Meda använder intern kompetens och interna resurser för att utforma sin hållbarhetsredovisning. Lina Andersson förklarar att Meda även tar hjälp av externa konsulter kring publicering. Meda gör en väsentlighetsanalys för att identifiera sina viktigaste frågor och avgöra vilken information som företaget bör rapportera. Väsentlighetsanalysen görs genom att undersöka makrotrender och aspekter i värdekedjan och föra intressentdialog med mera. Lina Andersson poängterar att intressenterna finns med hela vägen i värdekedjan och att det är viktigt att vara lyhörd för prioriterade intressenters åsikter. Utvecklingen av Medas verksamhet och hållbarhetsarbete är det som främst påverkar redovisningen enligt Lina Andersson.

Hållbarhetsredovisningarna för år 2010 och 2012 är lika varandra i utformning och innehåll. Inledningsvis beskrivs hur Meda arbetar med hållbarhet. Fortsättningsvis beskrivs föreliggande hållbarhetsarbete och redovisning, Medas hållbarhetsstrategi, kopplingen mellan Medas verksamhet och hållbarhetsarbetet samt en presentation av Medas intressenter (Meda, 2010; Meda, 2012a). Det ges en beskrivning av Medas riskanalys och hur de avser att identifiera aspekter för att förbättra sina affärsmöjligheter (Meda, 2010; Meda 2012a). Redovisningen för år 2012 innehåller även återkoppling till hållbarhetsmålen och beskriver året i korthet. De prioriterade områdena i hållbarhetsredovisningen för år 2010 är i stort sett likadana för år 2012. Utformningen av hållbarhetsrapporten för år 2015 skiljer sig gentemot tidigare rapporter och eftersom G4 används för första gången har företaget gjort en ny, omfattande väsentlighetsanalys som beskrivs i rapporten. Företagets fokus, mål och resultat omfattar nu fler fokusområden: *styrning av hållbarhetsarbetet, operativ och miljömässig effektivitet, ansvarsfull integration av nyförvärv och hållbar leverantörskedja*. Därefter följer ett avsnitt om Meda och omvärlden samt Medas intressenter presenteras (Meda, 2015).

Lina Andersson menar att Meda planerar att göra en gapanalys för att kontrollera att man uppfyller det kommande lagkravet om hållbarhet och mångfald. Många bolag använder idag samma standarder och på så sätt samma nyckeltal. Denna slags likformighet har ett värde, nämligen att kunna jämföra företags redovisningar. Lina Andersson har tidigare arbetat som konsult på Hallvarsson & Halvarson och KPMG där hon arbetat med hållbarhetskommunikation (Andersson, 2016a) och hon menar att hon har en uppfattning om vad som är en bättre respektive sämre hållbarhetsredovisning. I Medas väsentlighetsanalys ingår det att göra en omvärldsanalys och NovoNordisk är ett internationellt företag som Lina Andersson anser ha en bra hållbarhetsredovisning. NovoNordisk har vunnit en Globe Award, ett pris för bästa hållbarhetsredovisning år 2009 (Globe Award, 2009), tagit en förstaplats på listan *Corporate Knights Global 100 Most Sustainable Corporations* år 2012 (Gunter, 2012) och ansetts vara det bästa läkemedelsföretaget utifrån ett hållbarhetsperspektiv år 2015 enligt

Dow Jones Sustainability World Index som grundar sig i hållbarhetsrapportering (CSRwire, 2015).

Hållbarhetsredovisningen för år 2010 består av 20 sidor, år 2012 är 24 sidor samt för år 2015 är den 30 sidor och granskas av extern part (se Bilaga 2).

5.1.3 Vad innehåller Medas hållbarhetsredovisingar?

Figur 5.1 Bilden visar hur många indikatorer Meda uppfyller i sin redovisning utifrån totalt antal indikatorer som anges enligt GRIs ramverk. För en mer detaljerad genomgång av vilka indikatorer som det rapporteras om, se Bilaga 2.

Ekonomi

I hållbarhetsredovisningen för år 2010 förs en diskussion kring ekonomiska aspekter och hur Medas verksamhet berör människors liv och hälsa samt att Medas tillväxt innebär att läkemedel blir tillgängliga för fler länder och att arbetstillfällen skapas där Meda är verksamma. Det beskrivs att Meda jobbar för en samverkan mellan industri och sjukvård och att Meda donerar till välgörande ändamål och sponsrar forskning. I hållbarhetsredovisningen för 2012 förs liknande resonemang. Det är stort fokus på Medas samhällsengagemang i form av bidrag och donationer i samtliga rapporter trots att GRI-indikatorn G4-EC8 om indirekt ekonomisk inverkan inte anses uppfylld för år 2015 (se Bilaga 2). Detta då definitionen skiljer sig från G3 och G4. År 2012 och 2015 presenteras det ekonomiska värdet Meda tillför numeriskt. Se utvecklingen av de ekonomiska GRI-indikatorerna Figur 5.1.

Social

I Medas hållbarhetsredovisingar finns en likhet i innehållet för sociala aspekter från år till år, framförallt i år 2010 och 2012 (se Bilaga 2). Ett exempel på detta är avsnitten om kliniska studier vilka är näst intill identiska för de första två åren vi studerade. Enligt Lina Andersson arbetar Meda primärt med försäljning och marknadsföring samt utvecklar produkter i sen fas. Dessa produkter har i de flesta fall testats på människa under lång tid då Meda tar in dem i sin portfölj, vilket innebär det att behovet av kliniska studier i tidig fas inte finns. I samtliga rapporter redogörs för vilka standarder som följs inom detta område och under de studerade åren har antalet standarder ökat. Vidare belyses omfattningen av befintliga regleringar för patientsäkerhet, både internt och genom beslut från myndigheter. Andra återkommande, näst

intill identiska avsnitt är det angående hantering av reklamationer och det som presenterar de personal- och arbetsmiljöhandböcker som finns till syfte att säkra efterlevnad av lagstiftning (Meda, 2010; Meda, 2012a; Meda, 2015a).

I rapporterna för år 2012 och 2015 redovisas siffror över sjukfrånvaro och skador i tabeller. Vad gäller medarbetare och personalsammansättning uppdelat på kön redovisas detta i diagram i samtliga rapporter (Meda, 2010; Meda, 2012a; Meda, 2015a). Från 2010 till 2012 ökade antalet kvinnor i chefspositioner avsevärt till skillnad från 2015 då denna siffra sjunkit jämfört med föregående år. I rapporterna för år 2012 och 2015 redogör man för att man tillämpar fullständiga kravprofiler för att öka antalet kvinnor på chefspositioner. Det står att man aktivt följer upp utfallet men inte hur detta genomförs. Policyn för mångfald och lika möjligheter beskrivs vara väl definierad i Medas Business Conduct Guidelines. Sammantaget underbyggs flertalet åtaganden av diverse riktlinjer och principer som företaget åtagit sig att följa av olika anledningar. Under år 2015 har ökad vikt lagts på medarbetare och Meda rapporterar att verksamheten strävar efter att utforma uppföljningsprogram för utvecklingssamtal som alla medarbetare ska ha rätt till. För år 2015 uppfyller Meda 14 av 48 sociala GRI indikatorer (se Figur 5.1) och många av dessa avser just arbetsförhållanden. Man säger sig även följa upp hur medarbetare tolkar företagets vision och värderingar som implementerades år 2014. Hur denna uppföljning fungerar förklaras inte närmare.

I hållbarhetsredovisningen för år 2010 informerar Meda om att verksamheten tillämpar Good Manufacturing Practices (GMP) när det gäller kvalitet och säkerhet. Kraven i GMP gäller även för leverantörer och för att säkerställa att dessa efterlevs genomför Meda leverantörsrevisioner (Meda, 2012a; Meda, 2015a). I samband med att dessa följs även efterlevnaden av Supplier Code of Conduct upp, vilken introducerades år 2010. Riktlinjerna i denna är motsvarigheten till Medas Business Conduct Guidelines och omfattar arbetsmiljö, mänskliga rättigheter, anställningsvillkor och miljöskydd etc. I rapporten för år 2015 beskrivs upplägget av dessa uppföljningar mer ingående, någonting som stöds av Lina Andersson som menar att Meda i rapporten för år 2015 har fokuserat mer på värdekedjan än tidigare. I rapporten beskrivs vidare hur man under året börjat arbetet med att förbättra insynen i leverantörskedjan genom att bland annat ta fram en handlingsplan för att säkerställa hållbara inköp. Lina Andersson berättar att ju bättre de blir på arbetet med olika hållbarhetsfrågor, desto mer information kommer Meda att kunna presentera.

Företaget har sedan de började hållbarhetsredovisa utökat sitt initiativtagande när det kommer till åtaganden av diverse principer. Ett exempel värt att belysa är det om anti-korruption. År 2010 rapporteras att det inte skett några incidenter inom detta område samt att inga brott mot Medas Business Conduct Guidelines anmälts (Meda, 2010). 2012 anslöt man sig till FN:s Global Compact (Meda, 2012a) och under 2015 utvecklade Meda en intern anti-korruptionspolicy vilken innehåller en mer detaljerad vägledning inom ämnet (Meda, 2015a). Denna gäller för hela bolaget och de som agerar på uppdrag av Meda. Anledningen till att denna upprättades är, enligt Lina Andersson, delvis att möta lagen och för att hantera

förhållanden på Medas marknader. Meda redovisar att de gör regelbundna internrevisioner i högriskländer för att motverka korruption och bedrägeri (Meda, 2015a).

Miljö

I hållbarhetsredovisningen för år 2010 beskriver Meda att de arbetar för att säkerställa att lagar och regler inom miljöområdet följs. Likväl att resurser ska utnyttjas effektivt och att miljöhänsyn ska vara en integrerad del av strategin. Meda presenterar utsläpp per kategori och var i koncernen det uppstår, därutöver presenteras det numeriskt i texten. Vidare presenteras energianvändning, avlopp och avfall, vattenförbrukning, transport ur ett styrningsperspektiv.

I hållbarhetsredovisningen för år 2012 beskriver Meda på liknande sätt hur de vill ta ansvar för miljön och beskriver att miljöpåverkan ska reduceras där det är möjligt. Energiförbrukningen, koldioxidutsläpp och avfall presenteras numeriskt och ett mål är att minska dessa tillsammans med vattenförbrukningen. Meda beskriver hur de jobbar för att minska sina koldioxidutsläpp, framförallt vid transporter (för sammanställning av indikatorer, se Bilaga 2).

I rapporten för år 2015 benämns *operativ och miljömässig effektivitet* som ett av Medas fokusområden inom miljö. Vidare presenteras energiförbrukning, materialåtgång, farligt avfall och vattenhantering var för sig i tabeller, i jämförelse med för år 2010 då endast en av GRIs miljöindikator rapporteras om (se Figur 5.1 och Bilaga 2). Det beskrivs att det finns lokala mål för produktionsenheter inom energi, koldioxidutsläpp och i vissa fall avloppsvatten. Meda nämner Sustainability Supply Chain, som är ett av fyra fokusområden. Vidare har Meda ett nätverk inom bolaget som omfattar kompetenser från inköp, kvalitet och hållbarhet för att driva arbetet inom detta och avser även en miljöbedömning av leverantörer (Meda, 2015a).

5.2 AstraZeneca

AstraZeneca är ett globalt läkemedelsföretag med fokus på forskning och utveckling av receptbelagda läkemedel. AstraZenecas verksamhet omfattar hela värdekedjan och består av export, forskning, tillverkning och marknadsföring av produkter. Organisationens syfte är att bli ledande inom forskning och det läggs stor vikt på behandlingar inom cancer, andingsvägar, inflammation och autoimmunitet samt hjärt- och kärlsjukdomar och metabola sjukdomar. Bolaget är verksamt över hela världen, mestadels i Europa och USA men även i Central- och Sydamerika, Mellanöstern, Afrika, Asien (AstraZeneca, 2015b). AstraZeneca började miljöredovisa år 2006 och har fram till år 2014 publicerat en separat miljöredovisning för varje år. År 2015 publicerades en mer omfattande rapport om företagets hållbarhetsarbete. Sedan 2001 har AstraZeneca varit listade på Dow Jones Sustainability Index som listar top 10 % av de 2500 största bolagen utifrån ekonomiska-, sociala- och miljömässiga kriterier (AstraZeneca 2015a). I tabell 5.2 redovisas statistik hämtad från AstraZenecas årsredovisning för respektive år gällande intäkter, antal anställda och länder företaget är verksamma i.

Tabell 5.2 Företagsinformation

AstraZeneca	Intäkter	Anställda	Länder
2015	24 708 MUSD	61 500 st	> 100
2012	27 973 MUSD	51 700 st	>100
2010	33 269 MUSD	61 000 st	>100

5.2.1 Varför upprättar AstraZeneca frivillig hållbarhetsredovising?

Syfte

För år 2010 och 2012 publicerar AstraZeneca en miljöredovisning som uppges vara ett komplement till företagets årsredovisning. Syftet med miljöredovisningen är att redogöra för AstraZenecas engagemang och arbete med miljöfrågor i Sverige, men även några frågor på global nivå. Genom miljöredovisningen vill AstraZeneca påvisa sin medvetenhet om dess miljöpåverkan samt hur man försöker minska denna, varpå miljöredovisningen är ett sätt att informera om detta. För år 2015 publicerar AstraZeneca en hållbarhetsrapport som är av större omfattning jämfört med tidigare miljörapporter. Hållbarhetsrapportens syfte är bland annat att rapportera om hur AstraZeneca arbetar med hållbarhet, vad företaget har för målsättningar gällande hållbarhet och presentera resultat från hållbarhetsrelaterade aktiviteter (AstraZeneca, 2015a).

Strategi och mål

Under år 2010 utvecklades en strategi för miljöarbetet och tydliga målsättningar sattes upp för femårsperioden 2010-2015. Denna strategi utgår från att ta ansvar för hållbarhet genom produktens värdekedja (AstraZeneca, 2010a). Det som presenteras i miljöredovisningen för år 2012 har utvecklats till att även innehålla målet om friska och välmående medarbetare. Sammanfattningsvis har AstraZeneca tre strategiska mål för säkerhet, hälsa och miljö (SHE-strategin): produktens livscykel, miljömässig hållbarhet och säkerhet, hälsa och välbefinnande för medarbetare. AstraZeneca vill vara ledande inom att ta ansvar för produktens livscykel. Inom de andra målsättningarna jobbar AstraZeneca för att konkurrera, nå kommersiell framgång och följa lagar (AstraZeneca 2012a). I hållbarhetsrapporten för år 2015 har förhållningssättet till hållbart ansvarstagande utvecklats till att målsättningen avser att implementera hållbarhet i strategin och inledningsvis i rapporten summeras detta genom “... *we want to be valued for pushing the boundaries of science to deliver life changing medicines in a way that promotes the long-term health of our company, our society and our planet*” (AstraZeneca, 2015a, s.4). Miljörapporterna för år 2010 och 2012 innehåller ett uttalande från AstraZenecas svenska miljöchef, Helena Wadsten, där hon kortfattat beskriver företagets förhållningssätt till miljöarbetet. Hållbarhetsredovisningen för år 2015 innehåller ett uttalande från styrelseordförande, Leif Johansson, där det beskrivs att hållbarhet ska integreras i företagets strategi. Vidare definierar Leif Johansson utförligt vad hållbarhet innebär för AstraZeneca (AstraZeneca, 2015a).

Intressenter

I miljöredovisningen för år 2010 framkommer det att AstraZeneca för en dialog med intressenter och myndigheter men det beskrivs inte ingående vilka dessa intressenter är. För år 2012 så nämns varken intressenter eller om det sker någon intressentdialog. I hållbarhetsredovisningen för år 2015 beskrivs anställda och externa intressenter som viktiga och att AstraZeneca förväntas arbeta med hållbarhet. Dessutom har ett särskilt avsnitt utvecklats i hållbarhetsrapporten år 2015 för att behandla intressenter och beskriva intressentdialoger. Intressentdialogerna avser leda till bättre information och beslutsfattande samt bättre rykte för AstraZeneca. Samtliga intressenter presenteras genom en bild och några som nämns är patienter, investerare, myndigheter och anställda. Vidare beskrivs hur dialog sker både på ett formellt och informellt plan genom digitala kanaler och face-to-face dialoger.

5.2.2 Hur använder sig AstraZeneca av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?

Standarder och riktlinjer

AstraZeneca tillämpar inte GRI men rapporteringen påverkas av andra riktlinjer och policys som företaget tillämpar. I miljörapporten för år 2010 nämns det att verksamheten präglas av olika lagar, villkor och regler men det görs inte någon ingående beskrivning. AstraZenecas forskningsenheter har utvecklat egna koncept för hur man kan mäta, till exempel beskrivs konceptet Environmental Reference Concentration (ERC) som används för att säkerställa utsläpp vid tillverkning. AstraZeneca har tillsammans med branschorganisationen LIF tagit fram ett frivilligt system för miljöklassificering av läkemedel och både redovisningarna för år 2010 och 2012 återkopplar till AstraZenecas globala policy för säkerhet, hälsa och miljö (SHE).

I hållbarhetsredovisningen för år 2015 beskriver AstraZeneca att de har utvecklat ett eget hållbarhetsramverk. Vidare har AstraZeneca en styrmodell för hållbarhet och det ges en konkret förklaring av hållbarhetsramverket med initiativ som ett Sustainability Council och Sustainability Advisory Board. Det står även att AstraZeneca har en Code of Conduct som täcker in ett flertal globala standarder. Andra initiativ är exempelvis FN:s Global Compact, Carbon Disclosure Project och Greenhouse Gas Protocol Guidance (AstraZeneca, 2015a).

Utformning, innehåll & omfattning

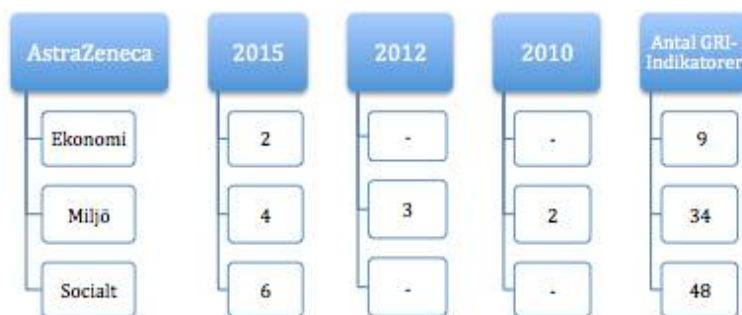
Miljöredovisningen för år 2010 och 2012 är lika i termer av innehåll, utformning och omfattning. Man presenterar strategi och målsättning gällande produkter och hållbar utveckling. Avslutningsvis på sista sidan ges en kortfattad presentation av AstraZenecas verksamhet. I miljörapporten för år 2010 presenteras AstraZenecas miljöpåverkan numeriskt i tabeller i slutet av rapporten medan det för år 2012 presenteras löpande vid respektive område.

Hållbarhetsrapporten för år 2015 är en separat hållbarhetsredovisning som täcker hela AstraZenecas verksamhet. Rapporten täcker främst sociala- och miljömässiga aspekter och är enligt oss den mest tilltalande rapporten rent grafiskt. Det går att urskilja att AstraZenecas

rapport är påkostad med detaljerade planer, bilder och grafer. Det beskrivs att AstraZeneca gjort en väsentlighetsanalys med bidrag från interna och externa intressenter där de definierat sociala-, miljö- och styrningsmässiga problem som de identifierat vara av betydelse. De prioriterade områden som presenteras är: *tillgång till sjukvård, miljömässig hållbarhet, bra arbetsgivare och etiska affärsmetoder och ansvarsfull forskning*. Inom varje område ges en beskrivning om AstraZenecas mål, tillvägagångssätt och resultat och data uppges ha samlats in från samtliga enheter i verksamheten. Det första avsnittet i rapporten presenterar strategi och mål vilka beskrivs på en djupare nivå jämfört med tidigare miljöredovisningar. För att visa hur AstraZeneca jobbar med olika åtaganden presenterar företaget case-exempel från deras verksamhet.

Miljöredovisningen för år 2010 består av 16 sidor, år 2012 är den 20 sidor och hållbarhetsrapporten för år 2015 är 77 sidor. Det framgår inte om miljöredovisningen granskas eller ej (se Bilaga 2).

5.2.3 Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisningar?

Figur 5.2 Bilden visar hur många indikatorer Astra Zeneca uppfyller i sin redovisning utifrån totalt antal indikatorer som anges enligt GRI's ramverk. För en mer detaljerad genomgång av vilka indikatorer som det rapporteras om, se Bilaga 2.

Ekonomi

I miljöredovisningen för år 2010 är energieffektivisering ett mål och det påpekas att det är bra både ur ett ekonomiskt och miljömässigt perspektiv. Hållbarhetsredovisningen för 2015 har en starkare koppling till företagets ekonomiska konsekvenser (se Figur 5.2). En indirekt ekonomisk konsekvens som berörs är att effektiva behandlingar kan sänka sjukvårdskostnader för samhälle genom att reducera behovet av dyrare vård. Vidare vill man kunna öka produktiviteten genom att reducera eller förhindra förekomsten av sjukdomar som hindrar människor från att arbeta. AstraZeneca engagerar sig i samhällsinvesteringar i lokala samhällen genom sponsring, partnerskap, särskilda filantropiska program och donationer till välgörande ändamål för att förbättra hälsa och främja naturvetenskaplig utbildning. För att säkerställa en transparent och etiskt förhållningssätt till samhällsinvesteringar och bidrag till välgörande ändamål, har AstraZeneca utvecklat en Community Investment Contributions Standard som ska ge vägledning (AstraZeneca, 2015a).

Social

Miljöredovisningarna för år 2010 och 2012 saknar i stor utsträckning sociala aspekter då dessa redogörs för i årsredovisningarna, vilka inte undersöks i denna studie. I miljöredovisningarna för år 2010 och 2012 beskrivs AstraZenecas revisionsprogram Integrate Supplier Evaluation Protocol (IESP) som innebär att det görs standardiserade bedömningar för ansvarsfulla inköp, detta för att säkerställa att man arbetar med leverantörer med likvärdiga etiska regler. Vidare presenteras antal leverantörsrevisioner.

I hållbarhetsrapporten för år 2015 redovisar AstraZeneca ett flertal sociala aspekter, vilket är en markant skillnad gentemot år 2010 och 2012 (se Figur 2). De sociala aspekterna som rapporteras om är: *A Great Place to Work*, *Responsible Research* och *Ethical Business Practices*. AstraZeneca redovisar tydliga målsättningar för *A Great Place to Work* där vidare aspekter är uppdelade på hur man ska attrahera och engagera kompetenta medarbetare, mänskliga rättigheter, säkerhet, hälsa och välmående och slutligen filantropi. Jämställdhet presenteras i en tabell både för anställda generellt och hur det ser ut på ledningsnivå (AstraZeneca, 2015a). AstraZeneca strävar efter att ha en diversifierad styrelse och ledargrupp samt att öka antalet kvinnor som är seniora chefer. SHE-strategin syftar till att upprätthålla en säker och hälsosam arbetsplats. En målsättning är att minska sjukdom och olyckor i tjänsten och hur detta ska genomföras beskrivs kort. Vidare vill AstraZeneca attrahera personal genom att erbjuda utvecklingsmöjligheter och verka för att vara ett ansvarsfullt företag som medarbetare är stolta över att arbeta för. Inom *Responsible Research* presenteras produktsäkerhet, kliniska tester och djurförsök mer utförligt jämfört med år 2010 och 2012.

AstraZenecas *Ethical business practices* syftar till att företaget ska bedriva etiska affärsprocesser och där beskrivs syften, mål och framsteg inom området. Mänskliga rättigheter är inbäddade i verksamheten genom deras Global Code of Conduct. Under år 2015 genomfördes en undersökning av mänskliga rättigheter i alla länder som AstraZeneca är närvarande i och undersökningen fokuserade på föreningsfrihet, barnarbete, diskriminering, arbetstimmar, löner och rekrytering. Vidare beskriver AstraZeneca att de förväntar sig att leverantörer uppfyller standarder som finns i deras Global Code of Conduct. De rapporterar att de genomfört ett visst antal leverantörsrevisioner under 2015 och presenterar hur revisionerna uppfyllde AstraZenecas förväntningar på sina leverantörer. Värt att poängtera är att AstraZeneca följer FN:s Global Compact.

Miljö

Miljöaspekten i AstraZenecas miljöredovisning för år 2010 fokuserar på läkemedel i miljön och företagets klimatpåverkan. Företaget beskriver att för att skapa en hållbar miljö krävs medvetenhet och engagemang. AstraZeneca publicerar tydliga mål för att minimera vattenanvändning, avfall (både farligt och icke-farligt), energianvändning och koldioxidutsläpp och miljöpåverkan från dessa områden presenteras numeriskt i grafer. Vidare så presenterar AstraZeneca hur man jobbar med prioriterade frågor och miljöinitiativ. Under år 2010 har AstraZeneca valt att arbetat med fyra klimatutmaningar som är: en

åtgärdsplan för att minska klimatpåverkan, effektivisera energianvändningen, miljöbilar samt video-och telefonkonferenser (AstraZeneca, 2010a). En stor del av AstraZenecas klimatpåverkan sker från transporter och i rapporten beskrivs initiativ om hur man försöker minska klimatpåverkan inom detta område. Det har till exempel införts en ny bilpolicy med skärpta utsläppskrav, då tjänstebilar drivs av biogas. Miljöaspekterna i rapporten för år 2012 liknar de som presenterades i rapporten för år 2010, men har utvecklats (se Bilaga 2). Produktens livscykel är ett fortsatt prioriterat område och begreppet ekofarmakovilans introduceras och innebär att miljöriskbedömning görs vid lansering av nya produkter. Målen för att minimera vattenanvändning, avfall (farligt och icke-farligt), energianvändning och koldioxidutsläpp och miljöpåverkan är fortsatt tydliga och förbrukningen inom dessa områden presenteras numeriskt i grafer vid respektive avsnitt. AstraZeneca har även utvecklat ett avsnitt om biologisk mångfald och antal miljöindikatorer ökar under de studerade åren (se Figur 5.2).

Miljöavsnittet i hållbarhetsrapporten år 2015 bygger vidare på tidigare fokusområden inom miljöredovisningen. Den nylanserade SHE-strategin presenteras, därefter beskrivs hur man kan minimera påverkan genom produktlivscykeln, minimera klimatpåverkan, ha ett ansvarsfullt förhållningssätt till avfall, skydda biologiskt mångfald och säkerställa miljövänliga produkter. Det redogörs tydligt för målsättning, hur man ska tackla problem genom exempel på processer, policys och protokoll samt vad man har åstadkommit. I likhet med tidigare miljöredovisningar så presenteras miljöpåverkan gällande koldioxidutsläpp, vattenanvändning och avfall i tabeller och grafer (AstraZeneca, 2012a).

5.3 Sobi

Sobi är ett globalt läkemedelsföretag som satsar på innovation och tillhandahållandet av tjänster för patienter med sällsynta sjukdomar. Syftet med verksamheten är att underlätta livet för patienter med ovanliga sjukdomar och deras anhöriga. Företaget är verksamt i Europa, Mellanöstern, Nordamerika Nordafrika och Ryssland. Majoriteten av försäljningen sker på den Europeiska marknaden. De områden som verksamhetens produkter behandlar är hemofili, inflammations- och genetiska sjukdomar (Sobi, 2015). I tabell 5.3 redovisas statistik hämtad från Sobis årsredovisning för respektive år gällande intäkter, antal anställda och länder företaget är verksamma i.

Tabell 5.3 Företagsinformation

Sobi	Intäkter	Anställda	Länder
2015	3 227 MSEK	702 st	67
2012	1 923 MSEK	514 st	-
2010	1 906 MSEK	500 st	-

5.3.1 Varför upprättar Sobi frivillig hållbarhetsredovisning?

Syfte

Sobi rapporterar år 2010 att verksamheten vill visa sitt engagemang i hållbarhetsfrågor då verksamheten ska genomsyras av öppna dialoger och transparens (Sobi, 2010). Sobis första officiella fristående hållbarhetsredovisning publicerades år 2012 på deras hemsida. I en intervju med Charlotte af Klercker, Senior Communications Manager på Sobi med tidigare bakgrund som pressansvarig på Apotek Hjärtat och PR-konsult på Mix PR samt med en utbildningsbakgrund från Uppsala Universitetet (Af Klercker, 2016), framkommer det att ett syfte med upprättandet av hållbarhetsredovisningen är att anpassa sig till det kommande lagkravet. Andra motiv utöver lagar och regleringar är att tydliggöra, både internt och externt, hur verksamhetens arbetsprocess fungerar. Charlotte af Klercker säger att hållbarhetsarbetet ses som ett kvalitetsarbete och fungerar som en garant för företagets överlevnad. Om det skulle vara så att aktieägare tvivlar på syftet med hållbarhetsarbetet och rapporteringen av det menar Charlotte af Klercker att det är Sobis plikt att försöka lära ut och förändra aktieägarnas syn på hållbarhet som ett sätt säkerställa verksamhetens kvalitet. Vidare nämner Charlotte af Klercker att Sobi upplever en viss press från omgivningen, bland annat av aktieägare och medarbetare, att rapportera om hållbarhet då dessa intressenter anser hållbarhet vara en viktig aspekt att behandla som företag.

Strategi och mål

År 2010 beskriver Sobi sig själva som en bidragande aktör till ett bättre samhälle då företaget löser medicinska problem, inte bara för de behövande patienterna utan även anhöriga, personal inom sjukvården, beställare av vård och samhället (Sobi, 2010). Detta sker exempelvis genom att hjälpa patienter med sällsynta sjukdomar så att dessa kan börja arbeta igen och på så vis gynna samhället. Sobi skriver att företaget planerar att öka omfattningen av hållbarhetsarbetet i takt med företagets tillväxt. I rapporten år 2012 inleder Sobi hållbarhetskapitlet liknande som för år 2010 men begreppet innovation, som i detta fall beskriver Sobis produkter och syfte, har lagts till (Sobi, 2012a). För år 2010 påpekas inte hållbarhetsaspekten i VDns ord till skillnad från år 2012 då företagets VD och koncernchef talar om hållbarhetsaspekter i termer av hållbara lösningar för patienter, produkter och verksamheten i stort. I VDns ord för år 2015 nämns varken hållbarhet eller hållbarhetsarbete (Sobi, 2015).

Intressenter

För år 2010 rapporterar Sobi att de upprättat en dialog med omvärlden för att undersöka vilka förväntningar som finns på företaget samt för att få kunskap om relevanta frågor för Sobi. De intressenter som företaget för en dialog med är: patienter, beslutsfattare, medarbetare, branschorganisationer samt övriga intressenter (Sobi, 2010). I hållbarhetsredovisningen för år 2012 presenteras dialogen med intressenter mer precist då Sobi förklarar hur sällsynta sjukdomar kan påverka specifika typer av patienter, vilket inte nämndes i intressentdialogen i rapporten för år 2010 (Sobi, 2012a). I rapporten för år 2015 presenteras intressentdialogen som en del i väsentlighetsanalysen. I denna hållbarhetsredovisning inleder Sobi med att förklara hur ofta intressentdialog sker, vilket inte gjorts tidigare. Intressenter som Sobi haft en

dialog med är: lagstiftare, patienter, myndigheter, akademien och läkare. Intressentdialogen baseras på rekommenderade frågor från GRI och Sobi beskriver att dialogen har förts med ett brett spektrum av både externa och interna intressenter. Dialogen har förts i form av enkäter och intervjuer som utförts under år 2013. Man anger att dessa dialoger är avgörande för att man ska kunna skapa hållbara lösningar för viktiga intressenter. Dessa är medarbetare, ägare, kunder och patienter (Sobi, 2015).

5.3.2 Hur använder sig Sobi av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?

Standarder och riktlinjer

Sobi tillämpar inte några standarder eller riktlinjer för uppförandet av hållbarhetsavsnittet för år 2010 (Sobi, 2010). I hållbarhetsrapporten för år 2012 tillämpar Sobi däremot GRI G3 nivå C. I rapporten hänvisar Sobi till sin hemsida för att få tag på tillhörande GRI-index. Under år 2015 tillämpar företaget GRI G4, nivå Core (Sobi, 2015). Andra standarder som företaget tillämpar är miljöledningssystemet ISO 14001 och Good Manufacturing Practices (GMP) (Sobi, 2010; Sobi, 2012a; Sobi, 2015). Vidare beskriver Sobi att företagets arbete regleras av interna och externa regelverk och lagar på nationell och internationell nivå (Sobi, 2015).

Utformning, innehåll & omfattning

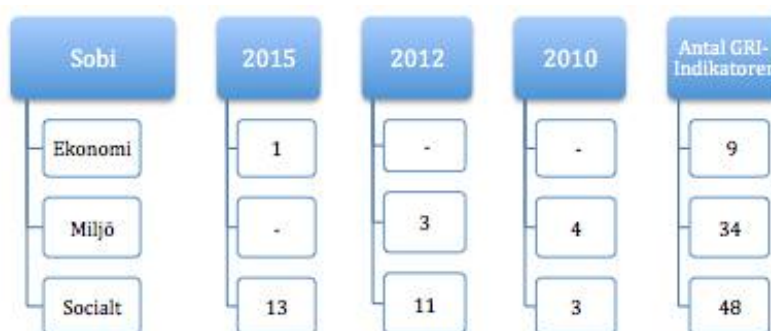
Hållbarhetsredovisningen för år 2015 inleds med en beskrivning av företagets väsentlighetsanalys. Denna har ej beskrivits i rapporterna för år 2010 och 2012. Väsentlighetsanalysen har fungerat som ett redskap för verksamhetens prioriteringar i termer av strategi, kommunikation och dialog med företagets intressenter. Sobi presenterar sin väsentlighetsanalys i en tydlig graf med *Påverkan på intressenters beslut* på y-axeln och *Faktiskt påverkan och betydelse för Sobi*, vilket ger läsaren en god förståelse för vilka frågor som är viktigast för Sobi och deras intressenter. Resultatet av väsentlighetsanalysen visar att prioriterade områden är *patienters hälsa och säkerhet, tillgång till hälsovård och läkemedel samt samverkan med patientgrupper* (Sobi, 2015).

Charlotte af Klercker menar att Sobis val av innehåll och omfattning för utformning hållbarhetsredovisningen grundar sig i företagets egna motiv över av vad som ska finnas med. Detta på grund av att det ibland kan finnas aspekter som inte är av relevans för Sobi, exempelvis prissättning av läkemedel. Därefter beaktas de lagkrav som måste uppfyllas och sedan kompletteras detta arbete med en intressent- och verksamhetsanalys. Charlotte af Klercker säger att Sobi gärna inspireras av olika företag och branscher, ibland av företag som är av större karaktär samt har längre erfarenhet av arbetet med hållbarhetsredovisning. En aktör som Sobi anser ha en bra hållbarhetsredovisning är företaget NovoNordisk som har liknande förutsättningar som Sobi men är av större karaktär. Ett annat företag som enligt Charlotte af Klercker uppfattas som en inspirerande aktör inom området, med hänsyn till klädesbranschens förutsättningar samt andra krav och förväntningar, är H&M som är tydliga och öppna i sin hållbarhetsrapportering.

Faktorer som eventuellt kommer att påverka utformning av innehåll och omfattning för framtida hållbarhetsredovisning enligt Charlotte af Klercker är ytterligare lagkrav och initiativ från exempelvis FN:s Global Compact, FN och nya varianter av GRI samt att hållbarhetsredovisningen kommer att integreras ännu mer. Vidare menar Charlotte af Klercker att en rad tvingande faktorer kan komma att ta ett större och mer allvarligt grepp kring hållbarhetsredovisningen.

Avsnittet om hållbarhetsredovisningen år 2010 som återfinns i årsredovisningen är fyra sidor. År 2012 är detta avsnitt sju sidor och år 2015 sex sidor. Hållbarhetsredovisningen granskas av en extern part (se Bilaga 2).

5.3.3 Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisingar?

Figur 5.3 Bilden visar hur många indikatorer Sobi uppfyller i sin redovisning utifrån totalt antal indikatorer som anges enligt GRIs ramverk. För en mer detaljerad genomgång av vilka indikatorer som det rapporteras om, se Bilaga 2.

Ekonomi

År 2015 rapporterar Sobi för första gången om ekonomiska aspekter i hållbarhetsredovisningen (se Figur 5.3). Företaget har implementerat en bas för verksamhetens arbetssätt som syftar till att förbättra lokalbefolkningens tillgång till olika behandlingar och läkemedel oavsett geografisk placering. Vidare redovisar Sobi filantropiska initiativ i form av ett biståndsprogram som påbörjats år 2015 (Sobi, 2015). Information om ekonomi i de tidigare hållbarhetsavsnitten är väldigt begränsad eller obefintlig.

Social

För år 2015 framkommer det att arbetsförhållanden och patienternas säkerhet är centralt för verksamheten och antal sociala indikatorer har ökat under åren (se Figur 5.3). För år 2010 betonas vikten av att arbeta utifrån de regelverk som verksamheten omfattas av som bland annat träder i form av säkerhetslagar och marknadsföringstillstånd (Sobi, 2010). År 2012 och 2015 rapporterar Sobi att alla studier på klinisk nivå, som Sobi stöttar i form av finansiering, utförs och rapporteras i linje med de lagar och standarder för god forskningssed (Sobi, 2012a; Sobi, 2015). Sobi förklarar att arbetet inom produktansvar regleras av yttre regleringar på internationell nivå och år 2012 skriver Sobi, i beskrivningen av kliniska studier, att man arbetar utifrån regleringar på internationell nivå gällande god forskningssed samt efter

standarder som hjälper Sobi att bevara en hög etisk, vetenskaplig och teknisk nivå (Sobi, 2012a). Struktureringen av innehållet på detta område är lik för år 2010 och 2012. I rapporten för år 2012 presenteras däremot den policy de följer: Säkerhet, hälsa och miljö (SHE) och vad den avser. I rapporten för år 2015 beskrivs att företaget försöker minska sina prövningar på djur som i nuläget är en viktig del inom deras forskning och utvecklingsverksamhet, detta då lagen kräver att effekten av substanser ska prövas. I denna aspekt arbetar Sobi efter egenutvecklade principer.

Hållbarhetsredovisningen för år 2015 ser annorlunda ut då Sobi redogör för hur de genomfört en väsentlighetsanalys och under ramen för Sobis produktansvar har ett nytt avsnitt lagts till: *regulatorisk och legal miljö*, som behandlar aspekter såsom lagar, regler och transparens. Vidare nämns krav på öppenhet från EU. Avsnittet *Etik och säkerhet vid kliniska tester* nämner liknande aspekter som år 2012 med ett tillägg att Sobi följer *Principles for Responsible Clinical Trial Data Sharing*, en internationell policy gällande offentliggörande av data från prövningar på klinisk nivå som blev aktuell år 2015 (Sobi, 2015). Ett ytterligare tillägg i hållbarhetsrapporteringen för år 2015 är området anti-korruption. Verksamheten har en etik och uppförandekod gällande anti-korruption och Sobis anställda utbildas i denna på årlig basis. År 2015 betonas vikten av företagsgranskningar, *due dilligence*, i syfte att försäkra att Sobis leverantörer arbetar efter samma principer gällande anti-korruption.

Fortsättningsvis kan det utläsas att aspekter inom området arbetsförhållanden år 2010 utökats under år 2012. Sobi beskriver mer detaljerat vilka processer företaget använder sig av för medarbetarens enskilda mål, Performance Management, samt hur målen utvärderas enligt företagets kärnvärderingar (Sobi, 2012a). I rapporten för år 2015 sker ytterligare en utveckling i hur företaget hållbarhetsredovisar verksamhetens arbetsförhållanden. Sobi redovisar en medarbetarundersökning som genomförts angående huruvida Sobi uppfattas som en bra arbetsplats. Resultaten rapporteras i stapeldiagram och procenttal. En annan förändring som skett från år 2012 är att Sobi citerat Abraham Lincoln, en president i USA under 1800-talet, istället för att citera någon av Sobis medarbetare som arbetar med personalfrågor som skett i tidigare hållbarhetsrapporter. Sobis rapportering om hållbarhet på social nivå har utökats för år 2015 och innefattar fler sociala aspekter än tidigare (se Figur 5.3).

Miljö

I Sobis hållbarhetsredovisning för år 2010 anges att företaget har ett ansvar för miljön och att deras miljöledningssystem baseras på ISO 14001. De riktlinjer som företaget följer i sitt miljöarbete finns i form av en policy vilken man kan få mer information om på företagets hemsida. Under både år 2010 och 2012 redovisar företaget även att de rapporterar sitt miljöarbete till lokala myndigheter för att uppfylla kraven på miljörapportering. Detta är extra viktigt då Sobi har anläggningar i Umeå och Stockholm vilka arbetar med miljöfarlig verksamhet i sin produktion (Sobi, 2010; Sobi, 2012a).

I hållbarhetsredovisningen för år 2012 nämner Sobi återigen att verksamhetens miljöledningssystem baseras på ISO 14001 och att företaget driver verksamheten så att lagar

och regleringar inom miljö följs. Ett tillägg som skett i hållbarhetsrapporten år 2012 är upplysningen om att företaget arbetar efter god tillverkningsledning (GMP) samt uppfyller kraven för denna. I hållbarhetsredovisningen år 2012 presenteras energi och resursanvändningen i siffror i löpande texten (Sobi, 2012a). För år 2015 har Sobi valt att inte presentera miljöaspekter i sin hållbarhetsredovisning (se Figur 5.3). Detta motiverar Sobi med att biosäkerhet och läkemedel i miljön är väsentliga inom läkemedelsbranschen, men har begränsad relevans för Sobi. Läsaren hänvisas till Sobis hemsida för att läsa mer om miljöaspekten gällande läkemedel i miljön, biosäkerhet och miljöarbete (Sobi, 2015).

5.4 Recipharm

Recipharm är en ledande aktör inom kontraktsutveckling och tillverkning på den europeiska läkemedelsmarknaden. Den kontraktbaserade delen av Recipharm avser utveckling av läkemedel och den tillverkande delen utgörs av farmaceutisk utveckling av produkter och material till prövningar på klinisk nivå. Det tillverkande området delas upp i två delar: sterila produkter samt fasta och övrigt (vilket inkluderar tabletter, salvor och krämer). Företagets mål är att sälja tillverkning, erbjuda skräddarsydda behandlingar till behövande patienter världen över och att bli den bästa aktören inom sitt verksamhetsområde. Företaget är starkt representerat i Europa men breddar även sin verksamhet mot USA, Asien och Afrika. På senare tid har företaget gjort en del förvärv som bidragit till företagets tillväxt och expansion (Recipharm, 2015). I tabell 5.4 redovisas statistik hämtad från Recipharms årsredovisning för respektive år gällande intäkter, antal anställda och länder företaget är verksamma i.

Tabell 5.4 Företagsinformation

Recipharm	Intäkter	Anställda	Länder
2015	3 389 MSEK	2 019 st	8
2012	2 073 MSEK	1 507 st	5
2010	2 226 MSEK	1 694 st	6

5.4.1 Varför upprättar Recipharm frivillig hållbarhetsredovisning?

Syfte

I dagsläget har Recipharm ingen officiell hållbarhetsredovisning men i årsredovisningen och på företagets hemsida finns information om det hållbarhetsarbete som bedrivs (Recipharm, 2015). Erik Haeffler, Vice President Manufacturing Services & Head of CSR på Recipharm, nämner att anledningen till att företaget inte väljer att kalla denna information för en officiell hållbarhetsredovisning är då de inte följt någon standard eller arbetat utifrån en organiserad process vid upprättandet. Vidare konstaterar Erik Haeffler att Recipharm planerar att upprätta sin första officiella hållbarhetsredovisning under år 2017 med 2016 års data. Han menar att det är en tillfällighet att man väljer att göra detta samtidigt som det kommande lagkravet om hållbarhet och mångfald träder i kraft. Erik Haeffler säger nämligen i intervjun att företaget ser hållbarhetsredovisningen som en nödvändighet på grund av den tillväxt och expansion som företaget erfarit. Denna expansion har medfört en viss komplexitet samtidigt som Recipharm börsintroducerades år 2014, vilket har lett till att de externa förväntningarna har

förändrats och ökat vikten av att redovisa att de tar ett större ansvar. Hållbarhetsredovisningen skapar ett systematiskt sätt att samla in och strukturera information på koncernnivå.

Strategi och mål

Erik Haeffler säger att Recipharm strävar efter att vara en erkänd aktör för bra hållbarhetsarbete och att detta ska gå i linje med kärnverksamheten. Recipharms vision för den kommande hållbarhetsrapporteringen är att ligga på en lagom nivå. Detta motiveras utifrån företagets intressenter då Erik Haeffler uttalar att kunderna förväntar sig att Recipharm ska göra ett bra hållbarhetsarbete men företaget inte vill profilera sig för starkt med hållbarhet då det kan leda till spekulationer om ökade priser på företagets produkter. Erik Haeffler påpekar även att hållbarhetsredovisning inte är lika utbredd bland företag som arbetar med kontraktsutveckling, medan deras kunder som är säljande läkemedelsföretag, som till exempel AstraZeneca och Pfizer, nästan utan undantag hållbarhetsrapporterar. I VDns ord för 2010 nämns inte hållbarhet (Recipharm, 2010), medan för 2012 så belyses att Recipharm har implementerat en hållbarhets-policy och att några enheter arbetar mot en ISO 14001 och OHSAS 18001 certifiering (Recipharm, 2010). I VDns ord för 2015 så nämns kortfattat att Recipharms tillväxt ska vara hållbar (Recipharm, 2015).

Intressenter

Vid intervjun med Erik Haeffler menar han att företagets viktigaste intressenter är styrelse, anställda och kunder, institutionella investerare och andra typer av ägare. Vilka intressenter som är av betydelse går däremot inte att utläsa från hållbarhetsavsnitten för samtliga år (Recipharm, 2010; Recipharm, 2012; Recipharm, 2015).

5.4.2 Hur använder sig Recipharm av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?

Standarder och riktlinjer

I nuläget upprättas hållbarhetsavsnitten i årsredovisningarna inte utifrån någon standard. Erik Haeffler berättar dock att Recipharms hållbarhetsredovisning kommer att utformas i enlighet med standarden GRI G4. Han menar att anledningen till detta är att denna standard anses vara allmänt vedertagen och dominerande inom området. Recipharm har under en längre tid arbetat med hållbarhet och mycket av detta arbete har varit på grund av läkemedelsbranschens reglerade miljö. Redan år 1997, då verksamheten var betydligt mindre, var Recipharm även ett av de första läkemedelsföretagen som ISO-certifierades (Recipharm, 2012). Vidare följer Recipharm GMP vilken är en internationell standard för läkemedel med fokus på kvalitet i produkten (Recipharm, 2010; Recipharm, 2012; Recipharm, 2015).

Utformning, innehåll & omfattning

I den hållbarhetsinformation presenterad i Recipharms årsredovisningar för samtliga år finns kortfattade beskrivningar som behandlar verksamhetens miljöengagemang. Vidare presenteras ISO-certifieringen, kärnvärderingarna: medarbetare, leverantörsutvärdering och för år 2015 presenteras även Supplier Code of Conduct.

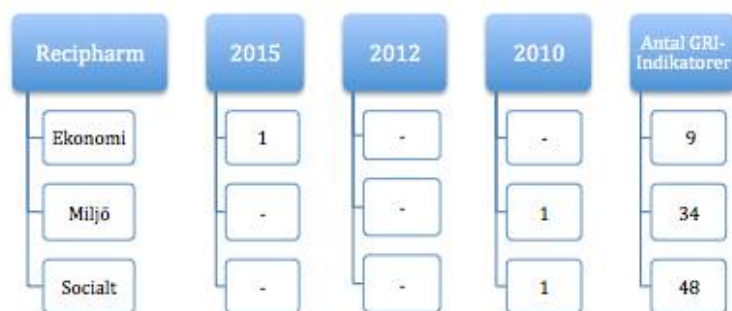
Erik Haeffler förklarar att Recipharm kommer att göra en väsentlighetsanalys för att avgöra prioriterade områden att rapportera om. Värt att tillägga är att någon väsentlighetsanalys ännu inte genomförts, vilket försvårar tydliggörandet av de aspekter som anses vara av betydelse för Recipharm i hållbarhetsarbetet och rapporteringen av detta. Vidare tydliggör Erik Haeffler att företaget tänker rapportera om det som har en koppling till företagets kärnprocesser då det är av störst betydelse. Utöver detta kommer intressentdialoger att genomföras för att mäta intressenters förväntningar och för att stämma av att man täcker upp eventuella luckor. Intressentdialogerna kommer att föras med bland annat kunder, anställda, institutionella investerare och ägare i form av enkäter, surveys och möten. Till exempel är det många kunder som förväntar sig att Recipharm har ett implementerat miljöledningssystem. Idag arbetar alla Recipharms enheter mot den uppdaterade ISO-certifieringen, men alla är ännu inte certifierade. Ett av Recipharms mål är att alla enheter ska ha den uppdaterade ISO-certifieringen så fort som möjligt.

Andra faktorer som är av påverkande karaktär för utformning av innehåll och omfattning för framtida hållbarhetsredovisning är tidigare erfarenhet och utbildning hos CSR-ansvarig på företaget. Från LinkedIn är det möjligt att utläsa att Haeffler (2016) har en utbildning från Stockholms Universitet och tidigare erfarenhet från AstraZeneca. Dessutom nämner Erik Haeffler i intervjun att han tidigare haft samma ansvarsområde som nu men på Meda. I och med tidigare erfarenhet inom detta område och bransch kommer viss kunskap från detta att appliceras i processen av upprättandet. Erik Haeffler tydliggör att denna kunskap kan vara användbar i vissa aspekter men inte i andra, detta då Medas verksamhet skiljer sig markant från Recipharm och vissa hållbarhetsfrågor är därför inte gemensamma.

Som tidigare nämnts är det nya lagkravet om hållbarhet och mångfald inte en avgörande faktor för upprättandet av den kommandehållbarhetsredovisningen. Erik Haeffler tror däremot att det nya kravet kommer att ge upphov till mer enhetlig rapportering av hållbarhet i koncernen då det i lagen finns upplysningskrav. Detta i sin tur kommer att underlätta dotterbolagens arbete och göra koncernens hållbarhetsredovisning allt mer standardiserad i termer av innehåll (ibid).

Hållbarhetsavsnittet för år 2010 består av två sidor, år 2012 tre sidor och för år 2015 är avsnittet fem sidor långt (se Bilaga 2).

5.4.3 Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisingar?

Figur 5.4 Bilden visar hur många indikatorer Recipharm uppfyller i sin redovisning utifrån totalt antal indikatorer som anges enligt GRI-ramverk. För en mer detaljerad genomgång av vilka indikatorer som det rapporteras om, se Bilaga 2.

Ekonomi

I hållbarhetsavsnittet i årsredovisningen för år 2015 presenterar Recipharm för första gången en ekonomisk aspekt (se Figur 5.4). Inom ekonomi påpekas vidare att en övergång från kostnadsenheter till resultatenheter främjar en kommersiell kultur, som är mycket viktigt för nyförvärvade produktionsanläggningar när de är integreras. Dessutom är entreprenörskapsanda ett tema som nämns i hållbarhetsavsnittet för både år 2012 och 2015 (Recipharm, 2012; Recipharm, 2015).

Social

I årsredovisningen för år 2010 presenterar Recipharm ett avsnitt om *Mångfald i ledning och personal* där Recipharm rapporterar om vikten av en väldiversifierad verksamhet samt en god arbetsmiljö. I denna del presenteras siffror på könsfördelningen hos medarbetarna samt i ledningen. I redovisningen för år 2012 finns avsnittet *Corporate Social Responsibility* med där företagets kärnvärderingar nämns som professionalitet, envishet, entreprenörskap och tillförlitlighet. För år 2012 har en inkorporering av en personalaspekt skett i hållbarhetsavsnittet. I termer av arbetsförhållande ur ett hållbarhetsperspektiv beskrivs företagets behov av att få in och behålla de bästa medarbetarna i branschen. Vidare påpekas att medarbetarna uppmuntras att ta ansvar samt att utveckla sina färdigheter i en snabbföränderlig miljö. Recipharm skriver att en Code of Conduct utvecklats och att FN:s Global Compact inkorporerats i denna (Recipharm, 2012). Dessutom rapporteras att arbetet mot friska medarbetare, hög standard på arbetsmiljön samt mångfald, jämlikhet och diskriminering är viktiga faktorer för att skapa en bra arbetsmiljö, vilket rapporterats på liknande sätt år 2010 men utanför hållbarhetsavsnittet som ingår i studien.

I årsredovisningen för år 2015 finns hållbarhetsavsnittet *Taking Responsibility*. Här nämns Code of Conduct och FN:s Global Compact med skillnaden att Code of Conduct beskrivs mer ingående än föregående år. Vidare beskrivs Code of Conduct som en uppförandekod som behandlar mänskliga rättigheter, arbetsförhållanden, miljö och anti-korruption. Ett tillägg har skett i området arbetsförhållanden i redovisningen år 2015 då statistik på könsfördelning samt

geografisk position på medarbetarna lagts till. Vidare nämns närmandet OHSAS-certifieringen (Recipharm, 2015).

Miljö

För år 2010 innehåller hållbarhetsavsnittet i årsredovisningen miljömässiga aspekter såsom *Miljöengagemang, Hållbara och lönsamma investeringar, Främja hållbar utveckling, miljöengagerad personal* och *Leverantörsutvärdering*, men företaget uppfyller endast en GRI-indikator (se Figur 5.4). Recipharm beskriver ISO-certifieringen som en betydelsefull del i företagets hållbarhetsarbete. Vidare förklaras att Recipharm har en policy för miljöarbete och avser bland annat att minska koldioxidutsläpp, minska avfall och påverkan av läkemedelssubstanser. År 2010 nämns även att Recipharm upplever press från kunder att kontrollera dess leverantörer vilket sker genom en satsning i form av leverantörsgranskning (Recipharm, 2010). Miljöavsnittet utvecklas inte förutom att det för år 2015 nämns en miljöpolicy utöver ISO 14001. Vidare beskrivs att Recipharm fokuserar på de områden där de har störst miljöpåverkan koldioxidutsläpp, hantering av kemikalier, avfall och energiförbrukning (Recipharm, 2015).

Erik Haeffler anser att miljömässiga och sociala indikatorer huvudsakligen lär ingå i deras hållbarhetsrapportering. Han tillägger att vattenförbrukning, processavloppsvatten, avfallshantering för både riskfylld och icke-riskfylld avfall, utsläpp av lösningsmedel med mera kommer att ingå i hållbarhetsredovisningen.

6. Analys

I detta kapitel analyseras empirin utifrån den institutionella teorin. Analysen struktureras upp utifrån studiens frågeställningar.

6.1 Varför upprättar läkemedelsföretag noterade på svenska börsen frivillig hållbarhetsredovisning?

Utifrån de studerade företagen har vi identifierat ett flertal syften till att hållbarhetsredovisa. Att AstraZeneca, Meda och Sobi redan upprättar hållbarhetsredovisning frivilligt, tillsammans med att Recipharm anger att det nya lagkravet inte är den avgörande faktorn för upprättandet av hållbarhetsredovisningen, leder oss till att reflektera över vilken som är den mest betydelsefulla kraften för upprättande av hållbarhetsredovisning. I detta fall verkar således inte lagen ha det största inflytandet trots att det är den som på pappret har den avgörande rösten.

Intressenter

I vår studie nämner samtliga företag att de upplever press från omgivningen att lämna ytterligare information utöver det rent ekonomiska. Påtryckningarna sker i form av ökade informationskrav och förändrade förväntningar hos företagens intressenter. Intressenterna får därför en betydelsefull roll för verksamhetens hållbarhetsarbete samt rapporteringen av detta. Dessa påtryckningar kan upplevas som en tvingande isomorfism (Rimmel & Jonäll, 2016) från omgivningen eftersom institutionerna i vår studie anpassar sitt praktiska arbete, i form av både arbete och rapportering av redovisning, för att uppfylla intressenters krav och förväntningar.

Styrning

En ytterligare väg att gå för att få svar på varför läkemedelsföretag upprättar hållbarhetsredovisning är att studera huruvida hållbarhet nämns i VDns ord samt hur det anges ta form i företagets verksamhet, strategi och målsättningar. Vi gör antagandet att arbetet med hållbarhetsfrågor och dess redovisning kan bero på ledningens bedömning gällande prioritering av frågan. Detta på grund av att det är större sannolikhet att frågan genomsyrar hela verksamheten om den tas upp på ledningsnivå.

I VDns ord för år 2015 för Sobi och Recipharm nämns inte hållbarhet. Hållbarhetsfrågan är mer påtaglig för både Meda och AstraZeneca då hållbarhetsrapporten för AstraZeneca och Meda inleds med ett uttalande från en person på högsta ledningsnivå. Båda företagen beskriver att hållbarhet ska integreras i deras verksamhet och strategi. Vidare ser Meda hållbarhetsredovisning som ett sätt att stödja deras övergripande affärs mål. Detta kan tolkas som att hållbarhetsredovisningen kan användas som ett verktyg för att hitta affärsmöjligheter. Det kan även användas för att visa att man uppfyller lagar och regler, vilket Sobi uppger är ett av deras främsta syften. Ur ett styrningsperspektiv har endast två av fyra företag angett att

hållbarhet ska genomsyra verksamheten och eftersom detta inte träder fram som en likhet i hållbarhetsredovisningarnas karaktäristiska kan hållbarhet som övergripande affärs mål ännu inte anses som en institutionaliserad process för de studerade företagens strategier.

Marknadsföring

Fortsättningsvis kan marknadsföringsmässiga skäl ses ett motiv till varför hållbarhetsredovisningar upprättas. Denna tankebanan grundas delvis i Lina Anderssons uttalande om att Meda är beroende av sina investerare eftersom dessa är av central betydelse för framtida affärer och finansiering och således en påverkande faktor för verksamhetens överlevnad. Detta resonemang kan föras kring samtliga företag då de är uppger investerare och kunder som några av de viktigaste intressenterna. Dessutom påpekar Charlotte af Klercker att hållbarhetsredovisningen fungerar som en garant för verksamhetens överlevnad, vilket tyder på att hållbarhetsredovisning är ett kommunikationsmedel ut mot intressenterna som i sin tur påverkar framtida investerings- och affärsbeslut.

Vi ser prov på marknadsföringsaspekter även på andra håll. AstraZeneca har den mest detaljrika och mest tilltalande rapporten och detta tyder på att mycket resurser lagts ner på att skapa ett positivt intryck hos den som använder sig av hållbarhetsrapporten. Att locka kunder med hjälp av attraktiva förpackningar eller beskrivningar kan vara en marknadsföringsstrategi som vi tror AstraZeneca använder sig av. Sammantaget skulle företagen därför kunna ses som en produkt vars överlevnad är möjlig att påverka genom marknadsföring, med andra ord, genom hållbarhetsredovisning. Redovisningen blir ett sätt för företag att ta sina intressenters åsikter i beaktande och rikta sin hållbarhetskommunikation mot sin bestämda målgrupp på ett sätt som ger legitimitet. Recipharm planerar att utforma sin hållbarhetsredovisning utifrån uppfattningen att deras målgrupp inte värdesätter arbete utöver vad som är direkt nödvändigt. Företagen kan således även differentiera sig genom sin hållbarhetsredovisning och detta är någonting vi kan tänka oss öka framöver, speciellt när lagkravet träder i kraft och det finns en risk att hållbarhetsredovisningen i sig inte ger samma legitimitet som tidigare.

En ytterligare intressant aspekt vi fann i vår studie var ett citat från Abraham Lincoln i Sobis rapportering av arbetsförhållande. Detta tolkar vi som en möjlig utveckling inom hållbarhetsredovisningen som kommunikationsmedel och produkt då man utnyttjar ytterligare källor som skulle kunna uppfattas som trovärdig samt för att vinna sympati då företaget spelar på läsarens igenkänningsförmåga. Företagen arbetar således med hållbarhetsredovisningen som en kanal genom vilken de skapar sig legitimitet i enlighet med den institutionella teorin (Eriksson-Zetterquist, 2009).

Tillväxt och expansion

Tre av fyra studerade företag anger expansion som en anledning till att vikten av att uppföra en hållbarhetsredovisning har ökat. Vi kan, genom vår dokumentstudie, se en koppling mellan företagets storlek och omfattningen av deras hållbarhetsredovisning. Representanterna från Recipharm och Meda menar att expansionen ger upphov till krav på ett större ansvarstagande, eftersom de externa förväntningarna på företagen ökar och följaktligen mer press på rapportering. En koppling som kan göras är att ett större företag troligtvis bedriver

hållbarhetsarbete i större utsträckning, jämfört med ett mindre företag, och därigenom har mer att redovisa om. Meda, Sobi och AstraZeneca har för de undersökta åren utvecklat sitt förhållningssätt till både externa och interna intressenter genom uppdaterade väsentlighetsanalyser och intressentdialoger. AstraZeneca, som varit en stor aktör under en lång tid, och som vi antar redan upplevt den expansionsfas som de övriga företagen upplever, uppvisar för år 2015 ett större fokus på sina intressenter och dess inverkan på företaget jämfört med det utrymme dessa frågor fick i tidigare miljöredovisingar. Ovanstående händelseförlopp är ett praktexempel på teorin om isomorfism som ett tvingande fenomen (DiMaggio & Powell, 1983). Samtliga företag förändrar sitt sätt att arbeta med hållbarhetsrapportering utifrån påtryckningar från intressenter vilket i sammanhanget sätter intressenterna i en auktoritär position i jämförelse med företagen de påverkar.

6.2 Hur använder sig företagen av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut?

Lagen om hållbarhet och mångfald

Under år 2016 träder den nya lagen om hållbarhet och mångfald i kraft, vilken de studerade företagen kommer att omfattas av. Meda och Sobi uppger att lagen kommer att ha en inverkan på deras hållbarhetsredovising då analyser behöver genomföras för att säkerställa att lagkraven uppfylls och avser att identifiera om någonting behöver ändras i redovisningen. Det nya lagkravet fungerar som en press då företagen måste anpassa sin hållbarhetsredovising för att verka under lagens upplysningar. På detta sätt tvingas företagen utvärdera sin redovising och, genom det som DiMaggio och Powell (1983) benämner tvingande isomorfism, ändra sin praktik utifrån myndigheters beslut.

Standarder och riktlinjer

Genom vår studie kan urskiljas att miljöledningssystemet ISO 14001 är vanligt hos företagen och tre av fyra studerade företag använder eller planerar att använda GRI vid upprättande av sin hållbarhetsredovising. I de undersökta hållbarhetsredovisingarna presenteras flertalet standarder som företag tillämpar.

GRI har fått en överlägsen ställning över andra hållbarhetsstandarder och detta bidrar till en ökad makt för organisationen. När ett företag tillämpar GRI skapas ett beroendeförhållande mellan företaget och GRI. GRIs riktlinjer förnyas successivt och det påverkar organisationer att förändra sin praktik då de tvingas uppdatera sitt arbete och redovising. Detta påvisas då både Sobi och Meda för år 2015 har rapporterat enligt G4 istället för G3. Vidare så innebär detta att företagen var tvungna att göra en ny väsentlighetsanalys för att kontrollera att samtliga aspekter som den nya standarden omfattar uppfylls. GRI är därigenom en organisation med makt vars beslut och bestämmelser har en inverkan på de studerade företagens hållbarhetsredovising, vilket enligt Deegan och Unerman (2011) är en form av tvingande isomorfism. Ytterligare en aspekt som tyder på tvingande isomorfism är att FN:s Global Compact rekommenderar att GRI tillämpas. Meda beskrev detta som ett av motiven

till valet av GRI. Denna påtryckning från FN:s Global Compact kan i detta sammanhang tolkas som tvingande press från intressenter i den mening att FN:s Global Compact räknas som intressent. Dessutom finns det även en rekommendation i det kommande lagkravet om hållbarhet och mångfald om att använda GRI som standard.

Det finns tidigare forskning som visar på att GRI är en institutionaliserad organisation (Brown, Jong & Levy, 2009) då den snabbt blivit en etablerad praxis. GRI omnämns samtidigt av ett flertal källor (KPMG, 2015; Frostenson, Helin & Sandström, 2012) vara den mest frekvent använda standarden inom hållbarhetsredovisning. Företag som upplever osäkerhet kring hur de ska upprätta sin hållbarhetsredovisning kan därför tänkas välja GRI av detta skäl. Enligt DiMaggio och Powell (1983) kallas detta för härmande isomorfism då GRI som en internationellt erkänd standard ger företagen legitimitet. Detta leder till att företagen i vår studie uppnår en redovisning som matchar samhällets och intressenters förväntningar. I vår studie kan vi urskilja en likformighet hos de företag som tillämpar GRI (Meda och Sobi) eftersom de utgår från samma indikatorer och upplysningskrav, vilket innebär att de rapporterar om samma nyckeltal. Däremot gör tre av fyra företag sin egen väsentlighetsanalys, vilket bland annat leder till skillnader i företagens redovisning.

Väsentlighetsanalys

På grund av globaliseringen utsätts företagen för ökad konkurrens då kunder och andra intressenter har fler valmöjligheter och kan sätta större press på företagen. I och med detta skapas uppfattningar för hur företag bör agera utifrån samhällsmässiga normer och praxis. På vilket sätt hållbarhet redovisas på kan därför ha ursprung i normativ press (Deegan & Unerman, 2011) som exempelvis kan visa sig i resultaten från väsentlighetsanalyserna.

Det framkommer i vår studie att företagets kärnverksamhet har betydelse för vad som rapporteras i företagets hållbarhetsredovisning. AstraZeneca, Meda och Sobi har genomfört väsentlighetsanalyser och dessa är avgörande för hur hållbarhetsredovisningen utformas i termer av innehåll. Företagen verkar ha en stark uppfattning om vad som är viktigast i deras verksamhet och i och med att deras verksamheter skiljer sig åt så skiljer sig resultaten från deras väsentlighetsanalyser. Vad som blir relevant att redovisa beror på vilka processer i värdekedjan som täcks i företagets verksamhet. Exempelvis beror det på om företaget bedriver forskning och genomför kliniska studier i tidig eller sen fas. I insamlingen av material framkommer det att Sobi bortprioriterat miljöaspekter under år 2015, vilket de är ensamma om i vår studie då det fortfarande är ett fokusområde för AstraZeneca och Meda.

Professionella nätverk

I vår studie framkommer det att kontaktpersonerna på respektive företag har högskoleutbildningar från universiteten i Lund, Stockholm och Uppsala. Enligt den insitutionella teorin är formella utbildningar, universitetsstudier, en påverkande faktor vid rekrytering. Tidigare utbildning kan utgöra en grund för vad som anses vara ett korrekt sätt att arbeta och utföra olika uppgifter, vilket leder till påtryckningar i form av kulturell praxis och gruppnormer. Detta kallas enligt Eriksson-Zetterquist (2009) normativ isomorfism. Eftersom

intervjupersonerna vi fått kontakt med uppfyllt kravet om en viss utbildningsnivå skulle man kunna utläsa detta som en grund för det professionella nätverket. Enligt Rimmel och Jonäll (2016) tillåter det professionella nätverket spridning av arbetsmetoder över organisationsgränser. Detta påvisas i vår studie då Erik Haeffler, vår kontaktperson från Recipharm, tidigare jobbat på Meda och AstraZeneca och nämner att han tagit med sig erfarenheter därifrån till sitt nuvarande jobb på Recipharm. Vi har även utläst att det inte bara är tidigare arbetsplats som kan fungera som en drivfjäder för spridning av arbetsmetoder, utan även tidigare yrke. Detta påvisas till en viss del då Lina Andersson nämner att hon har en uppfattning av vad som är bättre respektive sämre inom området hållbarhetsredovisning på grund av tidigare erfarenhet. Det framkommer även att tidigare roll som konsult och/eller kommunikationsansvarig är en gemensam nämnare för några av de berörda medarbetarna i denna studie. Det är alltså möjligt att utläsa att formell utbildning och tidigare arbetserfarenhet skulle kunna vara en typ av normativ isomorfism som kan ha en inverkan på vad hållbarhetsredovisningar ska innehålla.

Vidare nämner Meda och Sobi att företagen tar hjälp av en tredje part i form av konsulter och revisorer, vilket även det kan ses som ett inslag av normativ isomorfism (Eriksson-Zetterquist, 2016). Revisorer och konsulter granskar kontinuerligt olika företag och får därigenom en helhetsbild över olika företags praxis och arbetsmetoder, vilket tillåter kunskapsspridning över institutionsgränserna som den normativa isomorfismen förespråkar (ibid). Således tar Meda och Sobi del av denna kunskapsspridning.

Omvärld

I intervjuerna med Meda och Sobi uppgav båda NovoNordisk som ett företag de anser ha en bra hållbarhetsredovisning. Af Klecker var även positiv till att låta sig inspireras av andra aktörer i branschen som haft längre erfarenhet inom hållbarhetsrapportering. Att ett företag låter sig vägledas av andra, kan leda till likformighet för hållbarhetsredovisningarna, som enligt Rimmel och Jonäll (2016), kallas för härmande isomorfism och grundas i osäkerhet kring hur organisationer upplever att de ska hantera en situation eller ett fenomen. NovoNordisk är för övrigt ett företag som vunnit priser för sin hållbarhetsredovisning och det är tänkbart sig att denna uppmärksamhet bidragit till uppfattningen om att NovoNordisk är ett företag med hög kvalitet i sin hållbarhetsrapportering. Föregående resonemang kan även tyda på att NovoNordisk i framtiden blir en normgivande aktör inom hållbarhetsredovisningen och att deras rapportering möjligtvis sätter en viss standard för andra företag.

Utformning, innehåll & omfattning

Sammanfattningsvis ökar omfattningen av de 12 rapporter vi studerat för samtliga år och företag förutom mellan år 2012 och 2015 för Sobi då avsnittet om hållbarhet minskat med en sida. Den största skillnaden i innehåll och omfång har skett i AstraZeneca som gått från en klar inriktning mot miljö i en miljöredovisning på 20 sidor till en omfattande hållbarhetsrapport på 77 sidor. Att rapporterna utökas kan tänkas bero på att hållbarhetsarbetet i de olika företagen av olika anledningar ökar och därför också rapporteringen. Vilka dessa anledningar kan tänka sig vara har analyserats ovan i detta

avsnitt. Ökat tryck från intressenter att redovisa information kan exempelvis vara en av anledningarna till att företag kanske redovisar aspekter som de tidigare jobbat med men valt att inte rapportera om. Hur företagen utformar sina rapporter och avsnitt om hållbarhet kan därför kopplas till den tvingande isomorfismen (DiMaggio & Powell, 1983) då detta är ett sätt för företag att anpassa sig efter förväntningar från samhället.

6.3 Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisningar?

Generell

Det går att föra ett resonemang om att läkemedelsföretagens hållbarhetsredovisningar liknar varandra till en viss grad i val av innehåll. Detta kan bero tvingande krafter då företagen verkar i samma bransch och omfattas av samma lagar. Vi upplever, utifrån den genomförda studien, att innehållet i rapporterna överlag har blivit mer likartat genom åren. Däremot förekommer det fortfarande skillnader i både innehåll, utformning och omfattning.

Lagar

Generellt sett finns det inslag av det DiMaggio och Powell (1983) benämner tvingande isomorfism i innehållet i hållbarhetsrapporterna då läkemedelsbranschen i stort påverkas av regleringar från lagstiftning och myndigheter. Samtliga företag anger i sina rapporter att mycket av det hållbarhetsarbete man bedriver är reglerat i lag. Lina Andersson uppger exempelvis att en anledning till deras anti-korruptionpolicy är att möta lagen. AstraZeneca och Sobi lägger ytterligare vikt på att framhålla regleringar de omfattas av genom att omfattande beskriva detta i sina rapporter för år 2015. Exempelvis kan avsnittet *regulatorisk och legal miljö* i Sobi rapport nämnas. Vidare ser vi den tvingande isomorfismen i företagens sätt att rapportera statistik på könsfördelning på ledningsnivå, vilket är reglerat i ÅRL och således tvingande. Teorin beskriver att företag utför aktiviteter för att bli accepterade och därmed nå legitimitet (Rimmel & Jonäll, 2016). Då det är ett grundläggande krav att följa lagar kan vi tänka oss att företagen, genom att redovisa om detta, skapar legitimitet på ett relativt enkelt sätt. Ifall det rapporteras mycket om en sådan specifik aspekt kan detta ge sken av att företagets arbete med hållbarhet är väldigt omfattande när det i själva verket endast visar att man bedriver verksamheten inom lagens ramar.

Ekonomi

Tabell 6.1 Antal gemensamma GRI-indikatorer

2010	2012	2015
		- Ekonomiskt resultat **
		- Indirekta ekonomiska konsekvenser **

*** Innebär att tre företag rapporterar om samma indikator

** Innebär att två företag rapporterar om samma indikator

Information om ekonomiska aspekter förekommer i liten utsträckning i hållbarhetsavsnitten men har kommit att träda fram år 2015. Det går att urskilja tendenser till likformighet i den

mening att filantropi är vanligt förekommande då Meda, Sobi och AstraZeneca skriver om bland annat bidrag och biståndsprogram för detta år. Däremot är det få indikatorer som är gemensamma för företagen och därför kan inte perspektivet ekonomi anses vara en likformigt för hållbarhetsredovisningen i stort (se Tabell 6.1). Hur företagen väljer att använda sig av GRI-indikatorerna är en ytterligare intressant aspekt. Meda anser sig år 2015 inte uppfylla indikatorn G4-EC8, indirekt ekonomisk inverkan, medan Sobi, som redovisar samma typ av information som Meda i hållbarhetsredovisningen, anser detta kriterium uppfyllt (se Bilaga 2). I vår studie har vi märkt en viss likformighet mellan företagen som använder sig av GRI men ramverket kan alltså även bidra till en svårighet i jämförelse på grund av att företagen har fritt spelrum att tolka indikatorerna enligt den principbaserade redovisningens utformning. Detta kan leda till att information tolkas olika och syftet med GRI, att genom en homogenisering av redovisningen öka jämförbarheten mellan företag, motverkas därför i viss mån. Således kan GRI dels bidra till att företagens hållbarhetsredovisning mer likformigt i enlighet med Deegan och Unermans (2011) förklaring av den institutionella teorin, dels föra dem längre ifrån varandra.

Social

Den sociala aspekten har utvecklats utifrån ett flertal olika dimensioner. Antalet indikatorer har ökat och det finns en rad gemensamma GRI-indikatorer som återkommer. Dessutom tillkommer ytterligare gemensamma indikatorer med åren och detta bidrar till utvecklingen mot en mer likformig hållbarhetsredovisning inom det sociala benet. Detta redovisas i Tabell 6.2 nedan.

Tabell 6.2 Antal gemensamma GRI-indikatorer

2010	2012	2015
- Anställning **	- Anställning **	- Anställning **
- Arbetsmiljö ***	- Arbetsmiljö **	- Arbetsmiljö ***
- Mångfald **	- Mångfald **	- Mångfald ***
	- Icke-diskriminering **	- Utbildning **
	- Anti-korruption **	- Anti-korruption **
	- Allmän policy **	- Efterlevnad **
	- Efterlevnad **	- Kundens hälsa och säkerhet ***
		- Märkningar **
		- Marknadskommunikation **

*** Innebär att tre företag rapporterar om samma indikator

** Innebär att två företag rapporterar om samma indikator

Ett generellt exempel är att beskrivningarna över initiativ och åtaganden tydliggörs allt mer under åren och är i dagsläget med konkreta än tidigare. I dagsläget har samtliga företag i urvalet en *Code of Conduct*, en uppförandekod. Företagen har således utvecklat egna uppförandekoder som ökat i omfång under åren. Dessa uppförandekoder kan ses som utvecklade interna system som syftar till att säkerställa att verksamheten följer andra (och

egna) tvingande regleringar. Detta tydliggörs genom Lina Anderssons uttalande om att företaget upprättar vissa riktlinjer för att delvis uppfylla lagkrav.

Det framgår att Meda och Recipharm utvecklat en specifik uppförandekod för upphandling och kvalitetssäkring hos leverantörer. Sobi och AstraZeneca har utvecklat interna system för att täcka liknande område. Det kan tänkas att utvecklingen, tillämpandet och rapporteringen av dessa uppförandekoder görs för att bland annat uppfylla kraven i Good Manufacturing Practices (GMP). Vidare framgår att Meda, AstraZeneca och Recipharm följer FN:s Global Compact. Detta kan komma att påverka utformningen av företagets egna uppförandekoder och leda till likheter. Att dessa institutioner väljer att tillämpa samma standarder kan ses som en tvingande isomorfism då företag väljer att ta hjälp av dessa för att anpassa sig efter intressenters påtryckningar (Eriksson-Zetterquist, 2009). Denna likhet kan även uppfattas som en härmande kraft eftersom institutioner kan inspireras av andra genom en omvärldsspaning, vilket Sobi och Meda angivit, och skapa sig en uppfattning om andra organisationers hållbarhetsredovisning (Rimmel och Jonäll, 2016). Detta i sin tur kan leda till att organisationer kan låta sig vägledas av andra för att lösa problem inom området.

Vår dokumentstudie visade att rapporteringen av indikatorer för mänskliga rättigheter inte var alls omfattande. Detta kan vara på grund av att verksamhet i högriskländer sällan förekommer och därigenom tolkar vi att mänskliga rättigheter inte anses som en central aspekt att rapportera om. Det redogörs däremot för FN:s Global Compact vilken innehåller principer om mänskliga rättigheter som företagen åtagit sig att följa. I FN:s Global Compact behandlas även anti-korruption vilket genomgående är ett avsnitt som blivit mer omfattande i hållbarhetsredovisningarna.

Samtliga företag har mer eller mindre en positiv utvecklingskurva gällande rapporteringen av personal och arbetsmiljöfrågor. Detta visar sig bland annat då uppförandekoder och riktlinjer kring arbetsförhållanden ökat. Ett exempel i vår studie är AstraZeneca som tidigare haft en miljöredovisning som sedan utvecklats till en hållbarhetsredovisning och i och med denna övergång fångas området arbetsförhållanden upp. Recipharm har däremot rapporterat om arbetsförhållanden under dessa år men inkorporerat denna aspekt i hållbarhetskapitlet på senare tid men dock behandlat detta något mindre än de andra företagen i urvalet. Meda som alltid har hållbarhetsredovisat under de utvalda åren i vår studie har alltid beaktat området arbetsförhållanden och även denna organisation har i dagsläget ett eget avsnitt om arbetsförhållanden i hållbarhetsredovisningen. Även Sobi har valt att gå in djupare på detta område. Det kan finnas ett flertal motiv till utvecklingen av rapporteringen om arbetsförhållanden. Eftersom vi inte fått uttalat i vår studie varför denna aspekt ökat så pass mycket som den gjort skulle ett möjligt motiv utifrån den institutionella teorin vara en imiterande kraft om företagen beaktar andra företags hållbarhetsredovisningar och låter sig inspireras av dessa och uppfattar ett ökat fokus på arbetsförhållanden. En annan sannolik anledning skulle kunna vara att företagen vill visa hur viktiga medarbetarna är för företaget. Eriksson-Zetterquist (2009) beskriver inom den normativa isomorfismen att den professionella medarbetaren i stor utsträckning är utbytbar och i och med detta funderar vi

över vikten av att attrahera och behålla personal. Generellt är det av stor vikt att för alla typer av företag visar att man tar hand om sina anställda och detta upplever vi har blivit lite av en trend som visar sig i vår studie. Exempelvis kan man se i Tabell 6.2 att arbetsmiljö, anställning och mångfald är tre indikatorer som återkommer under åren och då fler företag har dessa gemensamma år 2015 kan man påstå att det har skett en likformighet i detta avseende.

Miljö

Utifrån vår studie kan vi inte urskilja att likformigheten ökat inom den miljömässiga aspekten. De enda återkommande indikatorer är *Avlopp och avfall* och *Utsläpp* (se Tabell 6.3). Detta skulle kunna förklaras med att två av fyra företag inte använder sig av GRI och att Sobi för år 2015 valt att inte presentera miljömässiga aspekter.

Tabell 6.3 Antal gemensamma GRI-indikatorer

2010	2012	2015
- Energiförbrukning **	- Energiförbrukning ***	- Vattenanvändning **
- Avlopp & avfall **	- Avlopp & avfall ***	- Avlopp & avfall**
- Utsläpp **	- Utsläpp **	- Utsläpp **

*** Innebär att tre företag rapporterar om samma indikator

** Innebär att två företag rapporterar om samma indikator

Samtliga företag är ISO 14001-certifierade eller arbetar mot denna certifiering. Att arbeta med ett miljöledningssystem är med andra ord en vanligt förekommande praxis, vilket kan tolkas som normativ isomorfism då det verkar verkar vara "rätt sätt att arbeta på" (Deegan & Unerman, 2011). I den mån då kunder eller andra intressenter förväntar sig att företag ska arbeta med miljöledningssystem kan detta även uppfattas som en tvingande isomorfism.

Meda och AstraZeneca beskriver miljömässiga mål med hur man ska minska miljöpåverkan. Det rapporteras om indikatorerna utsläpp, energianvändning, vattenförbrukning, avfall, vilket leder till likformighet inom miljöområdet för dessa företag. Recipharm planerar även att rapportera om dessa miljöindikatorer. Det ska noteras att dessa indikatorer ingår i GRI och de företag som tillämpar detta ramverk är alltså i viss mån tvingade att rapportera om dessa indikatorer. Detta benämner Eriksson-Zetterquist (2009) tvingande isomorfism. Å andra sidan rapporterar även AstraZeneca om dessa indikatorer i deras miljöavsnitt. Vidare saknas det grund för att avgöra varför det är så men det går att spekulera i termer av att denna information uppvisas eftersom den är relevant för verksamheten. Den har dessutom funnits med i AstraZenecas miljöredovisning sedan tidigt skede. Sobi avviker från resterande företag för år 2015, då de valt att utesluta miljöaspekter från sin hållbarhetsredovisning och anger att det inte är tillräckligt viktigt för dem och deras intressenter. I den bemärkelsen är det möjligt att konstatera att det finns likformiga tendenser mellan de företag som rapporterar om miljöaspekter, men å andra sidan så har ett företag

uteslutit det helt ur sin redovisning. Således spelar verksamheten än en gång en avgörande roll i vad som rapporteras.

7. Slutsats

I detta kapitel presenteras våra slutsatser och en diskussion kring resultatet förs. Slutligen presenteras förslag till vidare forskning.

Syftet med uppsatsen var att beskriva hållbarhetsredovisning upprättad av läkemedelsföretag noterade på svensk börs och förklara varför denna ser ut som den gör. För att kunna uppfylla syftet så ställde vi oss följande frågor: 1) Varför upprättar läkemedelsföretag noterade på svenska börsen frivillig hållbarhetsredovisning? 2) Hur använder sig företagen av standarder och riktlinjer för att utforma sin hållbarhetsrapport och hur ser utformningen av innehåll och omfattning ut? och 3) Vad innehåller dessa hållbarhetsredovisingar?

Av studien har framkommit att företagen beskriver intressenters krav på hållbarhetsrelaterad information som den största drivkraften till varför de upprättar en hållbarhetsredovisning. Detta tyder på att hållbarhetsredovisning till stor del är efterfrågedrivet och därigenom kan denna aspekt indirekt beaktas i företagets affärsmål. Utöver intressenternas påverkan på företagets strategi har dessa även en betydelsefull roll när företagen expanderar. Tillväxt och expansion är en bidragande faktor till att företagen får fler ögon på sig och detta höjer kraven på att verksamheten bedrivs på ett hållbart sätt. Således har företagets storlek en inverkan på dess hållbarhetsarbete och hur det redovisas. En utgångspunkt för de företag vi studerat är att de haft olika förutsättningar för hållbarhetsredovisning i och med skillnader i just storlek men även kärnverksamhet. AstraZeneca har varit en stor, etablerad aktör under en lång tid och har ett mer utbrett hållbarhetsarbete och följaktligen resulterar det i en mer omfattande redovisning, medan Recipharm som på senare tid erfarit en kraftig expansion inte befunnit sig i samma mognadsgrad gällande dess hållbarhetsarbete. Med återkoppling till hållbarhetsredovisningens påverkan på affärsmålen är det möjligt att utläsa att denna används av kommunikativa skäl för att möta intressenters efterfrågan på hållbarhetsrelaterad information och marknadsföra företaget som en produkt. Samspelet mellan företaget och dess intressenter kräver balans för att inte gå miste om framtida affärsmöjlighet. Således kan hållbarhetsredovisning utgöra en plattform för information som företag måste förse sina intressenter med för att inte äventyra företagets principiella mål, överlevnad.

För stöd och vägledning i hur hållbarhetsfrågor ska hanteras och redovisas tillämpas ofta standarder och riktlinjer. Sådållvida att företag inom samma bransch omfattas av samma lagar och regler kan detta leda till att företagen använder de standarder som är mest tillämpbara, vilket ökar sannolikheten för att företag inom samma bransch använder särskilda standarder. Vi ser tydliga prov på detta i vår studie genom tillämpningen av exempelvis GRI och ISO 14001, då tre av fyra företag tillämpar eller planerar att tillämpa dessa. Genomgående utvecklas företagets redovisning i vår studie och en trend som kan urskiljas är att omfattningen på rapporten successivt ökar tillsammans med tillämpningen av standarder, vilka implementeras allt mer vid upprättandet av nya interna policys.

Oavsett om företagen använder sig av GRI eller andra standarder för upprättandet av sina hållbarhetsrapporter gör företagen sin egen väsentlighetsanalys och därför uppkommer skillnader i hållbarhetsredovisningarna. Detta på grund av att företagens olika kärnverksamhet leder till olika innehåll i rapporterna. Tillsammans med företagens intressenter är företagens verksamhet och affärsprocesser i relation till deras hållbarhetsarbete det som driver dess hållbarhetsredovisning. Vidare har professionella nätverk en inverkan på hur ett företags hållbarhetsredovisning ser ut. Detta på grund av att tidigare erfarenheter genom utbildning och yrkesliv, samt användande av konsulter och yttre granskning leder till en spridning av kunskap. Detta ger i sin tur upphov till normer och uppfattningar om vad hållbarhet innebär och hur det bör redovisas.

Innehållet i de studerade rapporterna består till stor del av att företagen redovisar om vilka lagar och regler de följer. Läkemedelsbranschen är reglerad när det kommer till bland annat miljö- och produktsäkerhet och därmed förmodar vi att det faller sig naturligt för företagen att rapportera om detta. Man skulle kunna tänka sig att detta även är en metod för att vinna läsarens förtroende. Vidare har den sociala grenen utvecklats mest av de tre i *triple bottom line* och fokus på medarbetare är en klar trend. Utifrån vår studie är det möjligt att dra slutsatsen att de studerade företagens hållbarhetsredovisingar blivit mer likformiga när det kommer till de sociala aspekterna. Vikten av att till exempel behålla sina medarbetare är av lika stor vikt oberoende av vilken typ av företag man har att göra med och detta kan vara en av anledningarna till varför likformighet uppstår här och inte är lika tydligt inom de ekonomiska- och miljömässiga aspekterna. Inom samtliga tre avsnitt har beskrivningarna av diverse åtaganden blivit mer detaljerad och omfattande.

Slutligen kan innehållet i hållbarhetsredovisningarna för de studerade läkemedelsföretagen förklaras med utgångspunkt i företagens verksamhet i relation till det hållbarhetsarbete som bedrivs. Företagens beslut att upprätta hållbarhetsredovisingar är starkt influerade av sina intressenter, dessa påverkar även hur utformning av innehåll och omfattning ser ut.

7.1 Diskussion och förslag till fortsatt forskning

I vår studie är det möjligt att utläsa att företagens utgångspunkt är central för utformning och innehåll av hållbarhetsrapportering. Resultatet i vår studie är baserat från de fyra företag vi studerat för de tre åren: 2010, 2012 och 2015. Vi är medvetna om begränsningarna för detta mindre urval och det hade varit fördelaktigt och gett ett mer generellt resultat om man studerade fler företag samt för mer än fem år. Det sker ständiga förändringar på läkemedelsbranschen och det är till exempel inte säkert att de studerade företagen är noterade på svensk börs i framtiden.

En av drivkrafterna för ökningen av hållbarhetsredovisningen som fenomen är kravet på transparens från intressenters sida samt utvecklingen av CSR. Hållbarhetsredovisning som fenomen har utvecklats från miljöredovisning till att även inkludera sociala- och ekonomiska aspekter. GRI nämns även som en bidragande faktor till den utbredda implementeringen av hållbarhetsredovisning, vilket påvisas i vår studie då tre av fyra företag använder GRI. Vi

anser att GRI är ett bra verktyg för att upprätta en hållbarhetsredovisning men vi ser kritisk på innehållet för den ekonomiska aspekten. Delvis för att den inte får större uppmärksamhet som hållbarhetsaspekt i GRI, med tanke återkommande skandaler inom företags finansiella verksamhet och ansvar, dels för att vi saknar en del av företagets väsentliga ekonomiska ansvarstagande, nämligen det skattemässiga ansvaret. Det kan anses självklart att företag ska betala skatt i de områden som det är verksamt i, men vi kan tänka oss att det inte alltid ser ut så i praktiken då media belyst detta på senare tid. Den finansiella redovisningen och skatteredovisningen går hand i hand, då det skatteplikten beräknas utifrån bland annat företagets resultat. Varje land har sin egen skattelagstiftning och detta skiljer sig alltså länder emellan. Globaliseringen har även lett till att kapital kan röra sig fritt över landsgränserna till länder med mildare skattelagstiftning. Inledningsvis diskuterar vi hur reglering av CSR blivit ett politiskt ämne och regleras på en internationell nivå genom till exempel det senaste EU-direktivet om tvingande hållbarhetsredovisning. En fråga är om skatteregler bör regleras på liknande sätt eller uppmuntras i standarder såsom GRI, vilket skulle vara intressant att forska vidare på.

En annan intressant aspekt hade varit att utgå från företagets egen definition av begreppet hållbarhet samt hur denna uttrycks i hållbarhetsredovisningen. I vår studie är det möjligt att urskilja att AstraZeneca är den enda aktören som explicit beskrev vad hållbarhet innebär för dem, medan Meda och Sobi, uttrycker detta implicit genom innehållet i deras hållbarhetsrapport. Tolkningen av begreppet kan eventuellt leda till skillnader i redovisningen och det hade varit intressant att undersöka detta. Andra förslag är att undersöka hur språket i hållbarhetsredovisningarna utvecklas över tid och exempelvis applicera genreteorin.

8. Referenslista

Abeyssekera, I. & Lu, Y. (2014). Social and Environmental Disclosure by Chinese Firms. *New York: Routledge*.

Af Klercker, C. (2016). Af Klercker. [LinkedIn]. Tillgänglig online: https://www.linkedin.com/in/cafklercker?authType=NAME_SEARCH&authToken=qf6_&locale=en_US&srchid=3082570901463823546645&srchindex=1&srchttotal=3905&trk=vsrp_people_res_name&trkInfo=VSRPsearchId%3A3082570901463823546645%2CVSRPtargetId%3A7821747%2CVSRPcmpt%3APrimary%2CVSRPnm%3Atrue%2CauthType%3ANAME_SEARCH [Hämtad 20 maj 2016].

Andersson, L. (2016). Andersson. [LinkedIn]. Tillgänglig online: https://www.linkedin.com/in/linaandersson1?authType=NAME_SEARCH&authToken=sIT2&locale=en_US&srchid=3082570901463823507768&srchindex=4&srchttotal=105&trk=vsrp_people_res_name&trkInfo=VSRPsearchId%3A3082570901463823507768%2CVSRPtargetId%3A41080488%2CVSRPcmpt%3APrimary%2CVSRPnm%3Atrue%2CauthType%3ANAME_SEARCH [Hämtad 20 maj 2016].

Andersson, S., Bitar, N. & Österberg, A. (2015). Hållbarhetsredovisning – Hur ett företag redovisar sitt CSR-arbete. Diss. Lund: Lunds Universitet, 2015. Tillgänglig online: <http://oru.diva-portal.org/smash/get/diva2:827649/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad 14 april 2016].

AstraZeneca. (2010a). Miljö - en naturlig del av vårt arbete 2010. Tillgänglig online: <http://www.astrazeneca.se/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=MDT-Type&blobheadervalue1=inline%3B+filename%3DLadda-ned-den-haumlr.pdf&blobheadervalue2=abinary%3B+charset%3DUTF-8&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1285657368371&ssbinary=true> [Hämtad 24 april 2016].

AstraZeneca. (2012a). Miljö - en naturlig del av vårt arbete. Tillgänglig online: <http://www.astrazeneca.se/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=MDT-Type&blobheadervalue1=inline%3B+filename%3DMiljoulredovisning-2012.pdf&blobheadervalue2=abinary%3B+charset%3DUTF-8&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1285662582363&ssbinary=true> [Hämtad 24 april 2016].

AstraZeneca. (2015a). Sustainability Update 2015. Tillgänglig online: https://www.astrazeneca.com/content/dam/az/our-company/Sustainability/Sustainability_update_2015.pdf [Hämtad 24 april 2016].

AstraZeneca. (2010b). Årsredovisning 2010. Tillgänglig online: <http://www.astrazeneca.se/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=MDT-Type&blobheadervalue1=inline%3B+filename%3DLadda-ner-den-haumlr-redovisningen-svensk-version.pdf&blobheadervalue2=abinary%3B+charset%3DUTF-8&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1285657371066&ssbinary=true> [Hämtad 24 april 2016].

AstraZeneca. (2012b). Årsredovisning 2012. Tillgänglig online: <http://www.astrazeneca.se/cs/Satellite?blobcol=urldata&blobheader=application%2Fpdf&blobheadername1=Content-Disposition&blobheadername2=MDT-Type&blobheadervalue1=inline%3B+filename%3D197rsredovisning-2012-svensk-version.pdf&blobheadervalue2=abinary%3B+charset%3DUTF-8&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1285695502838&ssbinary=true> [Hämtad 24 april 2016].

AstraZeneca. (2015b). Årsredovisning 2015. Tillgänglig online: http://www.astrazeneca-annualreports.com/2015/assets/pdf/AZ_Annual_Report_2015.pdf [Hämtad 24 april 2016].

Augustsson, L., Quiding, E. & Winbladh, C. (2007). Hållbarhetsredovisning – motiv och riktinjer. Diss. Halmstad: Högskolan i Halmstad, 2007. Tillgänglig online: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:237982/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad 14 april 2016].

Black, J. (2001). Decentring Regulation: Understanding the Role of Regulation and Self Regulation in a 'Post-Regulatory' World, *Current Legal Problems*, Vol. 54, Nr. 1.

Black, J. (2008). Forms and paradoxes of principles-based regulation, *Capital Markets Law Journal*, Vol. 3, Nr. 4.

Borglund, T., Frostenson, M. & Windell, K. (2010). Effekterna av hållbarhetsredovisning: En studie av konsekenserna av de nya riktlinjerna om hållbarhetsinformation i statligt ägda företag. Stockholm: Regeringskansliet. Tillgänglig online: <http://www.regeringen.se/contentassets/ae1b2a3db1a34b6491f2324ed526a657/effekterna-av-hallbarhetsredovisning-n2010.30> Tillgänglig online: [Hämtad 11 april 2016].

Brown, H. S., Jong, M. D., & Levy, D. L. (2009). Building institutions based on information disclosure: Lessons from GRI's sustainability reporting. *Journal of Cleaner Production*, Vol. 17, Nr. 6.

Bryman, A. & Bell, E. (2005). Företagsekonomiska forskningsmetoder. Malmö: Liber ekonomi.

- Camilleri, M. A. (2015). Environmental, social and governance disclosures in Europe. *Sustainability Accounting, Management and Policy Journal Sustainability*, Vol.6, Nr.2.
- CSRwire. (2015). Novo Nordisk Remains in Top of 2015 Dow Jones Sustainability World Index. *CSRwire*, 10 september. Tillgänglig online: http://www.csrwire.com/press_releases/38265-Novo-Nordisk-Remains-in-Top-of-2015-Dow-Jones-Sustainability-World-Index [Hämtad 27 maj 2016]
- Deegan, C. & Unerman, J. (2011). *Financial Accounting Theory*. 2a upplagan. McGraw Hill Higher Education
- DiMaggio, P.J. och Powell, W. (1983). The iron cage revisited: Institutional isomorphism and collective rationality in organizational fields. *American Sociological Review*, Vol 2, Nr.48.
- Droppert, H., & Bennett, S. (2015). Corporate social responsibility in global health: An exploratory study of multinational pharmaceutical firms. *Globalization and Global Health*, Vol 11, Nr.1.
- Dunn, J. (2010). *Financial reporting and analysis*. Hoboken, NJ: Wiley.
- English, D. M., & Schooley, D. K. (2014). The Evolution of Sustainability Reporting. *The CPA Journal*, Vol.84, N3.
- Eriksson, P. & Forsberg, P. (2009). Corporate Social Responsibility och hållbarhetsredovisning i tre svenska företag. Diss. Mälardalen: Mälardalens Universitet, 2009. Tillgänglig online: <http://mdh.diva-portal.org/smash/get/diva2:223922/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad 13 april 2016].
- Eriksson-Zetterquist, U. (2009). *Institutionell teori: Idéer, moden, förändring*. Malmö: Liber.
- Europaparlamentet och rådets direktiv 2014/95/EU av den 22 oktober 2014 om ändring av direktiv 2013/34/EU vad gäller vissa stora företags och koncerners tillhandahållande av icke-finansiell information och upplysningar om mångfaldspolicy. Tillgänglig online: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0095> [Hämtad den 6 april 2016].
- Europaparlamentet och rådets förordning (EG) nr 726/2004 av den 31 mars 2004 om inrättande av gemenskapsförfaranden för godkännande av och tillsyn över humanläkemedel och veterinärmedicinska läkemedel samt om inrättande av en europeisk läkemedelsmyndighet. Tillgänglig online: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2004:136:0001:0033:SV:PDF> [Hämtad 8 april 2016].

EY. (2015). Hur påverkas svenska bolag av det nya EU-direktivet om icke-finansiell och mångfaldsinformation? Tillgänglig online: [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-CCASS-manfaldsinformation/\\$FILE/EY-CCaSSLagforslaget-om-rapportering-om-hallbarhet-och-mangfaldspolicy.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-CCASS-manfaldsinformation/$FILE/EY-CCaSSLagforslaget-om-rapportering-om-hallbarhet-och-mangfaldspolicy.pdf) [Hämtad 6 april 2016]

Frostenson, M., Helin, S. & Sandström, J. (2012). Hållbarhetsredovisning: Grunder, praktik och funktion. Malmö: Liber.

García-Benau, M. A., Sierra-Garcia, L. & Zorio, A. (2013). Financial crisis impact on sustainability reporting. *Management Decision*, Vol. 51, Nr.7.

Global Reporting Initiative (GRI). (2013). G4: Sustainability Reporting Guidelines. Amsterdam: Global Reporting Initiative. Tillgänglig online: <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRIG4-Part1-Reporting-Principles-and-Standard-Disclosures.pdf> [Hämtad 14 april 2016].

Global Reporting Initiative (GRI). (2000). Riktlinjer för hållbarhetsredovisning. Amsterdam: Global Reporting Initiative. Tillgänglig online: <https://www.globalreporting.org/resourcelibrary/GRI-G3-Swedish-Reporting-Guidelines.pdf> [Hämtad 14 april 2016].

Globe Award. (2009). Sustainability Reporting Award goes to Novo Nordisk. Tillgänglig online: <http://globeaward.org/winner-reporting-2009.html> [Hämtad 27 maj 2016].

Gunther, M. (2012). Top company profile: Novo Nordisk. *Corporate Knights*, 22 Januari. Tillgänglig online: <http://www.corporateknights.com/magazines/2013-global-100-issue/novo-nordisk-13272408/> [Hämtad 27 maj 2016]

Grönlund, A., Tagesson, T., & Öhman, P. (2010). Principbaserad redovisning. Lund: Studentlitteratur.

Hąbek, P., & Wolniak, R. (2013). European Union regulatory requirements relating to Sustainability Reporting. The case of Sweden. *Scientific Journals of the Maritime University of Szczecin*, 34, 40-47. Tillgänglig online: <http://repository.scientific-journals.eu/handle/123456789/471> [Hämtad 5 april 2016].

Haeffler, E. (2016). Haeffler. [LinkedIn] Tillgänglig online: <https://www.linkedin.com/in/erikhaeffler?authType=name&authToken=owCQ&trk=mirror-profile-memberlist-photo> [Hämtad 20 maj 2016].

Herremans, I. M., Nazari, J. A., & Mahmoudian, F. (2015). Stakeholder Relationships, Engagement, and Sustainability Reporting. *J Bus Ethics Journal of Business Ethics*.

Herzig, C. & Schaltegger, S. (2006). Corporate Sustainability Reporting. An Overview. I Bennet, M., Burritt, R. and Schaltegger, S. (red.) *Sustainability Accounting and Reporting*. Dordrecht, The Netherlands: Springer.

Hughen, L., Lulseged, A., & Upton, D. R. (2014). Improving Stakeholder Value through Sustainability and Intergrated Reporting. *The CPA Journal*, Vol. 84, Nr.3.

ISO (u.å) ISO 14000 - Environmental management. Tillgänglig online: <http://www.iso.org/iso/iso14000> [Hämtad 18 april 2016].

Justitiedepartementet. (2014). Företagens rapportering om hållbarhet och mångafaldhetspolicy (Ds 2014:45). Stockholm. Tillgänglig online: <http://www.regeringen.se/contentassets/c6d343c8bb6f46e3ba7944fe1ea073e3/foretagens-rapportering-om-hallbarhet-och-mangfaldspolicy-ds-201445> [Hämtad 5 april 2016].

Kommissionens direktiv 2003/94/EG av den 8 oktober 2003 om fastställande av principer och riktlinjer för god tillverkningsed i fråga om humanläkemedel och prövningsläkemedel för humant bruk. Tillgänglig online: http://ec.europa.eu/health/files/eudralex/vol-1/dir_2003_94/dir_2003_94_sv.pdf [Hämtad 17 april 2016].

KPMG. (2015). Currents of Change: The KPMG Survey of Corporate Responsibility Reporting 2015. Tillgänglig online: <https://www.kpmg.com/CN/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/kpmg-survey-of-corporate-responsibility-reporting-2015-O-201511.pdf> [Hämtad 26 april 2016].

Larsson, L. (1997). Miljöredovisningen och miljöinformation i årsredovisningar. Lund: Studentlitteratur.

Lindvall, M. & Näslund, H. (2010). Ansvar på papper – En studie av hållbarhetsredovisningens utveckling under 2000-talets första decennium. Diss. Uppsala: Uppsala Universitet, 2010. Tillgänglig online: <http://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:325271/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad 13 april 2016].

Lundahl, U., & Skärvad, P. (2009). Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer. Lund: Studentlitteratur.

Läkemedelsindustriföreningen (LIF). (2015). LIFs inspel till Regeringens Exportstrategi. Tillgänglig online: <http://www.lif.se/nyheter/lifs-inspel-till-regeringens-exportstrategi/> [Hämtad 15 april 2016].

Läkemedelsverket. (2014). Gällande lagar och förordningar på Läkemedelsverkets område. Tillgänglig online: <https://lakemedelsverket.se/overgripande/Lagar--regler/Svensk-lagstiftning/Gallande-lagar-och-forordningar/> [Hämtad 19 april 2016].

- Marton, J. (2005). Hållbar revision på intåg. Balans, Nr.2. Tillgänglig: FAR Online
- Marton, J., Sandell, N., & Stockenstrand, A. (2015). Redovisning: Från bokföring till analys. Lund: Studentlitteratur.
- Meda. (2015a). Sustainability Report 2015. Tillgänglig online.
http://www.meda.se/fileadmin/user_upload/Dokument/PDF/Meda_CSR_ENG.PDF [Hämtad 24 april 2016].
- Meda. (2012a). Sustainability Report 2012. Tillgänglig online:
http://www.meda.se/fileadmin/user_upload/Dokument/PDF/ENG_MEDA_H%C3%85LLBARHET_12_APR_B.PDF [Hämtad 9 maj 2016].
- Meda. (2015b). Årsredovisning 2015. Tillgänglig online:
http://www.meda.se/fileadmin/user_upload/Dokument/PDF/AGM/AGM_2016/extra_swe/Arsredovisning_2015.pdf [Hämtad 24 april 2016].
- Meda. (2012b). Årsredovisning 2012. Tillgänglig online:
http://www.meda.se/fileadmin/user_upload/Dokument/PDF/Meda_AR_2012_Eng_webb_FINAL.pdf [Hämtad 16 april 2016].
- Meda. (2010). Årsredovisning 2010. Tillgänglig online:
http://www.meda.se/fileadmin/user_upload/Dokument/PDF/MEDA_2010_Eng_webb.pdf [Hämtad 16 april 2016].
- Miljödepartementet. (2014). Uppdrag om miljökrav vid produktion av läkemedel inom EU (Regeringsbeslut 1:6). Stockholm: Regeringskansliet, Tillgänglig online:
<http://www.regeringen.se/contentassets/8970429d741e46beaa3177b1e7f42cde/uppdrag-om-miljokrav-vid-produktion-av-lakemedel-inom-eu-m2014991ke> [Hämtad 14 april]
- Moberg, S. & Nyberg, N. (2008). Hållbarhetsredovisning i svenska börsbolag – En studie utifrån GRI:s riktlinjer. Diss. Umeå: Umeå universitet, 2008. Tillgänglig online:
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:141554/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad 16 april 2016].
- Monicardini, D. (2013). Regulating Accounting for Sustainable Companies, Sustainable Companies Conference: We Make it Happen, Oslo 5-6 December 2013.
- Nationalencyklopedin (NE) (u.å) Politisera. Tillgänglig online: <http://www.ne.se/> [Hämtad 12 april 2016].
- OHSAS. (2007). What is OHSAS 18001?. Tillgänglig online: <http://www.ohsas-18001-occupational-health-and-safety.com/what.htm> [Hämtad 22 maj 2016].

Pérez-López, D., Moreno-Romero, A., & Barkemeyer, R. (2013). Exploring the Relationship between Sustainability Reporting and Sustainability Management Practices. *Business Strategy and the Environment Bus. Strat. Env.*, Vol 24, Nr.8.

Recipharm (2015). Årsredovisning 2015. Tillgänglig online:
<http://mb.cision.com/Main/9273/9959679/503767.pdf> [Hämtad 14 april 2016]

Recipharm. (2012). Årsredovisning 2012. Tillgänglig online:
www.bolagsfakta.se/sites/bolagsfakta.se/files/recipharm_2012_0.pdf [Hämtad 15 april 2016].

Recipharm. (2010). Årsredovisning 2010. Tillgänglig online:
http://www.bolagsfakta.se/sites/bolagsfakta.se/files/recipharm_2010_0.pdf [Hämtad 15 april 2016].

Regeringskansliet. (2013). Statens ägarpolicy och riktlinjer för företag med statligt ägande. Tillgänglig online:
<http://www.regeringen.se/contentassets/601d79990be1426f901c533d67d3af83/statens-agarpolicy-och-riktlinjer-for-foretag-med-statligt-agande-2013> [Hämtad 25 april 2016].

Rensfeldt, A. & Vågbrink, A. (2006). Tillämpning av riktlinjer vid hållbarhetsredovisning – En fallstudie av fyra svenska skogsbolag. Diss. Luleå: Luleå tekniska universitet, 2006. Tillgänglig online: <http://epubl.ltu.se/1402-1773/2006/113/LTU-CUPP-06113-SE.pdf> [Hämtad 16 april 2016].

Rimmel, G. & Jonnäll, K. (2016). Redovisningsteorier - Viktiga begrepp och teoretiska perspektiv inom redovisning (RED). Stockholm: Sanoma Utbildning, s.137-138.

SFS (2015:315). Läkemedelslag. Stockholm: Socialdepartementet. Tillgänglig online:
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lakemedelslag-2015315_sfs-2015-315 [Hämtad 18 april 2016].

SFS (1998:808). Miljöbalken. Stockholm: Miljö- och energidepartementet. Tillgänglig online:
https://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Miljobalk-1998808_sfs-1998-808/ [Hämtad 18 april 2016].

SFS (1995:1554). Årsredovisningslag. Stockholm: Justitiedepartementet. Tillgänglig online:
http://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/arsredovisningslag-19951554_sfs-1995-1554 [Hämtad 9 maj 2016].

Sherer, A. G & Palazzo, G. (2008). Corporate Social Responsibility, Democracy, and the Politicization of the Corporation. *The Academy of Management Review*, Vol. 33, Nr. 3.

Sherer, A. G & Palazzo, G. (2007). Toward a Political Conception of Corporate Responsibility: Business and Society Seen from a Habermasian Perspective. *The Academy of Management Review*, Vol. 32, Nr. 4.

Schneider, J. L., Wilson, A., & Rosenbeck, J. M. (2010). Pharmaceutical companies and sustainability: An analysis of corporate reporting. *Benchmarking: An International Journal*, Vol.17, Nr.3.

Sobi. (2012a). Sustainability. Tillgänglig online:
http://www.sobi.com/Global/Financial%20information/Annual%20Reports/Sobi_Sustainability%20pages_Annual%20Report_2012.pdf [Hämtad 9 maj 2016].

Sobi. (2015). Årsredovisning 2015. Tillgänglig online:
http://www.sobi.com/Global/Financial%20information/Annual%20Reports/Sobi_AR2015_ENG.pdf [Hämtad 14 april 2016].

Sobi. (2012b). Årsredovisning 2012. Tillgänglig online:
http://www.sobi.com/Global/Financial%20information/Annual%20Reports/Sobi_%20Annual%20Report_2012.pdf [Hämtad 14 april 2016].

Sobi. (2010). Årsredovisning 2010. Tillgänglig online:
http://www.sobi.com/Global/Financial%20information/Annual%20Reports/sobi_ENG_2010_web_Final.pdf [Hämtad 14 april 2016].

Stenudd, M. (2015). Hållbarhetsredovisning – Samspelet mellan lagstiftning och riktlinjer. Diss. Lund: Lunds Universitet, 2015. Tillgänglig online:
<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=7365767&fileOId=7370563> [Hämtad 15 april 2016].

Söderkvist, M. & Tenö, J. (2012). En studie om skillnader i statliga och privata bolags hållbarhetsredovisningar. Diss. Örebro: Örebro Universitet, 2012. Tillgänglig online:
<http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:504277/FULLTEXT01.pdf> [Hämtad 13 april 2016].

Tan-Sonnerfeldt, A. (2011). The Development and Use of Standards by Non-state Actors: A Study of the Dynamics of Regulating Sustainability Assurance. Diss. Lund: Lunds Universitet.

UN. (u.å). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. Tillgänglig online: <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf> [Hämtad 14 april 2016].

UNESCO. (u.å.). "Only One Earth" konferens i Stockholm 1972. Tillgänglig online: <http://www.unesco.se/only-one-earth-konferens-i-stockholm-1972/> [Hämtad 19 april 2016].

United Nations Global Compact. (u.å.). What is the UN Global Compact? Tillgänglig online: <https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc> [Hämtad 10 maj 2016].

Westermark, C. (2013). Hållbarhetsredovisning: Teori, standarder och praktisk tillämpning. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1. Intervjufrågor till företagsrepresentanter

Meda intervju

- Kan du berätta om vilken roll du har på Meda och ditt dagliga arbete?
- Har Ni som upprättar hållbarhetsredovisningen tidigare erfarenhet av att arbeta med hållbarhet och hållbarhetsredovisning? Om ja, varifrån?
- Vad är hållbarhetsredovisning för er?
- Varför upprättar ni en hållbarhetsredovisning? Vilka drivkrafter låg bakom detta beslut?
- Ni började hållbarhetsredovisa 2010, varför började ni upprätta en hållbarhetsredovisning? Vilka drivkrafter låg bakom detta beslut?
- Känner ni press från omgivningen att upprätta hållbarhetsredovisning? Av vem, hur och varför?
- Hur väljer ni vad som redovisas? Vem/vilka bestämmer innehåll och upplägg?
- Hur gör ni er väsentlighetsanalys?
- Har ni speciella fokus och ansvarsområden?
- Finns det någon aspekt inom ekonomi, socialt och miljö, som är viktigast? Om ja, varför?
- Vilka fördelar/nackdelar ser ni med att hållbarhetsredovisa?
- Hur tror ni hållbarhetsredovisningen påverkar er legitimitet som företag?
- Läkemedelsbranschen är hårt reglerad för miljö och hälsa, påverkar det er hållbarhetsredovisning gällande innehåll och utformning?
- Anser ni er ha en integrerad eller fristående hållbarhetsredovisning? Varför gör ni detta val? Vilka för- och nackdelar finns?
- Snart träder den nya lagen om hållbarhet och mångfald i kraft. Hur ställer du dig till att ha en tvingande lagstiftning om hållbarhets-rapportering? Hur har/kommer detta påverka er?
- Ett av syftena med lagen är att sätta press på företag att börja arbeta med hållbarhetsfrågor. Tror du transparens i och med rapportering bidrar till att förändra hur ni arbetar med hållbarhetsfrågor?
- Vi ser att ni tillämpar GRI. Varför började ni använda er av GRI?
- Kan du se några stora förändringar i hållbarhetsrapporteringen sedan 2010 och i så fall vad? (Till exempel: vilka läsare ni riktar er till, innehållsmässigt, vad som redovisas i förhållande till vad som görs, vilka riktlinjer som används etc.)
- Vilka problem har ni stött på med att hållbarhetsredovisa? Vad är mest komplext med att ta fram en hållbarhetsredovisning?
- Har ni några förebilder eller ser till andra för inspiration när ni upprättar er hållbarhetsredovisning?
- Anser du att företags hållbarhetsredovisning börjar likna varandra allt mer?

- Vad tror ni kommer påverka hållbarhetsredovisningen i framtiden (trender etc)? Hur kommer detta påverka er?
- Anser du att er hållbarhetsredovisning fortfarande är frivillig? (I den bemärkelsen att ni skulle kunna välja att låta bli?)
- Finns det någonting du skulle vilja tillägga utöver det vi frågat om?
- Får vi publicera ditt namn i uppsatsen?
- Om vi finner att vi har frågor att komplettera med, får vi kontakta dig via mail/telefon?

Recipharm intervju

- Kan du berätta om vilken roll du har på Recipharm och ditt dagliga arbete?
- Vad är hållbarhetsredovisning för er?
- Varför hållbarhetsredovisar ni inte idag?
 - Recipharm inte är som de traditionella läkemedelsföretagen (kontraktsutveckling och outsourcing), har det en inverkan på ert val att inte upprätta en hållbarhetsredovisning?
 - Läkemedelsbranschen är hårt reglerad, både genom EU-direktiv och enligt nationell lagstiftning, påverkar det ert val att inte upprätta hållbarhetsredovisning? “Räcker det att följa lagen?”
- Ni har ett avsnitt i er årsredovisning som heter “Taking responsibility” som behandlar hållbarhet, varför väljer ni att inte kalla detta för hållbarhetsredovisning?
- Det finns lite information på er hemsida samt i årsredovisningen angående Recipharms hållbarhetsarbete, varför har ni enbart denna information och vad har ni baserat ert val av information på?
- Vad finns det för andra anledningar/syfte till att upprätta hållbarhetsredovisning förutom det kommande lagkravet?
- Känner ni press från omgivningen att upprätta hållbarhetsredovisning? Om ja, av vem, hur och varför?
- Anser ni hållbarhetsredovisning kunna vara en konkurrensfördel?
- Vilka fördelar/nackdelar ser ni med att hållbarhetsredovisa?
- Hur tror ni hållbarhetsredovisningen kan påverka er legitimitet som företag?
- Hur ställer ni er till det kommande lagförslaget om tvingande hållbarhetsredovisning?
- Hur kommer ni att välja vad ni vill redovisa om?
 - Vem/vilka bestämmer innehåll och upplägg?
 - Kommer ni göra en väsentlighetsanalys?
 - Vilka är era viktigaste intressenter?
 - Har ni speciella fokus och ansvarsområden?
- Har ni några förebilder eller något företag ni kollar lite extra på inför förberedelserna?
- Kommer ni använda er av standarder eller riktlinjer vid upprättandet, vilka i så fall?
- Kommer ni ha yttre granskning av er hållbarhetsrapport (tredje part)?
- Tror du transparens i och med krav på rapportering kan bidra till att förändra hur ni arbetar med hållbarhetsfrågor?

- Vad tror ni kommer påverka hållbarhetsredovisningen i framtiden?
 - Hur tror ni det kommer påverka ert arbete med hållbarhetsredovisning?
- Finns det någonting du skulle vilja tillägga utöver det vi frågat om?
- Får vi publicera ditt namn i uppsatsen?
- Om vi finner att vi har frågor att komplettera med, får vi kontakta dig via mail?

Sobi intervju

- Kan du berätta om vilken roll du har på Sobi och ditt dagliga arbete?
- Har ni som upprättar hållbarhetsredovisningen tidigare erfarenhet av att arbeta med hållbarhet och hållbarhetsredovisning? Om ja, varifrån?
- Vad är hållbarhetsredovisning för er?
- Varför upprättar ni en hållbarhetsredovisning? Vilka drivkrafter låg bakom detta beslut?
- Känner ni någon press från omgivningen att upprätta hållbarhetsredovisning?
 - Om ja, av vem, hur och varför?
- Vilka fördelar/nackdelar ser ni med hållbarhetsredovisning?
- Vilka problem har ni stött på med att hållbarhetsredovisa? Vad är mest komplext med att ta fram en hållbarhetsredovisning?
- Läkemedelsbranschen är hårt reglerad för miljö och hälsa, påverkar det er hållbarhetsredovisning gällande innehåll och utformning?
- Snart träder den nya lagen om hållbarhet och mångfald i kraft. Hur ställer ni er till att ha en tvingande lagstiftning om hållbarhetsrapportering? Hur har/kommer detta påverka er?
- Har ni några förebilder eller något företag ni kollar lite extra när ni upprättar er rapportering om hållbarhet?
- Planerar ni i framtiden att öka omfattningen av er hållbarhetsredovisning i framtiden och i så fall varför?
- Vad tror ni kommer påverka hållbarhetsredovisningen i framtiden (trender etc.)? Hur kommer detta påverka er?
- Anser du att er hållbarhetsredovisning fortfarande är frivillig? (I den bemärkelsen att ni skulle kunna välja att låta bli?)
- Finns det någonting du skulle vilja tillägga utöver det vi frågat om?
- Får vi publicera ditt namn i uppsatsen?
- Om vi finner att vi har frågor att komplettera med, får vi kontakta dig via mail/telefon?

Bilaga 2. Dokumentstudie

Bilaga 2

Meda

Kategorischema		2015	2012	2010			
År		2015	2012	2010			
Ekonomi							
G4-EC1 till G4-EC4: Ekonomiskt resultat		DMA, s.19-20, ECI, s.7	DMA, ECI s. 44	-			
G4-EC5 till G4-EC6: Marknadsandelar		-	-	-			
G4-EC7 till G4-EC8: Indirekta ekonomiska effekter		-	EC8 s.43	EC8 s. 49			
G4-EC9: Upphandlingspraxis		-	-	-			
Societ							
<i>Arbetsförhållanden</i>							
G4-LA1 till G4-LA3: Anställning		DMA, s.13-14; LA1, s.13-14	LA1 s.10-11 och s.14-15, 17 och 83 not 7	LA1 s.55,57, LA2 s.56 (ingår i LA1, ej samma som G4)			
G4-LA4: Relationen mellan arbetskraft och ledning		-	-	-			
G4-LA5 till G4-LA8: Arbetsmiljö, hälsa och säkerhet		G4DMA, s. 14; G4-LA6, s.14	LA7 s.11	LA7 s.56-57			
G4-LA9 till G4-LA11: Utbildning och fortbildning		-	-	-			
G4-LA12: Mångfald och lika möjligheter		DMA, s.13-14, 19-20; LA12, s.13-14, s.76-83 (AR)	LA12 (står som LA13, allt ingår i 12) s.10	LA12 (står som LA13, allt ingår i 12) s.55-57, 138-139 (AR)			
G4-LA13: Jämställdhet		-	-	-			
G4-LA14 till G4-LA15: Leverantörsbedömning avseende arbetsvill		DMA, s. 8, 11, 16; LA14, s.11	-	-			
G4-LA16: Klagomålshandtering för arbetsförhållanden		-	-	-			
<i>Mänskliga rättigheter</i>							
G4-HR1 till G4-HR2: Investering		-	-	-			
G4-HR3: Icke-diskriminering		-	HR3 (står som HR4), s.12	HR3 (står som HR4),			
G4-HR4: Föreningsfrihet och kollektiva förhandlingar		-	-	-			
G4-HR5: Barnarbete		-	-	-			
G4-HR6: Tvångsarbete		-	-	-			
G4-HR7: Säkerhetsåtgärder		-	-	-			
G4-HR8: Interna / inhemska rättigheter		-	-	-			
G4-HR9: Bedömning		-	-	-			
G4-HR10 till G4-HR11: Bedömning av mänskliga rättigheter hos l		-	HR10, HR11 s.10 (står som HR2)	HR10, HR11 s.54 (står som HR2)			
G4-HR12: Klagomålshandtering för mänskliga rättigheter		-	-	-			
<i>Samhälle</i>							
G4-SO1 till G4-SO2: Närområdet "local communities"		-	-	-			
G4-SO3 till G4-SO5: Anti-korruption		DMA, s.19-20; SO3, s.19-20; SO4, s.19-20; SO5 s.19	SO5 (står som SO4) (Medas SO5 finns ej	SO5 (står som SO4) s.53-54			
G4-SO6: Allmän policy		-	SO6 s.16	-			
G4-SO7: Konkurrenshämmande beteende		DMA, s.19-20; SO7, s.19	-	-			
G4-SO8: Efterlevnad		DMA, s.19-20; SO8, s.19	SO8	SO8			

G4-SO9 till G4-SO10: Bedömning av leverantörens samhällspåver	-	-	-	-	-	-	-	-	-
G4-SO11: Klagomålshantering för samhällspåverkan	-	-	-	-	-	-	-	-	-
<i>Produktansvar</i>									
G4-PR1 till G4-PR2: Kundens hälsa och säkerhet	DMA, s. 11, 18-20; PR1, s. 11, 18; PR2, s.19	DMA s. 44, 47	DMA s. 11-12.						
G4-PR3 till G4-PR5: Markning av produkter och tjänster	DMA, 18-19; PR3, s.18; PR4, s.19	DMA s. 45	PR3 s. 12						
G4-PR6 till G4-PR7: Marknadskommunikation	DMA, s. 19-20; PR7, s. 19	DMA s. 43, s.52	DMA s.5						
G4-PR8: Kundintegritet(privacy)	-	-	-						
G4-PR9: Efterlevnad	-	-	-						
Miljö									
G4-EN1 till G4-EN2: Material	-	-	-						
G4-EN3 till G4-EN7: Energi	DMA s.15-16; EN3 s. 16; EN4 s. 16	DMA s. 42-44, EN3 s. 51	DMA s. 12.						
G4-EN8 till G4-EN10: Vatten	DMA: EN8; EN10	DMA	DMA s.12.						
G4-EN11 till G4-EN14: Biologisk mångfald	-	-	-						
G4-EN15 till G4-EN21: Utsläpp	DMA, EN15, EN16, EN18	DMA, EN15, EN18 s. 51	DMA s. 12, EN15, EN16, EN18 s.14						
G4-EN22 till G4-EN26: Avlopp och avfall	DMA, EN22, EN23, EN24	DMA, EN22 s. 50	DMA s. 12, 13						
G4-EN27 till G4-EN28: Produkter och tjänster	-	-	DMA s.4						
G4-EN29: Regleringar	-	-	-						
G4-EN30: Transport	-	DMA s.50	DMA s.12						
G4-EN31: Generellt	-	-	-						
G4-EN32 till G4-EN33: Miljöbedömning av leverantörer	DMA, EN32 s. 15-16	-	DMA s. 3, 5, 7, 11						
G4-EN34 Klagomålshantering för miljö	-	-	-						
Generella standarduppsättningar									
G4-1: Strategi och analys	G4-1, s.2	G4-1, s.3; G4-2, s.3-7	G4-1, s.2, 4; G4-2, s.5-6						
G4-3 till G4-16: Organisationen	G4-3, s.1; G4-4, s.1; G4-5, s.24	G4-3, s.1; G4-5, s.24	G4-3, s.1; G4-4, s.5; G4-5, s.13; G4-6, s. 4;						
G4-17 till G4-23: Identifierande väsentliga aspekter och avgränsning	G4-17, s.4; G4-18, s.9; G4-19, s.9; G4-20, s.9; G4-21, s.9; G4-22, s.7; G4-25, s.7; G4-26, s.7; G4-27, s.7-9	G4-17, s.20; G4-19, s.7, 20; G4-20, s.7-8; G4-24, s.5; G4-25, s. 5; G4-26, s.5, 20; G4-28, s.23; G4-29, s.23; G4-30, s.23; G4-31, s.4; G4-32, s.23-	G4-17, s.3; G4-18, s.3; G4-20, s.5-6; G4-21, s.5-6; G4-24, s.2; G4-25, s. 2; G4-26, s.3; G4-27, s.3						
G4-24 till G4-27: Intressentengagemang	G4-24, s. 7; G4-25, s.7; G4-26, s.7; G4-27, s. 7-9	G4-24, s.5; G4-25, s. 5; G4-26, s.5, 20; G4-28, s.23; G4-29, s.23; G4-30, s.23; G4-31, s.4; G4-32, s.23-	G4-24, s.2; G4-29, s.17; G4-30, s.17; G4-31, s.20; G4-34, s.17-18						
G4-28 till G4-33: Redovisningsprofil	G4-28, s.23; G4-29, s.23; G4-30, s.23; G4-31, s.4; G4-32, s.23-	G4-28, s.20; G4-29, s.20; G4-30, s.20; G4-34, s.16-17	G4-28, s.2; G4-29, s.17; G4-30, s.17; G4-31, s.20; G4-34, s.17-18						
G4-34: Styrring	G4-34, s.19-20	G4-34, s.16-17	G4-34, s. 7-8						
G4-56: Etik och integritet	G4-56, s.15,19-20.	G4-56, s.16	G4-56, s. 2, 7-8						
Övriga indikatorer (utanför GRI)									
Rapportform	ÅR & separat hållbarhetsredovisning	ÅR & separat hållbarhetsredovisning	ÅR						
Följer standards- eller riktlinjer	GRI G4	GRI G3, C+	GRI G3, nivå C						
Certifikat	Förnyat grupp ISO 14001-certifikat 2015, dock haft ISO 14001	ISO 14001 (sedan 2009)	ISO 14001 (sedan 2009)						
Granskning av rapport	Ja, PwC	Ja, KPMG	-						
Antal sidor (omfattning)	30	24	20						
Antal ord	11 652	6397	6789						

AstraZeneca

Kategori	2015	2012	2010						
Ekonomi									
G4-EC1 till G4-EC4: Ekonomiskt resultat	EC1, s.53	-	DMA s.2						
G4-EC5 till G4-EC6: Marknadsandelar	-	-	-						
G4-EC7 till G4-EC8: Indirekta ekonomiska effekter	EC8 s.16-20	-	-						
G4-EC9: Upphandlingspraxis	-	-	-						
Socialt									
<i>Arbetsförhållanden</i>									
G4-LA1 till G4-LA3: Anställning	-	-	-						
G4-LA4: Relationen mellan arbetskraft och ledning	-	-	-						
G4-LA5 till G4-LA8: Arbetsmiljö, hälsa och säkerhet	DMA, LA6 s.45, 52	-	-						
G4-LA9 till G4-LA11: Utbildning och fortbildning	DMA, LA10 s.44	-	-						
G4-LA12: Mångfald och lika möjligheter	DMA, LA12 s.49	-	-						
G4-LA13: Jämställdhet	DMA s. 49	-	-						
G4-LA14 till G4-LA15: Leverantörsbedömning avseende arbetsvil	-	-	-						
G4-LA16: Klagamålshantering för arbetsförhållanden	-								
<i>Mänskliga rättigheter</i>									
G4-HR1 till G4-HR2: Investering	DMA HR2 s.71	-	-						
G4-HR3: Icke-diskriminering	-	-	-						
G4-HR4: Föreningsfrihet och kollektiva förhandlingar	-	-	-						
G4-HR5: Barnarbete	-	-	-						
G4-HR6: Tvångsarbete	-	-	-						
G4-HR7: Säkerhetsåtgärder	-	-	-						
G4-HR8: Interna / inhemska rättigheter	-	-	-						
G4-HR9: Bedömning	-	-	-						
G4-HR10 till G4-HR11: Bedömning av mänskliga rättigheter hos l	-	-	-						
G4-HR12: Klagamålshantering för mänskliga rättigheter	-	-	-						
<i>Samhälle</i>									
G4-SO1 till G4-SO2: Närområdet "local communities"	DMA SO1 s.55	-	-						
G4-SO3 till G4-SO5: Anti-korruption	DMA s. 72-73	-	-						
G4-SO6: Allmän policy	-	-	-						
G4-SO7: Konkurrensfrämjande beteende	-	-	-						

G4-SO8: Efterlevnad	-	-	-						
G4-SO9 till G4-SO10: Bedömning av leverantörers samhällspåver	-	-	-						
G4-SO11: Klagomålshantering för samhällspåverkan	-	-	-						
<i>Produktsvar</i>									
G4-PR1 till G4-PR2: Kundernas hälsa och säkerhet	DMA, PR1 s.56-57	-	-						
G4-PR3 till G4-PR5: Märkning av produkter och tjänster	-	-	-						
G4-PR6 till G4-PR7: Marknadskommunikation	-	-	-						
G4-PR8: Kundintegritet(privacy)	-	-	-						
G4-PR9: Efterlevnad	-	-	-						
Miljö									
G4-EN1 till G4-EN2: Material	-	-	-						
G4-EN3 till G4-EN7: Energi	-	DMA, EN3 s.10-11	EN3 s.13-14						
G4-EN8 till G4-EN10: Vatten	EN8 s.34	DMA, EN8 s.14	-						
G4-EN11 till G4-EN14: Biologisk mångfald	DMA s.39	DMA s.16	-						
G4-EN15 till G4-EN21: Utsläpp	EN15 s. 32	DMA s.7-8	DMA s.9						
G4-EN22 till G4-EN26: Avlopp och avfall	EN22, EN23 s.40-42	EN23 s.12	DMA, EN23 s.14-15						
G4-EN27 till G4-EN28: Produkter och tjänster	DMA s.40-42	DMA s.10	DMA s.6						
G4-EN29: Regleringar	-	-	-						
G4-EN30: Transport	-	DMA s.11	DMA s.9						
G4-EN31: Generellt	-	-	-						
G4-EN32 till G4-EN33: Miljöbedömning av leverantörer	DMA s. 28-29	DMA s.8	DMA s.6						
G4-EN34 Klagomålshantering för miljö	-	-	-						
Generella standardupplysningar									
G4-1 till &4-2: Strategi och analys	G4-1, s.4-9; G4-2, s.12-13, 10-	G4-1, s.2; G4-2, s.2	G4-1, s.2; G4-2, s.2-3.						
G4-3 till G4-16: Organisationen	G4-3, s.3, 16, 20, 77; G4-5, s.2	G4-3, s.1; G4-4, s.9; G4-5, s	G4-3, s.1; G4-2, s.9; G4-5, s.9; G4-6, s.9; G4-9, s.9; G4-10, s.2; G4-15, s.1-3; G4-16, s.3						
G4-17 till G4-23: Identifierade väsentliga aspekter och avgränsing	G4-18, s.3, 28; G4-19, s.10-11; G4-20, s.2	G4-18, s.2	G4-18, s.2						
G4-24 till G4-27: Intressentengagemang	G4-24, s. 4, 14; G4-15, s. 15; G-	G4-24, s.2	G4-24, s.2						
G4-28 till G4-33: Redovisningsprofil	G4-30, s.1	G4-20, s.2; G4-31, s.9	G4-28, s.2; G4-30, s.2; G4-31, s.2						
G4-34: Styrmning	G4-34, s.12	-	-						
G4-56: Etik och integritet	G4-56, s. 3	G4-56, s.2-3	G4-56, s.2, 4, 9						
Övriga indikatorer (utanför GRI)									
Rapportform	Separat hållbarhetsredovising	Separat miljöredovising	Separat miljöredovising						
Följer standards- eller riktlinjer	-	Framgår ej	Framgår ej						
Certifikat	-	-	-						
Granskning av rapport	Framgår ej	Framgår ej	Framgår ej						

Sobi

<i>Kategorischema</i>									
År	2015	2012	2010						
Ekonomi									
G4-EC1 till G4-EC4: Ekonomiskt resultat	-	-	-						
G4-EC5 till G4-EC6: Marknadsandelar	-	-	-						
G4-EC7 till G4-EC8: Indirekta ekonomiska effekter	EC8 s.22-23	-	-						
G4-EC9: Upphandlingspraxis	-	-	-						
Socialt									
<i>Arbetsförhållanden</i>									
G4-LA1 till G4-LA3: Anställning	LA1 s. 26-29, 70-72 s. 95	LA1 (står som LA2) s.46,83 (-						
G4-LA4: Relationen mellan arbetskraft och ledning	-	LA4, (LA5 är ej samma som	-						
G4-LA5 till G4-LA8: Arbetsmiljö, hälsa och säkerhet	LA6 s. 28-20, 70-72	LA5 (står som LA6) s.15, LA6	LA6 s.16						
G4-LA9 till G4-LA11: Utbildning och fortbildning	LA11 s. 26-27	LA9 (står som LA10) s.10,12,	LA10 s.16						
G4-LA12: Mångfald och lika möjligheter	LA12 s. 26-27, 95, 124-127	LA12 (står som LA13) s.11	-						
G4-LA13: Jämställdhet	-	-	LA13 s.16						
G4-LA14 till G4-LA15: Leverantörsbedömning avseende	-	-	-						
G4-LA16: Klagåmålshantering för arbetsförhållanden	-	-	-						
<i>Mänskliga rättigheter</i>									
G4-HR1 till G4-HR2: Investering	-	-	-						
G4-HR3: Icke-diskriminering	-	HR3 (står som HR4)	-						
G4-HR4: Föreningsfrihet och kollektiva förhandlingar	-	-	-						
G4-HR5: Barnarbete	-	-	-						
G4-HR6: Tvångsarbete	-	-	-						
G4-HR7: Säkerhetsåtgärder	-	-	-						
G4-HR8: Interna / inhemska rättigheter	-	-	-						
G4-HR9: Bedömning	-	-	-						
G4-HR10 till G4-HR11: Bedömning av mänskliga rättighe	-	-	-						
G4-HR12: Klagåmålshantering för mänskliga rättigheter	-	-	-						
<i>Samhälle</i>									
G4-SO1 till G4-SO2: Närområdet "local communities"	-	-	-						
G4-SO3 till G4-SO5: Anti-korruption	SO4, SO5 s. 24, 122-123	SO3,SO4	-						

G4-SO6: Allmän policy	-		SO5 står under Allmän Policy	-					
G4-SO7: Konkurrensfrämjande beteende	-		SO7	-					
G4-SO8: Efterlevnad	SO8 s. 22-24		SO8	-					
G4-SO9 till G4-SO10: Bedömning av leverantörens samhäll	-		-	-					
G4-SO11: Klago­måls­hantering för samhällspåverkan	-		-	-					
Produktansvar									
G4-PR1 till G4-PR2: Kundernas hälsa och säkerhet	PR1, PR2 s. 12-13, 16, 32-35		DMA s.14	DMA s.17					
G4-PR3 till G4-PR5: Märkning av produkter och tjänster	PR4, PR5 s.22-24		DMA s. 12-13	DMA s.17					
G4-PR6 till G4-PR7: Marknads­kommunikation	PR7 s. 22-24		DMA s.14	DMA s.17					
G4-PR8: Kundintegritet (privacy)	-		-	-					
G4-PR9: Efterlevnad	PR9 s. 22-24		-	-					
Miljö									
G4-EN1 till G4-EN2: Material	-		-	-					
G4-EN3 till G4-EN7: Energi	-		EN3 s. 16	EN3 s.19					
G4-EN8 till G4-EN10: Vatten	-		-	EN8 s.19					
G4-EN11 till G4-EN14: Biologisk mångfald	-		-	-					
G4-EN15 till G4-EN21: Utsläpp	-		EN15 s.16	EN15 s.19					
G4-EN22 till G4-EN26: Avlopp och avfall	-		EN23 s. 16	EN23 s.19					
G4-EN27 till G4-EN28: Produkter och tjänster	-		-	-					
G4-EN29: Regleringar	-		-	-					
G4-EN30: Transport	-		-	-					
G4-EN31: Generellt	-		-	-					
G4-EN32 till G4-EN33: Miljöbedömning av leverantörer	-		-	-					
G4-EN34 Klago­måls­hantering för miljö	-		-	-					
Generella standardupplysningar									
G4-1 till G4-2: Strategi och analys	G4-1, s.10, 1 G4-2, s.13-14,48	(G4-1, s.10, 12); (G4-2, s.13-1	G4-1, s.4-5; G4-2, s. 17-19, 21						
G4-3 till G4-16: Organisationen	G4-3, s.83; G4-4, s.2-3, 30-31;	G4-3, s.1; G4-3, s.3; G4-5, s.4;	G4-3, framsida; G4-4, s.2; G4-5, s. 58; G4-6, s.13; G4-7, s. 37;						
			G4-8, s.13; G4-9, s. 2, 16-17; G4-10, s. 16; G4-11, s.35; G4-15, s. 18; G4-16, s.18						
G4-17 till G4-23: Identifierade väsentliga aspekter och avg	G4-17, s. 118, 124-127; G4-18, s	G4-18, s.16	-						
G4-24 till G4-27: Intressentengagemang	G4-24, s.12-14, G4-25, s.12-14,	G4-24, s.14; G4-25, s.14	G4-24, s. 16; G4-25, s. 16;						
G4-28 till G4-33: Redovisningsprofil	G4-28; G4-29; G4-30; G4-31, G	G4-28, s.1; G4-29, s.1; G4-31,	G4-28, s.2; G4-30, s. 1-2; G4-31, s.2; G4-33, s.86						
G4-34: Styrmning	G4-34, s.118	G4-32, s.53	G4-34, s.42-46						
G4-56: Etik och integritet	G4-56, s. 16, 18-19, 22-29, 69	G4-56, s. 12, 10	G4-56, s. 16-17						

Övriga indikatorer (utanför GRI)							
Rapportform	ÅR	ÅR & separat hållbarhetsredov	ÅR				
Följer standards- eller riktlinjer	GRI, G4	GRI, G3 nivå C	-				
Certifikat(hållbarhet)	-	-	-				
Granskning av rapport	Ja, E&Y	Ja, PwC	Ja, PwC				
Antal sidor (omfattning)	6	7	4				
Antal ord	2866	3293	2259				

Recipharm

<i>Kategorischema</i>									
År		2015	2012	2010					
Ekonomi		-	-	-					
G4-EC1 till G4-EC4: Ekonomiskt resultat		-	-	-					
G4-EC5 till G4-EC6: Marknadsandelar		-	-	-					
G4-EC7 till G4-EC8: Indirekta ekonomiska effekter		-	-	-					
G4-EC9: Upphandlingspraxis		G4-EC9	-	-					
Socialt									
<i>Arbetsförhållanden</i>									
G4-LA1 till G4-LA3: Anställning		-	-	G4-LA2, s. 27					
G4-LA4: Relationen mellan arbetskraft och ledning		-	-	-					
G4-LA5 till G4-LA8: Arbetsmiljö, hälsa och säkerhet		DMA, s.27	DMA, s.21	DMA, s.26-27, LA6 s.27					
G4-LA9 till G4-LA11: Utbildning och fortbildning		DMA, s.26	-	-					
G4-LA12: Mångfald och lika möjligheter		-	DMA, s.21	DMA, G4-LA12, s. 27					
G4-LA13: Jämställdhet		-	-	-					
G4-LA14 till G4-LA15: Leverantörsbedömning avseend		-	-	-					
G4-LA16: Klagomålshantering för arbetsförhållanden		-	-	-					
<i>Mänskliga rättigheter</i>									
G4-HR1 till G4-HR2: Investering		-	-	-					
G4-HR3: Icke-diskriminering		-	DMA, s.21	DMA s.27					
G4-HR4: Föreningsfrihet och kollektiva förhandlingar		-	-	-					
G4-HR5: Barnarbete		-	-	-					
G4-HR6: Tvångsarbete		-	-	-					

G4-HR7: Säkerhetsåtgärder	-	-	-		
G4-HR8: Interna / inhemska rättigheter	-	-	-		
G4-HR9: Bedömning	-	-	-		
G4-HR10 till G4-HR11: Bedömning av mänskliga rättig	DMA, s.27	-	-		
G4-HR12: Klagomålshantering för mänskliga rättigheter	-	-	-		
<i>Samhälle</i>					
G4-SO1 till G4-SO2: Närområdet "local communities"	-	-	-		
G4-SO3 till G4-SO5: Anti-korruption	-	-	-		
G4-SO6: Allmän policy	-	-	-		
G4-SO7: Konkurrenshämmande beteende	-	-	-		
G4-SO8: Efterlevnad	-	-	-		
G4-SO9 till G4-SO10: Bedömning av leverantörers samh	-	-	-		
G4-SO11: Klagomålshantering för samhällspåverkan	-	-	-		
<i>Produktansvar</i>					
G4-PR1 till G4-PR2: Kundernas hälsa och säkerhet	DMA, s.20	-	-		
G4-PR3 till G4-PR5: Märkning av produkter och tjänster	-	-	-		
G4-PR6 till G4-PR7: Marknadskommunikation	-	-	-		
G4-PR8: Kundintegritet(privacy)	-	-	-		
G4-PR9: Efterlevnad	-	-	-		
Miljö					
G4-EN1 till G4-EN2: Material	-	-	-		
G4-EN3 till G4-EN7: Energi	-	-	-		G4-EN3, s. 22
G4-EN8 till G4-EN10: Vatten	-	-	-		
G4-EN11 till G4-EN14: Biologisk mångfald	-	-	-		
G4-EN15 till G4-EN21: Utsläpp	-	-	-		DMA, s.22

G4-EN22 till G4-EN26: Avlopp och avfall	-	-	-		
G4-EN27 till G4-EN28: Produkter och tjänster	-	-	-		
G4-EN29: Regleringar	-	-	-		
G4-EN30: Transport	-	-	-		
G4-EN31: Generellt	-	-	-		
G4-EN32 till G4-EN33: Miljöbedömning av leverantörer	-	-	DMA, s.23		
G4-EN34 Klagomålshantering för miljö	-	-	-		
Generella standardupplysningar					
G4-1 till G4-2: Strategi och analys	-	-	-		
G4-3 till G4-16: Organisationen	G4-3, s.a; G4-4 s.	G4-3, s.1; G4-4, s.2, 8	G4-3, s.A; G4-4, s.D; G4-5, s.42; G4-6, s. C; G4-7; s.28, 9;		
G4-17 till G4-23: Identifierade väsentliga aspekter och a	-	-	-		
G4-24 till G4-27: Intressentengagemang	-	-	-		
G4-28 till G4-33: Redovisningsprofil	G4-28, s.28	-	-		
G4-34: Styring	G4-34, s. 33	G4-34, s. 61	G4-34, s.65-66		
G4-56: Etik och integritet	G4-56, s. a, 24-26	G4-56, s. 6-7, 20	G4-56, s.29, 5, 22		
Övriga indikatorer (utanför GRI)					
Rapportform	ÅR	ÅR	ÅR		
Följer standards- eller riktlinjer	-	-	-		
Certifikat	ISO 14001	ISO 14001	ISO 14001		
Granskning av rapport	Ja, E&Y	Ja, framkommer ej ffig	Ja, framkommer ej ffig		
Antal sidor (omfattning)	4	3	4		
Antal ord	1348	250	1104		